

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**VPLIV NECARINSKIH UKREPOV NA MEDNARODNO TRGOVINO
V AGROŽIVILSKEM SEKTORJU IN MOŽNOSTI ZA
MEDNARODNO REGULATIVNO SODELOVANJE**

Ljubljana, maj 2018

POLONA GUL

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Polona Gul, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Vpliv nepariranih ukrepov na mednarodno trgovino v agroživilskem sektorju in možnosti za mednarodno regulativno sodelovanje, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Črtom Kostevcem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 RAZVOJ IN UPORABA NECARINSKIH UKREPOV V MEDNARODNI TRGOVINI.....	3
1.1 Definicija in klasifikacija nectarinskih ukrepov	3
1.2 Kratek zgodovinski pregled razvoja nectarinskih ukrepov v okviru GATT/STO	7
1.3 Motivi za uporabo nectarinskih ukrepov	12
1.4 Nectarinski ukrepi v agroživlilskem sektorju	13
1.4.1 Motivi za uporabo nectarinskih ukrepov v agroživlilskem sektorju	14
1.4.2 Sporazuma SPS in TBT	15
1.4.3 Razširjenost uporabe nectarinskih ukrepov v agroživlilskem sektorju	17
2 MEDNARODNO REGULATIVNO SODELOVANJE NA PODROČJU NECARINSKIH UKREPOV	19
2.1 Motivi za regulativno sodelovanje	19
2.2 Obstoječi mednarodni mehanizmi za regulativno sodelovanje	20
2.3 Mednarodno regulativno sodelovanje v okviru trgovinskih sporazumov	21
2.4 Primer regulativnega sodelovanja na področju nectarinskih ukrepov med EU in ZDA.....	23
2.4.1 Pomen nectarinskih ukrepov v čezatlantski trgovini.....	24
2.4.2 Primeri dosedanjega regulativnega sodelovanja med EU in ZDA	25
2.4.3 Obeti za regulativno sodelovanje v okviru Čezatlantskega trgovinskega in naložbenega partnerstva (TTIP).....	26
3 KVANTIFIKACIJA NECARINSKIH UKREPOV IN OCENJEVANJE NJIHOVIH TRGOVINSKIH UČINKOV.....	29
3.1 Metode merjenja nectarinskih ukrepov	30
3.1.1 Frekvenčni indeksi in indeksi pokritosti.....	30
3.1.2 Metoda »cenovne vrzeli«.....	32
3.1.3 Ocenjevanje s pomočjo gravitacijskega modela	33
3.1.4 Ostale metode ocenjevanja	35
3.2 Pregled nekaterih dosedanjih študij trgovinskih učinkov nectarinskih ukrepov v agroživlilskem sektorju	36
4 EMPIRIČNA ANALIZA NECARINSKIH UKREPOV V AGROŽIVILSKEM SEKTORJU	40
4.1 Uporaba frekvenčnih indeksov in indeksov pokritosti.....	41

4.2 Uporaba gravitacijskega modela	45
4.2.1 Predstavitev modela in podatkov.....	46
4.2.2 Rezultati in diskusija.....	49
SKLEP	53
LITERATURA IN VIRI	56
PRILOGE	
KAZALO TABEL	
Tabela 1: MAST klasifikacija necarinskih ukrepov	4
Tabela 2: Pregled pogajalskih krogov v okviru GATT	9
Tabela 3: Vpliv ukrepov SPS in TBT na trgovino med OECD državami.....	50
Tabela 4: Hausmanov test.....	51
KAZALO SLIK	
Slika 1: Število notifikacij izbranih necarinskih ukrepov, 2005–2016.....	11
Slika 2: Frekvenčni indeksi za SPS in TBT ukrepe po izbranih skupinah proizvodov po Nomenklaturi HS	18
Slika 3: Frekvenčni indeksi agroživilskih proizvodov za izbrane države	43
Slika 4: Indeksi pokritosti agroživilskih proizvodov za izbrane države.....	44

UVOD

Regulativna nesoglasja so v mednarodni trgovini pogosto glavni krivec za odmevne in dolgotrajne trgovinske spore. Eden takšnih je denimo trgovinski spor med Evropsko unijo (v nadaljevanju EU) in Združenimi državami Amerike (v nadaljevanju ZDA) glede uporabe hormonov pri proizvodnji mesa, ki izvira že iz osemdesetih let prejšnjega stoletja. Zaradi prepovedi uvoza mesa, ki je tretirano s hormoni, je namreč EU tarča kritik ameriških izvoznikov, ki so tako prikrajšani za evropski trg in prepričani, da je tovrsten ukrep zgolj protekcionistični maneuver (Johnson, 2015). Podobna so tudi nesoglasja glede različnih pogledov na najvišje dovoljene mejne vrednosti pesticidov na trgovanih proizvodih ali pa glede uporabe gensko spremenjenih organizmov. Tovrstna regulativna razhajanja, ki izhajajo iz različno zastavljenih necarinskih ukrepov, pa ustvarjajo neslutene trgovinske ovire in lahko pomembno vplivajo na mednarodno trgovino.

Necarinski ukrepi so v zadnjem desetletju vedno pogosteje uporabljeni in posledično vedno bolj pomemben vzvod za regulacijo mednarodne trgovine. Gre za kompleksne instrumente trgovinske politike, ki imajo lahko tako negativne kot pozitivne trgovinske in družbene implikacije. Pojem necarinski ukrep je torej širši od pojma necarinska ovira, saj ni nujno, da je določen necarinski ukrep vzpostavljen z namenom vplivanja na trgovinske tokove ali da je njegov učinek na mednarodno trgovino izključno zaviralen. Motivi, ki jih imajo države pri vzpostavljanju necarinskih ukrepov, pravzaprav velikokrat niso povezani s trgovinsko politiko; takšni motivi so denimo zaščita okolja, zaščita zdravja ljudi in živali, intervencija v primeru nedelovanja trgov ter odprava asimetričnih informacij med proizvajalci in kupci (van Tongeren et al., 2009). Necarinski ukrepi, ki so vzpostavljeni zaradi naštetih motivov, lahko torej vodijo tudi v izboljšanje razmer na trgu, večjo družbeno blaginjo in včasih tudi večjo mednarodno menjavo.

Svetovna trgovinska organizacija priznava državam članicam pravico do vzpostavljanja necarinskih ukrepov, če ti niso vzpostavljeni zgolj z namenom oviranja mednarodne trgovine. Kljub temu pa se velikokrat zgodi, da se ti v praksi prelevijo v protekcionistične ukrepe, ki zavirajo mednarodno trgovino, zmanjšujejo konkurenčnost in povečujejo trgovinske stroške. Do tega lahko pride predvsem, če so necarinski ukrepi zastavljeni nepremišljeno oziroma s premalo ozira na mednarodno sprejete standarde (Malouche et al., 2013).

V praksi se izvozniki z necarinskimi ukrepi največkrat srečajo, ko morajo zaradi drugačnih zahtev držav, v katere uvažajo, spremeniti ali prilagoditi pakiranje in označevanje svojih proizvodov, pridobiti dodatna potrdila in certifikate o ustreznosti proizvodov ali prilagoditi svoj proizvodni proces. Kako pogosto se bodo izvozniki srečevali z necarinskimi ukrepi pa je odvisno tudi od narave proizvodov; nekatere skupine proizvodov so zaradi večje potrebe po regulaciji namreč bolj obremenjene z necarinskimi ukrepi kot druge. To je zagotovo mogoče trditi za agroživilske proizvode, pri katerih morajo izvozniki še posebej striktno izkazovati njihovo varnost in integriteto. Poleg tega je agroživilski sektor za veliko držav

tudi strateškega pomena in vir nacionalnega ponosa; spremembe politik v tem sektorju imajo namreč neposredne implikacije za potrošnike ter za okolje in so velikokrat ključnega pomena za razvoj ruralnih območij. Pojavnost necarinskih ukrepov je tako v agroživilskem sektorju izjemno visoka in zaradi tega je tudi analiza njihovih učinkov ključnega pomena za snovalce trgovinskih politik. Slednje pa velikokrat predstavlja izziv, saj je tako kompleksne instrumente, kot so necarinski ukrepi, težko kvantificirati in celostno analizirati. Posledično je tudi težko identificirati in blažiti njihove morebitne negativne posledice.

Eden izmed načinov za zmanjševanje in odpravljanje negativnih učinkov necarinskih ukrepov, ki jih imajo ti na mednarodno trgovino, je regulativno sodelovanje. Mednarodno regulativno sodelovanje na področju necarinskih ukrepov namreč omogoča večjo transparentnost ter možnost za meddržavno regulativno približevanje s skupnim razvojem, širitvijo in implementacijo pristopov k regulaciji necarinskih ukrepov. Države na ta način tudi lažje sledijo najboljšim mednarodnim regulativnim praksam, saj lahko različni pristopi pri implementaciji necarinskih ukrepov (kljub zasledovanju istega cilja) ustvarjajo nepotrebne trgovinske ovire. Mednarodno regulativno sodelovanje lahko poteka na različne načine; zagotovo pa je sodelovanje v okviru trgovinskih sporazumov ena izmed najbolj priročnih in učinkovitih oblik povezovanja. Države partnerice lahko poskušajo v okviru trgovinskega sporazuma približati ali celo izenačiti svoje regulativne okvire oziroma standarde na področju necarinskih ukrepov (Gerstetter et al., 2014). V zadnjih letih postajajo trgovinski sporazumi tako predvsem platforma za intenzivnejše regulativno sodelovanje in poenotenje necarinskih ukrepov. Ti sporazumi so velikokrat označeni kot »mega« trgovinski sporazumi (Bown, 2017 in Jurenas, 2015), saj stremijo k močni integraciji in so veliko bolj obsežni in izčrpní kot tradicionalni trgovinski sporazumi.

V skladu z zgornjim kratkim opisom obravnavane tematike, nameravam v svojem magistrskem delu predstaviti razvoj in pomen necarinskih ukrepov v mednarodni trgovini ter najpogostejše uporabljene vrste necarinskih ukrepov. Kot že omenjeno, je vpliv necarinskih ukrepov včasih precej nepredvidljiv, saj imajo lahko tako negativne kot pozitivne implikacije. Spodbujanje pozitivnih učinkov necarinskih ukrepov in odpravljanje njihovih negativnih posledic pa je tudi osrednji motiv mednarodnega regulativnega sodelovanja. Zato nameravam s pomočjo pregleda obstoječih instrumentov za mednarodno regulativno sodelovanje, ki so v uporabi v mednarodni trgovini, oceniti njihovo koristnost in ustreznost uporabe na primeru dveh relativno homogenih trgovinskih partneric. Poleg tega nameravam raziskati kakšna je pojavnost izbranih necarinskih ukrepov v agroživilskem sektorju ter empirično analizirati njihove trgovinske učinke. Natančnejši vpogled v izbrane necarinske ukrepe v agroživilskem sektorju ter poskus kvantifikacije njihovega vpliva na trgovino med razvitimi državami, ki sem jih izbrala v vzorec, bo tudi osrednji cilj mojega magistrskega dela. Z empirično analizo necarinskih ukrepov bom tako skušala ugotoviti smer in jakost njihovih učinkov.

Magistrska naloga je razdeljena na štiri poglavja. V prvem poglavju bom najprej definirala necarinske ukrepe ter predstavila njihovo mednarodno klasifikacijo in razvoj v okviru mednarodnih trgovinskih institucij. Izpostavila bom tudi motive za uporabo necarinskih ukrepov in podrobneje analizirala njihovo pojavnost v agroživilskem sektorju. V drugem poglavju bom predstavila motive in obstoječe mehanizme za mednarodno regulativno sodelovanje na področju necarinskih ukrepov ter možnosti regulativnega sodelovanja v okviru trgovinskih sporazumov. Na primeru regulativnega sodelovanja med EU in ZDA pa bom analizirala njuno dosedanje prakso na tem področju in predstavila možnosti za njuno regulativno sodelovanje v primeru sklenitve »mega« trgovinskega sporazuma. V tretjem poglavju bom predstavila metode za kvantifikacijo necarinskih ukrepov in ocenjevanje njihovih učinkov ter opravila pregled nekaterih dosedanjih študij, ki so se poslužile predstavljenih metod. V zadnjem delu magistrske naloge pa bom s pomočjo frekvenčnih indeksov in indeksov pokritosti analizirala pojavnost necarinskih ukrepov v agroživilskem sektorju za izbrane države in s pomočjo gravitacijskega modela ocenila njihove morebitne trgovinske učinke.

1 RAZVOJ IN UPORABA NECARINSKIH UKREPOV V MEDNARODNI TRGOVINI

1.1 Definicija in klasifikacija necarinskih ukrepov

Necarinski ukrepi predstavljajo vse vrste trgovinskih regulacij, ki niso carinski ukrepi in ki neposredno ali posredno vplivajo na mednarodno trgovino (Malouche et al., 2013, str. 1). Mednje uvrščamo široko paleto instrumentov, kot so kvote, licence, izvozne omejitve, tehnične ovire, sanitarni in fitosanitarni ukrepi, itd. Necarinski ukrepi lahko na eni strani predstavljajo ovire in posledično zavirajo mednarodno trgovino, na drugi strani pa lahko odpravljajo ali vsaj blažijo napake na trgu, kot so negativne eksternalije ali asimetrične informacije med proizvajalci in kupci. Necarinski ukrep je tako širši pojem kot necarinska ovira, saj ima lahko tako negativne kot pozitivne implikacije (Bacchetta et al., 2012a, str. 72).

Ker so necarinski ukrepi kompleksni instrumenti, jih je velikokrat težko tudi definirati. Staiger (2012, str. 2) na primer deli necarinske ukrepe na tri večje skupine: v prvo skupino uvršča tiste ukrepe, ki se nanašajo na uvoženo blago; v drugo skupino tiste, ki se nanašajo na izvoženo blago ter v tretjo skupino tiste, ki so uvedeni znotraj nacionalnega gospodarstva oziroma »za mejo« (angl. *behind-the-border measures*). Prvi dve skupini se nanašata na ukrepe, ki se na uvožene ali izvožene izdelke uvajajo na meji; to so lahko na primer uvozne licence, uvozne in izvozne kvote, izvozne subvencije in podobno. Tretja skupina pa predstavlja ukrepe, ki se na izdelke uvajajo znotraj države; to so na primer domače subvencije ali pa ukrepi, ki vključujejo domačo zakonodajo na področju zdravstvenih, okoljevarstvenih, tehničnih in drugih standardov.

Najbolj pogosto citirana definicija necarinskih ukrepov pa je bila določena v okviru Konference Združenih narodov za trgovino in razvoj (angl. *United Nations Conference on Trade and Development*, v nadaljevanju UNCTAD) in opredeljuje necarinske ukrepe kot »vse ukrepe trgovinske politike, ki ne vključujejo carin in ki imajo lahko ekonomski učinek na mednarodno menjavo blaga oziroma na količine in/ali cene blaga v mednarodni menjavi« (UNCTAD, 2012, str. 1). Tej splošni definiciji UNCTAD prilaga tudi podrobno klasifikacijo različnih vrst necarinskih ukrepov. Omenjena klasifikacija vključuje vse necarinske ukrepe, ki se dandanes smatrajo za relevantne v mednarodni trgovini, nastala pa je v okviru ekspertne skupine MAST¹, ki jo je leta 2006 ustanovilo več mednarodnih organizacij (Basu in Kuwahara, 2010, str. 187).

Pod splošno koordinacijo UNCTAD je imela ekspertna skupina MAST naslednje naloge: vzpostaviti jasno definicijo necarinskih ukrepov; razviti primerno in jasno klasifikacijo necarinskih ukrepov, ki bi lahko služila za učinkovito zbiranje podatkov in primerjalno analizo; poskrbeti za učinkovito zbiranje informacij o necarinskih ukrepih ter postaviti smernice za uporabo pridobljenih podatkov o necarinskih ukrepih, vključno z njihovo kvantifikacijo (Basu in Kuwahara, 2010, str. 188). Ker so necarinski ukrepi v primerjavi s carinskimi ovirami precej netransparentni, je njihova poenotena klasifikacija izjemnega pomena, saj se jih lahko le na ta način primerja med seboj glede na državo, sektor ali skupino proizvodov.

Ekspertna skupina MAST je razvila klasifikacijo (v nadaljevanju MAST klasifikacija), ki sestoji iz 16 poglavij, ki so nadaljnje še podrobneje razdeljena na podpoglavja. Zadnja različica klasifikacije, ki je predstavljena v Tabeli 1, je bila objavljena leta 2012 v okviru publikacije UNCTAD.

Tabela 1: MAST klasifikacija necarinskih ukrepov

UVOZ	Tehnični ukrepi	A SANITARNI IN FITOSANITARNI UKREPI B TEHNIČNE OVIRE C PREGLED PRED ODPREMO IN DRUGE FORMALNOSTI
------	-----------------	---

se nadaljuje

¹ Skupino MAST (angl. *Multy-Agency Support Team*) sestavljajo eksperti iz naslednjih mednarodnih organizacij: Mednarodnega denarnega sklada (IMF), Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), Konference Združenih narodov za trgovino in razvoj (UNCTAD), Svetovne banke, Svetovne trgovinske organizacije (STO), Organizacije Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO), Mednarodnega trgovinskega centra (ITC) in Organizacije Združenih narodov za industrijski razvoj (UNIDO).

Tabela 1: MAST klasifikacija necarinskih ukrepov (nadaljevanje)

UVOZ	Netehnični ukrepi	D POGOJNI ZAŠČITNI TRGOVINSKI UKREPI E NESAMODEJNO IZDAJANJE LICENC, KVOTE, PREPOVEDI IN KOLIČINSKI KONTROLNI UKREPI F CENOVNI KONTROLNI UKREPI G FINANČNI UKREPI H UKREPI, KI VPLIVAJO NA KONKURENCO I INVESTICIJSKI UKREPI, POVEZANI Z MEDNARODNO TRGOVINO J DISTRIBUCIJSKE OMEJITVE K OMEJITVE POPRODAJNIH STORITEV L SUBVENCije M OMEJITVE JAVNIH NAROČIL N INTELEKTUALNA LASTNINA O PRAVILA O POREKLU BLAGA
IZVOZ		P IZVOZNI UKREPI

Vir: UNCTAD, 2012, str. 3

Kot izhaja iz Tabele 1, MAST klasifikacija sestoji iz uvoznih in izvoznih ukrepov. Uvozni ukrepi, ki so predmet zahtev države uvoznice na uvoženo blago, so razvrščeni v prvih 15 poglavij in so v grobem razdeljeni na tehnične ukrepe (poglavja A do C) in na netehnične ukrepe (poglavja D do O). Tehnični ukrepi se v osnovi nanašajo na lastnosti proizvodov ali na njihov proces izdelave (takšen ukrep je na primer prepoved uvoza živil, ki ne zadostujejo standardom varne hrane določene države), netehnični ukrepi pa predstavljajo predvsem standardne oziroma tradicionalne trgovinske ukrepe, s katerimi država vpliva na mednarodno menjavo (kot je na primer izdajanje licenc za uvoz blaga). V zadnje poglavje klasifikacije pa so zajeti vsi izvozni ukrepi (Malouche et al., 2013, str. 4).

V poglavje A so uvrščeni sanitarni in fitosanitarni ukrepi ali krajše SPS ukrepi. Poglavje A tako združuje ukrepe, ki so namenjeni zagotavljanju varne hrane ter zdravja rastlin in živali. Med te ukrepe sodijo vsi postopki za ugotavljanje skladnosti, ki so povezani z zagotavljanjem varne hrane, zdravja rastlin in živali, kot so na primer testiranje, inšpekcija in karantena. Poglavje B združuje določene tehnične ukrepe oziroma TBT ukrepe. Mednje sodijo vsi ukrepi, ki služijo za regulacijo raznih tehničnih specifikacij proizvodov; takšni ukrepi so na primer zahteve glede označevanja, pakiranja in registriranja proizvodov. Poglavje C pa vključuje vse ukrepe, ki so večinoma povezani s pregledi oziroma inšpekcijami pred odpremo blaga (UNCTAD, 2012, str. 4).

V preostala poglavja so razvrščeni netehnični ukrepi. Netehnični ukrepi se precej razlikujejo med seboj glede na namen in pokritost, vendar pa je njihov učinek lažje

kvantificirati in tako posledično lažje razumeti njihov vpliv na mednarodno trgovino. To na primer drži predvsem za cenovne in količinske kontrolne ukrepe (Gourdon, 2014, str. 8). V poglavje D so uvrščeni pogojni zaščitni ukrepi, ki vključujejo antidumpinške, izravnalne in druge zaščitne ukrepe; poglavji E in F pa vključujeta bolj tradicionalne trgovinske ukrepe, kot so kvote in količinski kontrolni ukrepi. Poglavje G združuje finančne ukrepe, ki se navezujejo na omejitve pri plačilu uvoženih proizvodov; denimo, ko sta dostop do tuje valute in s tem povezan strošek regulirana in na ta način višata stroške uvoza. Ukrepi, ki vplivajo na konkurenco, so uvrščeni v poglavje H in predstavljajo ukrepe, ki dodeljujejo posebne ugodnosti enemu ali več izbranim akterjem na trgu. V poglavju I se nahajajo investicijski ukrepi, ki omejujejo investicije v kontekstu mednarodne trgovine na način, da na primer zahtevajo minimalno prisotnost domačih oziroma lokalnih inputov v uvoženih proizvodih. Poglavji J in K združujeta ukrepe, ki vplivajo na trženje uvoženih proizvodov oziroma proizvodov, ki so namenjeni za uvoz; v poglavja L, M, N in O pa so uvrščeni ukrepi, ki se nanašajo na trgovinske politike, ki so uvedene znotraj nacionalnega gospodarstva oziroma »za mejo«. V zadnjem poglavju P se nahajajo izvozni ukrepi, ki jih država aplicira na izdelke, ki so namenjeni izvozu. Ti ukrepi zajemajo izvozne davke, izvozne kvote in izvozne omejitve oziroma prepovedi (UNCTAD, 2012, str. 4–5).

Vsako poglavje znotraj klasifikacije združuje ukrepe s podobnimi nameni in predstavlja zahteve države uvoznice glede uvoženih izdelkov (z izjemo izvoznih ukrepov, ki so zbrani v poglavju P). Vpliv ukrepov znotraj nekaterih poglavij na mednarodno trgovino je zelo raznolik. Ukrepi znotraj nekaterih poglavij so izrazito zaviralne narave za mednarodno trgovino, ukrepi znotraj drugih poglavij pa imajo lahko mešane in tudi pozitivne učinke. Ukrepi pod poglavji A do C na primer z višanjem tehničnih zahtev glede izdelave blaga signalizirajo višjo kakovost blaga in posledično vplivajo na večjo potrošnjo ter tako ustvarjajo pozitivne učinke. Seveda pa lahko tovrstno višanje tehničnih zahtev predstavlja tudi stroškovno breme za nekatere države izvoznice in tako negativno vpliva na mednarodno trgovino (Nicita in Gourdon, 2013, str. 3–4). Ravno ti necarinski ukrepi pod poglavji od A do C oziroma tehnični ukrepi v zadnjem obdobju pridobivajo na pomenu, čemur botruje predvsem porast kakovostnih, okoljskih in podobnih standardov. Na drugi strani pa nekateri drugi, bolj tradicionalni ukrepi (kot so kvote) izgubljajo na pomenu (Bacchetta et al., 2012, str. 73). Nicita in Gourdon (2013, str. 6) na primer ugotavljata, da se je pojavnost tehničnih ukrepov v letu 2010 v primerjavi z letom 1999 izrazito povečala. Zaradi pomanjkljivih podatkov o necarinskih ukrepih sta te sicer združila v 4 večje skupine, kjer pa zelo očitno izstopajo tehnični ukrepi oziroma ukrepi, ki so po MAST klasifikaciji necarinskih ukrepov združeni pod poglavji od A do C. Avtorja še opozarjata, da znotraj tehničnih ukrepov najbolj izstopajo SPS in TBT ukrepi (Nicita in Gourdon, 2013, str. 16). Pojavnost sta avtorja prikazala s pomočjo frekvenčnega indeksa, ki kaže na prisotnost ali odsotnost določenega necarinskega ukrepa in ponuja podatek o tem kolikšen delež proizvodov je predmet enega ali več necarinskih ukrepov. Ugotovila sta, da je bilo leta 1999 približno 35 % proizvodov, ki so bili zajeti v vzorec raziskave, predmet enega ali

več tehničnih ukrepov, leta 2010 pa je ta delež narasel na več kot 50 %. Pomembna ugotovitev je tudi to, da je precej manjši delež proizvodov v mednarodni trgovini predmet necarinskih ukrepov iz preostalih skupin. Pojavnost količinskih ukrepov, ki bi jih znotraj MAST klasifikacije lahko uvrstili večinoma pod poglavje E, je bila leta 2010 precej nižja kot leta 1999; predvsem se je zmanjšala pojavnost necarinskih ukrepov kot so na primer kvote. Znotraj te skupine tako prevladuje uporaba nesamodejnega izdajanja licenc. Kot še ugotavljata, je pojavnost cenovnih ukrepov, ki bi jih lahko znotraj MAST klasifikacije uvrstili pod poglavje F, skoraj zanemarljivo majhna, kar potrjujejo tudi Cadot et al. (2012, str. 13–14).

Prevlada tehničnih ukrepov znotraj necarinskih ukrepov v splošnem odraža naslednje spremembe v mednarodni trgovini v zadnjih dveh desetletjih: zniževanje tradicionalnih carinskih ovir, izrazit porast mednarodnega trgovanja in posledično višje zahteve civilne družbe glede kakovosti in varnosti uvoženega blaga. Vzpostavljanje visokih varnostnih in kakovostnih standardov v okviru tehničnih ukrepov pa lahko velikokrat presega mednarodno sprejete norme in tako predstavlja precej velike stroškovne ovire za izvoznike, ki morajo tem standardom zadostiti. Predvsem zaradi dodatnega stroškovnega bremena, ki ga tovrstne ovire predstavljajo za izvoznike, se ti vedno bolj zavzemajo za večjo transparentnost in večje mednarodno poenotenje tehničnih ukrepov in drugih necarinskih ukrepov v mednarodni trgovini (Cadot et al, 2012, str. 12–18).

1.2 Kratek zgodovinski pregled razvoja necarinskih ukrepov v okviru GATT/STO

Vse pogostejša raba necarinskih ukrepov je prišla do izraza predvsem z razvojem multilateralnega mednarodnega trgovinskega sistema po drugi svetovni vojni, postopnim zniževanjem carinskih stopenj in posledično z razcvetom mednarodne trgovine. Obdobje med obema svetovnima vojnama je zaradi vrste protekcionističnih ukrepov ohromilo mednarodno trgovino, zato so se po drugi svetovni vojni močno okrepile težnje po tesnejšem mednarodnem sodelovanju in liberalizaciji mednarodne trgovine. Tovrstne težnje so vodile v ustanovitev Mednarodnega denarnega sklada (angl. *International Monetary Fund*, v nadaljevanju IMF) in Svetovne banke (angl. *World Bank*) na znameniti konferenci v Bretton Woodsu leta 1944 (Crowley, 2003, str. 43). Poleg ustanovitve omenjenih institucij, je obstajal tudi velik interes za ustanovitev mednarodne trgovinske organizacije, vendar so se te ideje manifestirale le v podpisu Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (angl. *General Agreement on Tariffs and Trade*, v nadaljevanju GATT), ki je stopil v veljavo leta 1948. Čeprav formalno GATT ni bil nikoli več kot le trgovinski sporazum, je do ustanovitve Svetovne trgovinske organizacije (angl. *World Trade Organization*, v nadaljevanju STO) leta 1995 predstavljal glavno mednarodno institucijo na področju mednarodne trgovine.

V osnovi je bil GATT zasnovan kot carinski sporazum, vendar se je njegova pokritost z leti razširila tudi na druga področja mednarodne trgovine, število držav pristopnic pa se je

vztrajno povečevalo (Hoekman, 2013, str. 552–555). Države podpisnice in kasnejše pristopnice k sporazumu so se redno sestajale v okviru tako imenovanih »pogajalskih krogov«, ki so se v obdobju od podpisa GATT do ustanovitve STO izkazali za zelo uspešne pri zniževanju carinskih stopenj. Crowley (2003, str. 43) ugotavlja, da so povprečne carinske stopnje na izdelke predelovalne industrije pred ustanovitvijo GATT leta 1947 znašale približno 35 % in so se do začetka zadnjega pogajalskega kroga v okviru GATT leta 1986 spustile na vsega 6,4 %. Obenem se je obseg trgovine med državami članicami GATT močno povečal in leta 2000 predstavljal že kar 25-kratnik obsega trgovine iz leta 1950.

Obseg in pokritost GATT sta se začela spreminjati predvsem od šestdesetih let prejšnjega stoletja dalje, ko so se pristojnosti GATT v okviru pogajalskih krogov razširile tudi na nekatere necarinske ukrepe (Hoekman, 2013, str. 555). V prvih dveh desetletjih je bil sicer fokus držav članic predvsem v zniževanju carin – tako je bilo prvih pet krogov pogajanj v okviru GATT namenjenih skoraj izključno pogajanjem o carinah in sprejemanju novih članic. Kasnejši krogi pogajanj pa so se posvetili tudi drugim ukrepom, ki niso temeljili na carinah in ki so se (med drugim) navezovali na tehnične ovire pri trgovanju ter zdravstvene in okoljevarstvene zahteve civilne družbe, ki so oblikovale nove standarde v mednarodni trgovini ter povečale kompleksnost mednarodnega trgovanja. Necarinski ukrepi so tako v zadnjih desetletjih pridobivali na pomembnosti in vplivu na mednarodno trgovino ter posledično postajali vedno bolj pomembna tema v mednarodnih trgovinskih pogajanjih (STO, 2012, str. 37–41).

Kot ugotavlja Staiger (2012, str. 1), je GATT v prvih letih delovanja zavzel zelo »minimalističen« pristop do necarinskih ukrepov, ki pa se je tekom desetletij in številnih pogajalskih krogov okrepil in se še naprej razvijal po ustanovitvi STO. Prvih pet krogov pogajanj po ustanovitvi GATT (v letih od 1947 do 1961) je bilo namenjenih skoraj izključno pogajanjem o zniževanju carinskih stopenj in sprejemu novih držav članic. Šele v okviru Tokijskega kroga pogajanj med leti 1973 in 1979 je prišlo do vidnega premika in bolj eksplicitne razširitve GATT na področje necarinskih ovir. Ključni cilj Tokijskega kroga pogajanj je bil tako zmanjšanje ali odprava necarinskih ukrepov kjer je to možno in primerno ter zmanjšanje ali odprava njihovih »zaviralnih« učinkov na mednarodno trgovino. Rezultat pogajanj je bilo sprejetje šestih sporazumov oziroma »kodeksov«, ki so predstavljali pomemben napredek pri opredelitvi in postavljanju mednarodnih pravil na področju necarinskih ukrepov. Eden izmed bolj izstopajočih sporazumov oziroma kodeksov je bil Sporazum o tehničnih ovirah v trgovini (znan tudi kot »kodeks o standardih«), ki je bil zastavljen z namenom, da obstoječi standardi ter različni zakonodajni okviri glede postopkov testiranja in certificiranja ne bi predstavljali nepotrebnih trgovinskih ovir in ki ga v današnji prenovljeni različici poznamo kot Sporazum o tehničnih ovirah (v nadaljevanju TBT sporazum).

Kljub vidnemu napredku pa je bila slabost Tokijskega pogajalskega kroga predvsem omejeno število držav članic, ki so pristopile k omenjenim šestim sporazumom – k

Sporazumu o tehničnih ovirah v trgovini je na primer pristopilo le 39 članic (kar je takrat predstavljalo le malo več kot tretjino vseh GATT članic). Zaradi pomanjkljive podpore sprejetim sporazumom se je tako Tokijskemu krogu pogajanj očitalo pomanjkanje multilateralnosti in pomikanje v smer GATT-a »dveh hitrosti«, kar je med drugim vplivalo tudi na vzpostavitev novega kroga pogajanj – t.i. Urugvajskega kroga (STO, 2012, str. 41–42).

Urugvajski krog pogajanj, ki se je pričel leta 1986, je bil zastavljen precej bolj ambiciozno kot predhodni pogajalski krogi. Pogajanja so posledično prinesla občutne razširitve pooblastil GATT na področja kot so tekstilna industrija, kmetijstvo, storitve in intelektualna lastnina (Crowley, 2003, str. 44). Urugvajski krog je pripomogel tudi k razširitvi diskusije o necarinskih ovirah ter nadgradnji pogajanj iz Tokijskega kroga. Eden izmed bolj izpostavljenih sporazumov, ki je bil sklenjen v okviru Urugvajskega kroga, je Sporazum o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih (v nadaljevanju SPS sporazum), ki je skupaj s TBT sporazumom eden izmed glavnih virov tehničnih necarinskih ukrepov (Prévost, 2003, str. 1 in STO, 2012, str. 42). Urugvajski krog pogajanj je bil zaključen leta 1994 s podpisom Marakeškega sporazuma, ki je stopil v veljavo leta 1995 in s katerim je bila ustanovljena tudi STO, ki je na institucionalnem nivoju nadomestila GATT (Prévost, 2003, str. 1).

Tabela 2: Pregled pogajalskih krogov v okviru GATT

Leto	Pogajalski krog	Pogajalska tematika	Število držav članic
1947	Prvi krog pogajanj v Ženevi	Carine	23
1949	Drugi krog pogajanj v Annecyju	Carine	13
1951	Tretji krog pogajanj v Torquayu	Carine	38
1956	Četrty krog pogajanj v Ženevi	Carine	26
1960–1961	Dillonov krog	Carine	26
1964–1967	Kennedyev krog	Carine in protidampinški ukrepi	62
1973–1979	Tokijski krog	Carine in necarinski ukrepi, sprejetje šestih »Kodeksov«	102
1986–1994	Urugvajski krog	Carine in necarinski ukrepi, tekstilna industrija, kmetijstvo, storitve, intelektualna lastnina, vzpostavitev sistema za reševanje sporov, sporazuma SPS in TBT, ustanovitev STO	123

Vir: Spletna stran STO

Kot je razvidno iz Tabele 2, se je število držav pristopnic k sporazumu GATT ob koncu Urugvajskega kroga povzpelo že na 123. Po ustanovitvi STO se je ta trend nadaljeval in danes STO šteje 164 držav članic, trgovina med njimi pa predstavlja 98 % svetovne trgovine (STO, 2017, str. 28).

STO je po ustanovitvi leta 1995 gradila na dotedanjem delu GATT. To velja tudi za področje necarinskih ukrepov, kjer je STO še naprej delovala v smeri okrepitve regulacije necarinskih ukrepov, in sicer s prepovedjo najbolj protekcionističnih ukrepov, z omejitvijo diskriminatornih in nepotrebnih necarinskih ukrepov, ki omejujejo mednarodno trgovino, z okrepitvijo zahtev po transparentnosti ter s spodbujanjem mednarodnega regulativnega sodelovanja in harmonizacije (STO, 2012, str. 46). Necarinski ukrepi so bili naslovljeni tudi v okviru pogajalskega kroga iz Dohe (poimenovanega tudi Doha razvojna agenda), ki se je pod okriljem STO pričel leta 2001. Ker pa se pogajalski krog nikoli ni uspešno zaključil, so se tudi multilateralne pogajanja v okviru STO znašla na mrtvi točki; to pa je pomembno vplivalo na porast tako imenovanih »preferencialnih trgovinskih sporazumov«. Veliko odprtih vprašanj iz Dohe, kjer STO ni dosegel napredka, se je tako v novem tisočletju reševalno v okviru bilateralnih trgovinskih pogajanj. To seveda velja tudi za necarinske ukrepe – mnogo nedavnih preferencialnih trgovinskih sporazumov tako vključuje mnogo bolj podrobna določila in omejitve glede njihove uporabe (Staiger, 2012, str. 12 in Bhagwati et al., 2014, str. 15).

Kljub napredku v okviru GATT in STO pa se še vedno poznajo posledice dolgoletnega izostanka standardizirane definicije necarinskih ukrepov ter izostanka zadovoljivih globalnih baz podatkov z necarinskimi ukrepi – oboje je bilo dolgo časa velika omejitev pri učinkovitejšem naslavljanju negativnih posledic necarinskih ukrepov. Še danes to predstavlja velik problem: podatki o necarinskih ukrepih so velikokrat nepopolni in nedostopni na enem mestu. Veliko informacij v povezavi z uporabo necarinskih ukrepov se je sicer pojavilo v obdobju finančne krize v letih 2008 in 2009. STO je z začetkom krize začela objavljati polletna poročila, ki analizirajo uporabo ukrepov, ki zavirajo mednarodno trgovino (med drugim tudi necarinskih ukrepov) in ki jih implementirajo države članice G20². Iz teh poročil izhaja, da so države G20 v obdobju od finančne krize dalje vztrajno uporabljale necarinske ukrepe kot instrumente trgovinske politike. V obdobju od sredine 2010 do sredine 2012 so tako ti predstavljali že eno tretjino vseh na novo vzpostavljenih ukrepov, ki zavirajo mednarodno trgovino (Malouche et al., 2013, str. 1–2).

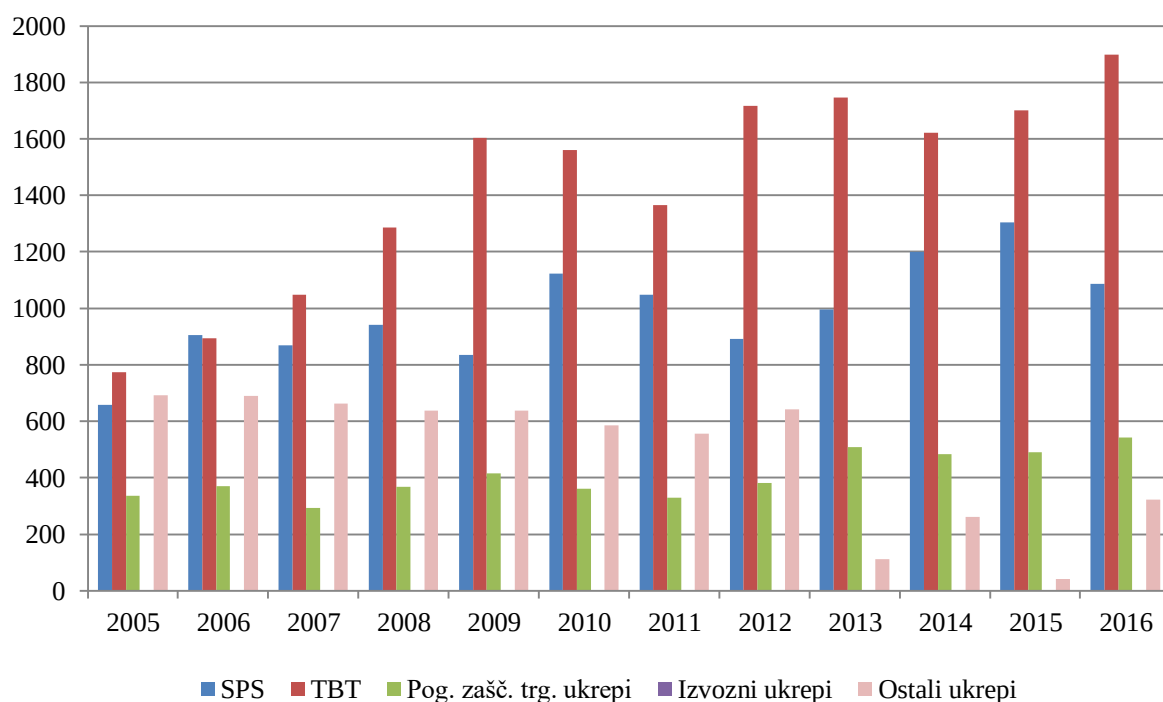
V zadnjem desetletju je bilo tako v okviru STO veliko truda usmerjenega v krepitev transparentnosti necarinskih ukrepov. Po zaključku Urugvajskega kroga pogajanj je bil namreč napredek na področju transparentnosti carinskih ukrepov zelo izrazit (temu napredku je botroval predvsem tehnološki preskok na področju informacijske tehnologije), pomanjkljiva transparentnost necarinskih ukrepov pa je v tem obdobju še vedno predstavljala velik problem. STO se je zato od ustanovitve dala truditi za napredek na tem področju – notifikacije držav članic so na primer eden izmed STO mehanizmov, ki predstavljajo pomemben vir podatkov za necarinske ovire. Notifikacija poda informacijo o necarinskem ukrepu, ki bo v neki državi članici stopil v veljavo oziroma je že v veljavi (Bacchetta et al., 2012b, str. 24).

² »Skupino dvajsetih« ali G20 sestavlja EU in naslednjih 19 držav članic: Argentina, Avstralija, Brazilija, Kanada, Kitajska, Nemčija, Francija, Indija, Indonezija, Italija, Japonska, Mehika, Rusija, Savdska Arabija, Južna Afrika, Južna Koreja, Turčija, Združeno kraljestvo in ZDA.

Velika večina notifikacij obvezuje države članice, da posredujejo informacije glede svojih lastnih trgovinskih politik in ukrepov, nekaj pa je tudi »obratnih« notifikacij – torej takih, kjer države članice posredujejo informacijo o trgovinskih ukrepih tretjih držav. Notifikacije se lahko razlikujejo tudi glede na periodičnost poročanja oziroma posredovanja; notifikacije, ki posredujejo informacijo o nekem ukrepu, so navadno posredovane ad hoc; s polletno ali letno periodiko (Bacchetta et al., 2012, str. 33–34). Da bi bil pregled nad notifikacijami čim bolj transparenten, je STO vzpostavila portal I-TIP (angl. *Integrated Trade Intelligence Portal*, v nadaljevanju I-TIP), ki poenostavlja dostop do informacij o vseh notifikacijah o nevarinskih ukrepih, ki so v določeni državi članici že v veljavi in o ukrepih, ki so še v pripravi in ki bodo veljali v bodoče (Bacchetta et al., 2012, str. 48).

Na Sliki 1, ki ponazarja število notifikacij o izbranih nevarinskih ukrepih v zadnjem desetletju, je združeno število tistih notifikacij o ukrepih v pripravi in tistih v veljavi.

Slika 1: Število notifikacij izbranih nevarinskih ukrepov, 2005–2016

Vir: prirejeno po I-TIP portalu

Kot je razvidno iz Slike 1, izrazito prednjačijo notifikacije o SPS in TBT ukrepih, ki po MAST klasifikaciji spadajo med tehnične ukrepe (poglavji A in B), ki se jih države članice STO v zadnjem desetletju poslužujejo veliko bolj množično kot preostalih nevarinskih ukrepov. Število notifikacij o ukrepih, ki jih po MAST klasifikaciji uvrščamo pod poglavje D (pogojni zaščitni trgovinski ukrepi), je tako precej nižje; razvidno pa je tudi, da se je število notifikacij o SPS in TBT ukrepih okrepilo (kot že omenjeno) po začetku finančne in gospodarske krize.

1.3 Motivi za uporabo necarinskih ukrepov

Kompleksnost oziroma večplastnost necarinskih ukrepov se kaže tudi pri razlogih in argumentaciji za njihovo vzpostavitev. Preden se obravnava ustreznost določenega necarinskega ukrepa je zato potrebno globlje razumevanje motivov za njegovo vzpostavitev. Glede na dosedanje prakso držav pri uporabi necarinskih ukrepov, lahko povzamemo, da so ti uporabljeni tako iz protekcionističnih kot tudi iz legitimnih vzgibov, ki niso povezani z ekonomskimi cilji; meja med njima pa je pogosto zelo tanka (Herghelegiu, 2016, str. 2).

Eden izmed najbolj vidnih motivov za uporabo necarinskih ukrepov je protekcionizem, ki pride do izraza predvsem v času neugodnih gospodarskih razmer. S pomočjo necarinskih ukrepov lahko namreč država zaščiti domačo industrijo pred tujo konkurenco, zmanjša trgovinski deficit ali pa vpliva na zmanjšanje domače nezaposlenosti. Kono (2009) na primer v svoji raziskavi ugotavlja, da raven zaposlenosti vpliva na raven protekcionizma; v času slabših gospodarskih razmer, ki jih zaznamujejo višje ravni brezposelnosti, bo imela država tako večji motiv za uporabo necarinskih ukrepov in posledično zaščito domačega trga dela pred tujo konkurenco. Velikokrat se je tudi izkazalo, da so bili necarinski ukrepi uporabljeni kot substitut za carine, ki so jih države zaradi globalizacije in članstva v STO-ju vedno težje uporabljale oziroma jim je bilo to onemogočeno (Chin in Che Rusli, 2015, str. 157). Kljub temu pa necarinski ukrepi ne dopuščajo državi, da popolnoma zajame »rento«, ki nastane kot rezultat protekcionističnega ukrepa in kot je to mogoče pri carinah – tu se namreč renta kaže kot razlika med domačo in tujo ceno izdelka, ki je podvržena carini (Facchini et al., 2006).

Kot je zapisano v letnem poročilu STO (2012, str. 50), je motive za to, da se države poslužujejo necarinskih ukrepov, mogoče v grobem razdeliti na dve večji skupini: motive, ki so povezani s povečanjem blagostanja države oziroma državne blaginje in na motive, ki so povezani s cilji »politične ekonomije«.

Države, ki jih ženejo motivi povečanja državne blaginje, navadno posegajo na trg z namenom popravljanja tržnih nepravilnosti oziroma napak na trgu ali z namenom izkoriščanja tržne moči države ali podjetja (STO, 2012, str. 50).

O napaki na trgu oziroma tržni nepopolnosti govorimo, ko delovanje trga ni optimalno z vidika skupnega dobrega, oziroma ko delovanje tržnih sil ne vodi do optimalnega izkupička za vse udeležence na trgu. Taka tržna anomalija se velikokrat pojavi zaradi nepopolnih informacij na trgu. Ponudniki izdelkov ali storitev nižje kvalitete lahko na primer ustvarjajo negotove razmere in na ta način izrinejo ponudnike produktov ali storitev višje kvalitete. Do takih situacij pride v mednarodni trgovini predvsem ob izostanku primerne regulacije oziroma ukrepov, ki bi zagotavljali določeno kvaliteto uvoženih izdelkov ali usklajenost uvoženih izdelkov z domačimi. Potrošniki lahko v takih razmerah nepopolne informiranosti torej kupujejo uvožene izdelke, ki so neprimerni za uporabo ali

celo škodljivi. Država zato s primerno regulacijo poseže v tako situacijo ter poskrbi, da so izdelki, ki ne izpolnjujejo določenih zdravstvenih, ekoloških ali tehničnih standardov, izločeni iz trga in na ta način odpravi ali vsaj omili napako na trgu (Cadot et al., 2012, str. 41–43). V kontekst odpravljanja tržnih nepopolnosti lahko uvrstimo tudi poseg države na trg z namenom zaščite mlade industrije, ki je na trgu velikokrat v zapostavljenem položaju. V mednarodni trgovini država to lahko stori z uporabo necarinskih ukrepov kot so kvote ali subvencije in na ta način izboljša položaj domače perspektivne industrije ter posledično poveča državno blaginjo (Melitz, 2004, str. 177).

Država lahko povečanje državne blaginje dosežejo tudi z izkoriščanjem svoje tržne moči oziroma s politiko, ki temelji na iskanju koristi na škodo drugih (angl. *beggar-thy-neighbour practicies*). Državna blaginja se namreč lahko poveča z izboljšanjem pogojev menjave, ki predstavljajo razmerje med izvoznimi in uvoznimi cenami. Če imajo domača podjetja v mednarodni trgovini določeno tržno moč, lahko država s pomočjo necarinskih ukrepov preusmeri dobičke od tujih podjetij k domačim ter tako izboljša svoje pogoje menjave. Taka situacija je najbolj priročna na trgih, kjer vladajo razmere nepopolne konkurence in imajo določena podjetja moč, da na trgu v svojo korist učinkovito izrabljajo državne necarinske ukrepe, kot so na primer izvozne omejitve ali subvencije. Izboljšani pogoji menjave in večja državna blaginja so tako doseženi na račun drugih podjetij oziroma držav. V nasprotju s predhodno opisanimi motivi so v tem primeru trgovinski učinki pravzaprav glavni cilj in ne samo postranski ali celo nezaželen rezultat uporabe necarinskih ukrepov (STO, 2012, str. 56–58).

Druga velika skupina motivov za uporabo necarinskih ukrepov pa so motivi, povezani s cilji »politične ekonomije«. Ti motivi največkrat vodijo do ekonomskih politik, ki ščitijo domače proizvajalce, vendar na ta račun zmanjšujejo trgovinske tokove ter tako vodijo do zmanjšanja državne blaginje. Politični akterji lahko namreč zasledujejo cilje, ki ohranjajo njihovo politično pozicijo in imajo zelo malo skupnega z družbeno blaginjo; v taki situaciji se na primer znajdejo, če so odvisni od finančnih prispevkov določenih interesnih skupin, ki skušajo imeti pomembno vlogo v državni trgovinski politiki. Ti politično obarvani motivi za uporabo necarinskih ukrepov se lahko včasih tudi prekrivajo z motivi povečanja državne blaginje: tak je na primer poseg države z namenom zaščite mlade industrije (STO, 2012, str. 50 in 59).

1.4 Necarinski ukrepi v agroživilskem sektorju

Globalizacija, zniževanje carin v mednarodni trgovini in porast raznovrstnih trgovinskih sporazumov so v agroživilskem sektorju zelo izrazito vplivali na vedno večjo prisotnost necarinskih ukrepov. Specifičnost agroživilskih proizvodov namreč narekuje temeljit nadzor nad njihovo varnostjo in kvaliteto ter posledično zahteva primerno regulacijo na državnem nivoju, ki na trgu povečuje integriteto in neoporečnost uvoženih proizvodov (Majkovič, 2007, str. 2). Sicer pa so necarinski ukrepi v agroživilskem sektorju precej raznoliki in lahko zasledujejo različne cilje. Uvozne licence in kvote lahko na primer

služijo kot nadomestek za carine in so velikokrat vzpostavljene iz protekcionističnih vzgibov, medtem ko SPS in TBT ukrepi velikokrat ne zasledujejo trgovinskih ciljev.

SPS in TBT ukrepi, ki so uvrščeni v prvi dve poglavji MAST klasifikacije, so glede na število notifikacij v okviru STO najpogosteje uporabljeni necarinski ukrepi v agroživilskem sektorju. Običajno so vzpostavljeni zaradi zagotavljanja varnosti in kvalitete agroživilskih proizvodov in je zato njihova popolna eliminacija nerealna in nesmiselna. Nanašajo se tako na zahtevane lastnosti agroživilskih proizvodov kot tudi na zahteve glede procesa njihove pridelave, vzreje ali izdelave. SPS ukrepi se tako na primer pojavljajo v obliki pravil, ki omejujejo količino za zdravje škodljivih snovi v hrani; TBT ukrepi pa se na primer pojavljajo v obliki pravil glede pakiranja in označevanja agroživilskih proizvodov.

Čeprav SPS in TBT ukrepi v osnovi niso vzpostavljeni zaradi omejevanja mednarodne trgovine, pa imajo lahko občutne posledice na trgovanje z agroživilskimi proizvodi; še posebej je problematično, če jih trgovinske partnerice ne zastavijo na usklajen ali vsaj primerljiv način (Beghin et al., 2013, str. 356–357). Zaradi njihove množičnosti in posledično velikega vpliva na mednarodno trgovino v agroživilskem sektorju, se jim bom podrobneje posvetila tudi v nadaljevanju magistrske naloge.

Poleg državnih necarinskih ukrepov pa je na tem mestu pomembno omeniti tudi tako imenovane prostovoljne zasebne standarde, ki jih vzpostavlja zasebni sektor in zato na državnem nivoju niso obvezni, vendar pa zaradi svoje množičnosti in raznolikosti predstavljajo pomembne ovire v mednarodni trgovini z agroživilskimi proizvodi. Zasebni standardi se navadno vzpostavljajo hitreje in so običajno tudi bolj podrobni kot državna regulacija (Gervais et al., 2011 in OECD, 2013, str. 4); velikokrat pa tudi narekujejo usmeritev državnih necarinskih ukrepov in tako pomembno vplivajo na njihovo oblikovanje.

1.4.1 Motivi za uporabo necarinskih ukrepov v agroživilskem sektorju

Države, ki vzpostavljajo necarinske ukrepe v agroživilskem sektorju, navadno posegajo na trg z namenom popravljanja tržnih nepravilnosti in posledično večanja družbene blaginje. Agroživilski trg namreč brez regulacije težko ustvari razmere za zadovoljivo kvaliteto in varnost agroživilskih proizvodov (Smith, 2009, str. 7). Na drugi strani pa agroživilska podjetja vzpostavljajo svoje zasebne standarde, s katerimi želijo signalizirati višjo kvaliteto proizvodov z nameni, ki med drugim vključujejo odpravljanje nepopolnih informacij na trgu in pridobivanje večjega tržnega deleža, lažje dostopanje na nove trge ter ustvarjanje novih nišnih proizvodov ali znamk (Bain et al., 2013, str. 4). Za razumevanje motivov za vzpostavljanje necarinskih ukrepov (in tudi zasebnih standardov, ki vplivajo nanje) pa je najprej potrebno razumeti razmere v agroživilskem sektorju – tako na strani ponudbe kot na strani povpraševanja in njunem prepletu.

Motivacijo za vzpostavljanje tako zasebnih kot javnih standardov in ukrepov poganjajo predvsem vedno višje zahteve potrošnikov glede varnosti in kvalitete agroživilskih izdelkov na trgu. Kot ugotavljata Reardon in Barrett (2000, str. 197) so socialne, demografske in ekonomske spremembe v zadnjih desetletjih namreč precej spremenile potrošniške navade in pomaknile fokus agroživilskih trgov od cenovnega tekmovanja proti tekmovanju na podlagi kvalitete izdelkov. To pa lahko včasih povzroči veliko netransparentnosti in posledično dodatne transakcijske stroške za vse akterje na trgu. Zato je pomembno, da država in podjetja vzpostavijo primerno raven transparentnosti na trgu, ki jo signalizirajo z nekarinskimi ukrepi in zasebnimi standardi glede kvalitete izdelkov in produkcijskega procesa (STO, 2012, str. 85).

Poleg spremenjenih vzorcev povpraševanja pa na motivacijo za vzpostavljanje nekarinskih ukrepov vplivajo tudi razmere na strani ponudbe. Tehnološke spremembe v agroživilskem sektorju so namreč vplivale na večjo fragmentacijo strukture dobavne verige in na večjo integracijo v globalne trge. Vedno večje število akterjev v dobavni verigi je tako povečalo potrebo po boljši koordinaciji med podjetji in državo glede kvalitetnih in tehničnih standardov agroživilskih proizvodov in produkcijskih procesov. Globalizirane agroživilske dobavne verige tako vključujejo akterje iz različnih regulativnih okolij in držav, kar še povečuje motivacijo po usklajeni državni regulaciji in vzpostavljanju primernih in usklajenih ukrepov in standardov (ITC, 2011, str. 15 in STO, 2012, str. 85–86).

Motivacija države za vzpostavljanje nekarinskih ukrepov je seveda najbolj izrazita pri trgovini s tistimi agroživilskimi proizvodi, kjer je pritisk potrošnikov in proizvajalcev glede varnosti in kvalitete največji (Disdier in van Tongeren, 2010, str. 4). Takšen pritisk na politične odločitve snovalcev trgovinske politike opisuje tudi tako imenovani »*Protection for Sale*« model, ki sta ga razvila Grossman in Helpman (1994). Model, ki sta ga avtorja razvila, preučuje vpliv interesnih skupin, ki načrtno nudijo politično podporo in v zameno pričakujejo, da bodo imele možnost vplivanja na trgovinsko politiko. Poleg tega Kono (2006) tudi ugotavlja, da so države z bolj demokratično ureditvijo bolj občutljive na pritiske državljanov oziroma deležnikov na trgu glede varovanja zdravja ljudi in živali ter varovanja okolja; tako lahko sklepamo, da je uporaba nekarinskih ukrepov v agroživilskem sektorju pozitivno povezana z gospodarsko in politično razvitostjo držav.

1.4.2 Sporazuma SPS in TBT

Uporaba ukrepov SPS in TBT, ki spadajo med tehnične nekarinske ukrepe in so predvsem v agroživilskem sektorju izjemno pogosto uporabljeni, je urejena v okviru sporazumov SPS in TBT, ki sta bila sklenjena pod okriljem STO. Oba sporazuma sta bila rezultat pogajanj v okviru Urugvajskega pogajalskega kroga in sta stopila v veljavo leta 1995. Sporazuma sta vzpostavila pravila za rabo ukrepov za varovanje zdravja ljudi in živali, varovanja okolja ter uporabe tehničnih zahtev, standardov in postopkov, ki zagotavljajo, da se ti ukrepi izvajajo. Ukrepi v okviru SPS in TBT sporazumov, ki jih sprejemajo države, lahko neposredno ali posredno vplivajo na mednarodno trgovino; predvsem neprimerna

uporaba teh ukrepov, se lahko odraža v obliki trgovinskih ovir protekcionistične narave. Čeprav sporazuma eksplicitno priznavata pravico državam, da vzpostavijo svoje standarde oziroma njihovo striktnost, pa vzpostavljeni standardi ne smejo biti uporabljeni z namenom trgovinske diskriminacije drugih držav. Sporazuma torej urejata uporabo SPS in TBT ukrepov na način, da ti ne bi povzročali prevelikih ovir v mednarodni trgovini (Johnson, 2014, str. 3 in Stoler, 2011, str. 218).

Cilj sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov, katerih uporabo usmerja SPS sporazum, je zaščita življenja ali zdravja ljudi, živali in rastlin oziroma bolj specifično: gre za zaščito ljudi in živali pred nedovoljenimi dodatki, organizmi in toksini v hrani ter za zaščito živali in okolja pred raznimi škodljivci, boleznimi ali drugimi škodljivimi organizmi (Stoler, 2011, str. 217). K tem ciljem spodbuja tudi SPS sporazum, vendar pod pogojem, da se ti ukrepi ne uporabljajo *»na način, ki bi pomenil samovoljno ali neutemeljeno diskriminacijo med članicami, kjer prevladujejo enaki pogoji, ali kot prikrita omejitev mednarodne trgovine«* (STO, Sporazum SPS, člen 2.3). Kot določa člen 5.4 SPS sporazuma, bi morale države članice pri določanju ustrezne ravni sanitarnega in fitosanitarnega varstva upoštevati, da je cilj postavljenih ukrepov *»zmanjšanje negativnih posledic za trgovino«*. Sporazum sicer omogoča državam članicam STO, da postavljajo svoje standarde, vendar obenem izpostavlja, da morajo ti temeljiti na znanstvenih načelih ter da se ne ohranjajo brez zadovoljivih znanstvenih dokazov (STO, Sporazum SPS, člen 2.2 in člen 5.7). Kot je zapisano v členu 3.1 SPS sporazuma, se državam tudi priporoča, da svoje ukrepe pripravijo *»na podlagi mednarodnih standardov, smernic ali priporočil, kadar so ti na voljo«*. Državam je sicer dovoljeno, da uvajajo ukrepe, ki se odražajo v standardih, ki so višji od mednarodno sprejetih standardov (kar je v SPS sporazumu izpostavljeno v členu 3.3), vendar morajo biti ti znanstveno upravičeni. V takem primeru se država posluži tako imenovanega *»previdnostnega načela«* (angl. *»precautionary principle«*), ki, kot poudarja Stoler (2011, str. 218), zasleduje pristop *»varnost na prvem mestu«* v primerih, ko so znanstvena dognanja glede varnosti izdelkov negotova. Države morajo tudi v skladu s 7. členom SPS sporazuma poskrbeti za uradno notifikacijo o spremembah v sanitarnih ali fitosanitarnih ukrepih ter zagotoviti obstoj nacionalne informacijske točke, katere naloga je odgovoriti na vsa smiselna vprašanja zainteresiranih članic ter priskrbeti ustrezne dokumente o sanitarnih ali fitosanitarnih ukrepih.

Sporazum o tehničnih ovirah v trgovini oziroma TBT sporazum ureja uporabo ukrepov držav članic STO glede tehničnih predpisov in standardov. Slednji vključujejo specifične lastnosti izdelkov kot so zahteve glede velikosti, oblike, pakiranja, označevanja in podobno. V nekaterih primerih lahko na te specifične lastnosti izdelkov vpliva že sam proces izdelave izdelka, zato so v takih primerih bolj ustrezni tehnični predpisi in standardi glede produkcijskega procesa (Stoler, 2011, str. 217). Tovrstni ukrepi lahko zelo otežijo mednarodno trgovanje, zato sporazum TBT določa smernice za njihovo uporabo. Tako kot sporazum SPS, tudi sporazum TBT spodbuja države k uporabi že obstoječih mednarodnih standardov in v členu 4.1 določa, da morajo državni organi za standardizacijo sprejeti tako imenovani Kodeks dobre prakse (angl. *»Code of Good Practice«*) za pripravo, sprejetje in

uporabo standardov, ki je določen v sporazumu. TBT sporazum tudi spodbuja države članice STO k medsebojnemu priznavanju rezultatov postopkov presoje skladnosti izdelkov (STO, Sporazum TBT, člen 6.3). Medsebojno priznavanje namreč precej olajša mednarodno trgovanje, saj se na ta način izvozniki izognejo dvojnemu testiranju izdelkov (v svoji državi in v državi, v katero izvažajo). Ker je pomembno, da izvozniki poznajo standarde držav, v katere hočejo izvažati ter njihove spremembe in novosti, 10. člen TBT sporazuma tudi določa, da morajo države zagotoviti nacionalne informacijske točke.

Države članice STO se v zadnjem desetletju zelo pogosto poslužujejo uporabe SPS in TBT ukrepov, kar je razvidno tudi iz števila notifikacij pri STO in zato je primerna in nediskriminatorna uporaba teh ukrepov zelo pomembna. Smernice in priporočila, ki so določene v sporazumih SPS in TBT, so tako državam pri kreiranju ukrepov v veliko pomoč in predstavljajo univerzalno usmeritev na globalni ravni za uporabo SPS in TBT ukrepov. Kljub temu pa se je včasih neprimerni uporabi ukrepov težko izogniti in predvsem v nekaterih sektorjih, kot je agroživilski, lahko povzročijo negativne trgovinske učinke.

1.4.3 Razširjenost uporabe necarinskih ukrepov v agroživilskem sektorju

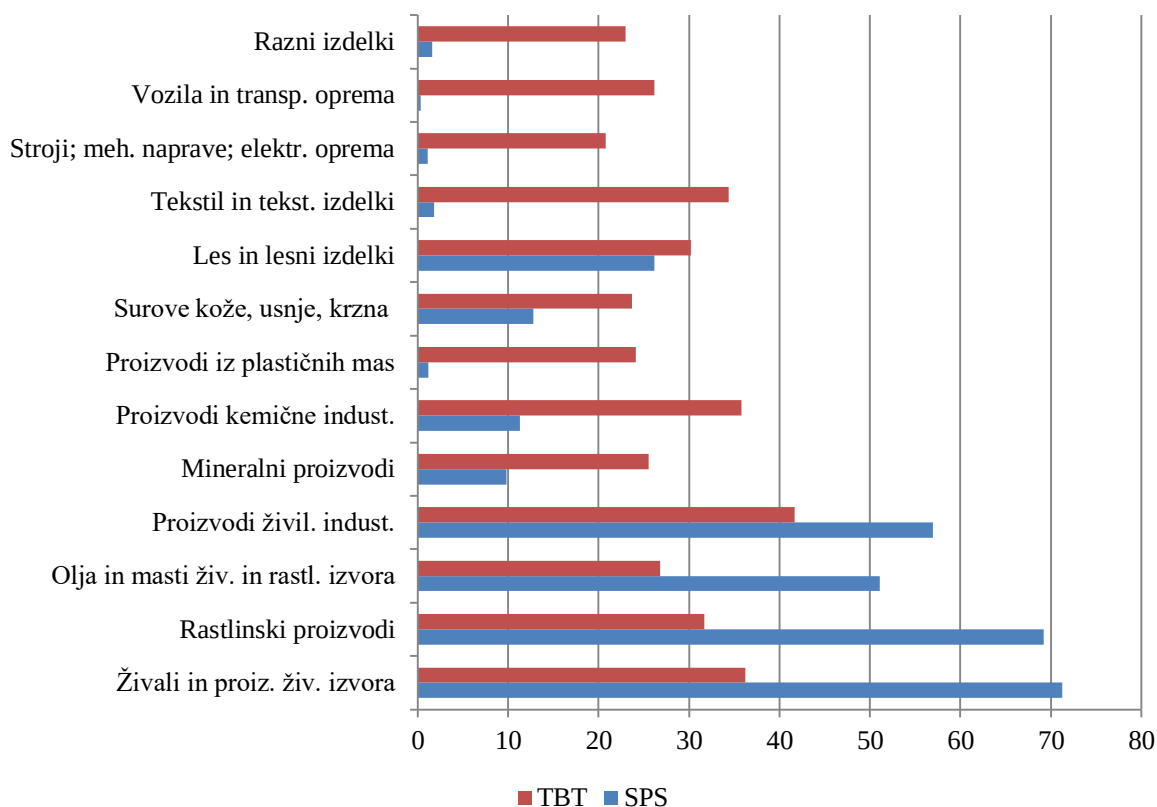
V agroživilskem sektorju je pojavnost necarinskih ukrepov zaradi zagotavljanja varnosti in skladnosti agroživilskih proizvodov izjemno velika, med njimi pa prevladujejo predvsem ukrepi SPS in TBT. O nadpovprečno visoki prisotnosti ukrepov SPS in TBT v agroživilskem sektorju lahko sklepamo že na podlagi notifikacij pri STO, kar je že bilo omenjeno v prejšnjih podpoglavjih. Podatkovni portal o necarinskih ukrepih I-TIP ponuja namreč tudi pregled notifikacij po skupinah proizvodov oziroma po Nomenklaturi harmoniziranega sistema ali krajše HS³, kjer je razvidno, da je predvsem število notifikacij o SPS ukrepih izrazito večje v skupinah proizvodov, ki pripadajo agroživilskemu sektorju.

To, da je uporaba SPS ukrepov prisotna predvsem v agroživilskem sektorju, ugotavljata tudi Nicita in Gourdon (2013, str. 14) in kot glavni razlog za to izpostavljata dejstvo, da je kontrola varnosti izdelkov v tem sektorju izrednega pomena. Avtorja sta na vzorcu 26 držav ugotovila, da je pojavnost SPS ukrepov v prvih štirih oddelkih HS, ki vključujejo predvsem agroživilske proizvode, izrazito večja kot v drugih oddelkih oziroma skupinah proizvodov, kar je razvidno tudi iz Slike 2. Pojavnost je v tem primeru merjena s frekvenčnim indeksom, ki kaže na prisotnost ali odsotnost določenega necarinskega ukrepa in ponuja podatek o tem, kolikšen delež produktov je predmet enega ali več necarinskih ukrepov. V prvi skupini proizvodov (žive živali in proizvodi živalskega izvora) je tako kar 71,3 % izdelkov predmet enega ali več SPS ukrepov, v drugi skupini (rastlinski proizvodi) je takih izdelkov 69,2 %, v tretji (olja in masti živalskega in rastlinskega izvora) 51,1 % in v četrti skupini proizvodov (proizvodi živilske industrije) 57 %.

³ Nomenklatura HS je mednarodna večnamenska nomenklatura, ki je bila oblikovana pod okriljem Svetovne carinske organizacije (SCO); v njej pa so tarifne številke skupaj s svojimi podštevilkami organizirane v 96 poglavij, ki tvorijo 21 oddelkov (Finančna uprava RS, 2017, str. 3).

V vseh navedenih skupinah proizvodov, ki v veliki večini tvorijo agroživilski sektor, je tako več kot polovica proizvodov predmet SPS ukrepov; v vseh ostalih skupinah proizvodov pa je ta delež bistveno manjši. Na drugi strani pa avtorja ugotavljata, da so TBT ukrepi bolj enakomerno porazdeljeni po oddelkih Nomenklature HS, vendar je prisotnost TBT ukrepov v oddelkih z agroživilskimi proizvodi ravno tako močna; v oddelku proizvodi živilske industrije je prisotnost TBT ukrepov, merjena s frekvenčnim indeksom, celo največja med vsemi skupinami proizvodov in znaša 41,7 %.

Slika 2: Frekvenčni indeksi za SPS in TBT ukrepe po izbranih skupinah proizvodov po Nomenklaturi HS

Vir: Prirejeno po Nicita in Gourdon, 2013, str. 14

Do podobnih zaključkov je prišla tudi raziskava Centra za mednarodno trgovino (angl. *International Trade Centre* ali ITC) iz leta 2015, ki je dokumentirala uporabo necarinskih ukrepov med letoma 2010 in 2013, ki jih zasebni sektor oziroma izvozniki in uvozniki dojemajo kot problematične. V okviru raziskave je bilo ugotovljeno, da SPS in TBT ukrepi daleč najbolj obremenjujejo izvoznike v agroživilskem sektorju. Ti namreč poročajo, da so omenjeni necarinski ukrepi na njihovo trgovanje negativno vplivali v precej večji meri kot o tem poročajo izvozniki v nekaterih drugih sektorjih. Tako na primer več kot 60 % izvoznikov sveže hrane in surovih agroživilskih proizvodov poroča o zanje škodljivih ovirah pri mednarodnem trgovanju, medtem ko je med izvozniki zabavne elektronike takih le 15 % (ITC, 2015, str. 15–16).

Poleg tega tudi podatki glede števila sporov pri STO kažejo na to, da je ta mehanizem v povezavi z ukrepi SPS in TBT veliko pogosteje uporabljen v primeru agroživilskih proizvodov. V obdobju 2007-2011 so bili tako ukrepi SPS in TBT navedeni v 28 % vseh sporov glede kmetijskih proizvodov; medtem ko so spori glede nekmetijskih proizvodov navajali TBT ukrepe v samo 3 % primerov vseh sporov, SPS ukrepi pa v tem obdobju za nekmetijske proizvode sploh niso bili omenjeni (STO, 2012, str. 2012).

Na podlagi podatkov STO in vrste raziskav je torej mogoče sklepati, da je agroživilski sektor izrazito obremenjen s SPS in TBT ukrepi, ki so zaradi specifičnosti agroživilskih proizvodov sicer nujno potrebni, vendar, kot že omenjeno, lahko zaradi neprimerne in netransparentne uporabe velikokrat izrazito zavirajo mednarodno trgovino z agroživilskimi proizvodi.

2 MEDNARODNO REGULATIVNO SODELOVANJE NA PODROČJU NECARINSKIH UKREPOV

Ko je govora o necarinskih ukrepih, enega izmed ključnih ciljev trgovinske politike zagotovo predstavlja mednarodno regulativno sodelovanje, k čemur (predvsem preko sporazumov SPS in TBT) spodbuja tudi STO. Mednarodno regulativno sodelovanje in mednarodna harmonizacija necarinskih ukrepov pomembno pripomorejo k blažitvi njihovih morebitnih negativnih učinkov na mednarodno trgovino. Države skušajo tako slediti najboljšim regulativnim praksam, saj lahko različni pristopi pri implementaciji necarinskih ukrepov, kljub zasledovanju istega cilja, ustvarjajo nepotrebne trgovinske ovire. Še posebej je problematično, če v ozadju regulativnih razlik ni ustrezne (denimo znanstvene) utemeljitve, kar izpostavljata tudi sporazuma SPS in TBT. Poenotenje regulativnih praks oziroma približevanje nacionalnih zakonodaj zahteva veliko mednarodnega sodelovanja in je najbolj uspešno pri državah, ki imajo podobne cilje in motive pri uporabi določenih necarinskih ukrepov ter podobno zastavljen zakonodajni okvir (Lester in Barbee, 2013, str. 849–853). Mednarodno regulativno sodelovanje postaja v mednarodnem prostoru vedno bolj pomembno in poteka v različnih oblikah – največkrat pod okriljem STO, pod okriljem mednarodnih organizacij za standardizacijo ali v okviru mednarodnih trgovinskih povezovanj (STO, 2012, str. 162).

2.1 Motivi za regulativno sodelovanje

Regulativna heterogenost na področju necarinskih ukrepov velikokrat ustvarja nepotrebne stroške za proizvajalce, izvoznike in potrošnike. Zniževanje ali odstranjevanje teh nepotrebnih stroškov pa je pogosto glavni motiv držav, ki stremijo k harmonizaciji oziroma poenotenju necarinskih ukrepov in posledično k spodbujanju mednarodne trgovine. Dejstvo, da harmonizacija necarinskih ukrepov pozitivno vpliva na mednarodno trgovino, je v svoji študiji ugotovil tudi Moenius (2004).

Stroški izvoznikov so lahko v primeru različnih ureditev necarinskih ukrepov in pomanjkanja regulativnega sodelovanja med državami precej visoki in velikokrat nepotrebni (predvsem, ko imajo države podobne cilje pri vzpostavljanju necarinskih ukrepov). Najpogosteje se izvozniki srečujejo s stroški prilagajanja proizvodnih procesov ali samih končnih proizvodov, ki veljajo v drugih državah; s stroški dodatnih testiranj, certificiranj, inšpekcij in podobno, ki se obvezni v drugih državah; ter s stroški, ki jih predstavlja zbiranje vseh relevantnih informacij o drugačnih zahtevah in ureditvah drugih držav oziroma z informacijskimi stroški. Države zato z regulativnim sodelovanjem stremijo vsaj k odpravi informacijskih stroškov oziroma k večji transparentnosti na področju necarinskih ukrepov. Na področju SPS in TBT ukrepov skušajo tako države z regulativnim sodelovanjem uravnotežiti omenjene stroške s cilji, ki so usmerjeni k zagotavljanju zdravja in varnosti ljudi, živali ter okolja (STO, 2012, str. 162). Regulativno sodelovanje med državami na področju necarinskih ukrepov pa lahko koristi tudi potrošnikom, saj v splošnem vodi v znižanje cen proizvodov in večjo izbiro na trgu (van Tongeren et al., 2015, str. 3–5).

2.2 Obstoječi mednarodni mehanizmi za regulativno sodelovanje

V praksi obstaja kar nekaj pravnih mehanizmov, ki omogočajo mednarodno regulativno sodelovanje in poenotenje necarinskih ukrepov. Regulativno sodelovanje lahko poteka tako med državami oziroma državnimi agencijami kot tudi med zasebnimi organizacijami za standardizacijo oziroma v okviru mednarodnih organizacij za standardizacijo. Obseg in uspeh regulativnega sodelovanja pa je odvisen od več faktorjev; med drugim je pomembno, da imajo sodelujoče države podobne cilje pri vzpostavljanju necarinskih ukrepov in podobne zakonodajne okvire. Poleg tega sta pomembna tudi visoka politična motiviranost za sodelovanje ter investiranje v gradnjo zaupanja in transparentnosti med državnimi regulatorji (Gerstetter, 2014, str. 13). Ti faktorji torej vplivajo na to, kako poglobljeno bo mednarodno regulativno sodelovanje med določenimi državami oziroma katerih mehanizmov se bodo države poslužile. Najbolj enostaven način sodelovanja ponuja mehanizem transparentnosti oziroma izmenjave informacij (angl. »*transparency*«) glede necarinskih ukrepov. Bolj zapleteni in poglobljeni pa so: mehanizem priznavanja enakovrednosti ukrepov (angl. »*equivalence*«), mehanizem medsebojnega priznavanja ukrepov (angl. »*mutual recognition*«) in mehanizem harmonizacije ukrepov (angl. »*harmonization*«). Predvsem slednji zahteva od vpletenih držav precej veliko stopnjo politične angažiranosti za zakonodajno poenotenje necarinskih ukrepov (Gerstetter, 2014, str. 14 in Lester in Barbee, 2013, str. 857–858).

Najširše sprejete mednarodne smernice za regulativno sodelovanje ponujajo multilateralni mehanizmi, ki so vzpostavljeni v okviru STO. Na področju ukrepov SPS in TBT, so najpomembnejši mehanizmi za regulativno sodelovanje zbrani v Sporazumu SPS in Sporazumu TBT. V obeh sporazumih je kot osnovni mehanizem za regulativno sodelovanje izpostavljena **transparentnost** oziroma izmenjava informacij. V Sporazumu SPS je ta mehanizem izpostavljen predvsem v 7. členu, ki spodbuja države k notificiranju

SPS ukrepov in vzpostavitvi informacijskih točk; v Sporazumu TBT pa je ta mehanizem mogoče zaslediti v členih 2.9 in 10. Oba sporazuma izpostavljata tudi mehanizem **priznavanja enakovrednosti necarinskih ukrepov**. S tem mehanizmom države medsebojno priznavajo, da je mogoče z različnimi ukrepi doseči enake oziroma skupne regulativne cilje (Veggeland in Elvestad, 2004, str. 8). V Sporazumu SPS je uporaba mehanizma priznavanja enakovrednosti necarinskih ukrepov omenjena v členih 4.1 in 4.2, ki spodbujata države k priznavanju enakovrednosti SPS ukrepov, če se dokaže, da ti *»dosegajo ustrezno raven sanitarnega in fitosanitarnega varstva članice uvoznice«* (STO, Sporazum SPS, člen 4.1). V Sporazumu TBT pa njegovo omembo zasledimo v členu 2.7, ki v primeru zasledovanja istih regulativnih ciljev ob različnih TBT ukrepih spodbuja države k *»sprejemanju tehničnih predpisov drugih držav kot enakovredne svojim«* (STO, Sporazum TBT, člen 2.7).

Uporaba **mehanizma medsebojnega priznavanja ukrepov** predstavlja že bolj poglobljeno obliko sodelovanja, poziv k njegovi uporabi pa je zaslediti predvsem v členu 6.3 Sporazuma TBT. Z mehanizem medsebojnega priznavanja ukrepov neka država prizna veljavnost ukrepov drugih držav, s katerimi regulativno sodeluje. Na prvi pogled je zelo podoben mehanizmu priznavanja enakovrednosti, vendar se mehanizem medsebojnega priznavanja ukrepov navadno izrazi na bolj poglobljen način, in sicer s pomočjo tako imenovanega Sporazuma o medsebojnem priznavanju oziroma MRA (angl. *Mutual Recognition Agreement*) (Veggeland in Elvestad, 2004, str. 8–9). **Mehanizem harmonizacije ukrepov** pa je najtežje uresničljiv, saj zahteva popoln konsenz glede poenotenja ukrepov med državami. S harmonizacijo ukrepov namreč države popolnoma uskladijo svoje regulativne okvire in pristanejo na skupne ukrepe. Skupne standarde lahko države določijo na podlagi splošno sprejetih mednarodnih standardov ali pa jih določijo same (Lester in Barbee, 2013, str. 857). Sporazuma SPS in TBT spodbujata države predvsem k harmonizaciji ukrepov na podlagi splošno sprejetih mednarodnih standardov (STO, Sporazum SPS, člen 3 in Sporazum TBT, člen 2.4). Sporazum SPS še posebej spodbuja k uporabi standardov, ki jih določajo mednarodne organizacije, kot so Komisija za Codex Alimentarius (angl. *Codex Alimentarius Commission*), Svetovna organizacija za zdravje živali (angl. *World Organisation for Animal Health*) in Mednarodna konvencija o varstvu rastlin (angl. *International Plant Protection Convention*). Vse tri organizacije so poimensko omenjene v Sporazumu SPS kot organizacije, ki razvijajo mednarodne standarde in priporočila na področju zdravja ljudi, živali in rastlin ter na področju varne hrane in lahko kot take nudijo merilo oziroma orientacijo pri oblikovanju nacionalnih zakonodaj (Johnson, 2014, str. 16–17).

2.3 Mednarodno regulativno sodelovanje v okviru trgovinskih sporazumov

Sporazuma SPS in TBT in druge mednarodne institucije ponujajo osnovne pristope k mednarodnemu regulativnemu sodelovanju na področju necarinskih ukrepov (t.i. »mehko

harmonizacijo»), posamični mednarodni trgovinski sporazumi pa velikokrat natančneje določajo način in obseg regulativnega sodelovanja. Novodobni mednarodni trgovinski sporazumi oziroma tako imenovani regionalni trgovinski sporazumi (angl. *regional trade agreements*) so se razširili predvsem po ne najbolj uspešnem pogajalskem krogu iz Dohe, ki se je, kot že omenjeno, pod okriljem STO-ja pričel leta 2001 in se ni nikoli zares uspešno zaključil. Veliko odprtih vprašanj iz Dohe, kjer STO ni dosegel napredka (med drugim tudi glede večjega poenotenja necarinskih ukrepov), se je tako v novem tisočletju naslavljal v okviru posameznih bilateralnih ali multilateralnih trgovinskih pogajanj. Mnogo nedavnih trgovinskih sporazumov tako vključuje bolj podrobna določila glede uporabe necarinskih ukrepov (Staiger, 2012, str. 12 in Bhagwati et al., 2014, str. 15). Predvsem v zadnjih letih narašča število tako imenovanih »mega« regionalnih trgovinskih sporazumov (Bown, 2017 in Jurenas, 2015). Gre za obsežne in izčrpne trgovinske sporazume, ki poleg zniževanja carin stremijo tudi k močni integraciji na tako širokih in kompleksnih področjih sodelovanja kot so mednarodne investicije, mednarodna trgovina s storitvami, standardi na področju varne hrane, okoljski standardi in delovno-pravna zakonodaja (Bown, 2017, str. 1). Kot ugotavljajo Matto et al. (2017, str. 3), so se starejši trgovinski sporazumi običajno osredotočali na manj kot 10 področij sodelovanja, novejši sporazumi pa so domet področij sodelovanja občutno razširili in tudi poglobili.

»Mega« regionalni trgovinski sporazumi imajo velik potencial, da popolnoma spremenijo globalno trgovino, saj gredo navadno močno preko zavez, ki jih vzpostavlja STO, in sicer v obliki »STO-plus« ali »STO-ekstra« določil. »STO-plus« določila v trgovinskih sporazumih gradijo na že sprejetih multilateralnih pravilih in jih navadno še nadgradijo; »STO-ekstra« določila pa so uvedena povsem na novo znotraj trgovinskih sporazumov in ne izvirajo iz STO zavez (Bown, 2017, str. 2). V kontekstu necarinskih ukrepov, ki jih izpostavljam v magistrskem delu, so SPS in TBT ukrepi naslovljeni v obliki »STO-plus« določil in navadno presegajo določila iz Sporazuma SPS in Sporazuma TBT. Vloga necarinskih ukrepov se je v novodobnih trgovinskih sporazumih nasploh okrepila, saj se je njihova pojavnost še povečala po finančni in gospodarski krizi (Grübler et al., 2016, str. 2). »Mega« regionalni trgovinski sporazumi tako na področju regulativnega sodelovanja izrisujejo smernice za globalno trgovinsko politiko in navadno vsebujejo bolj kompleksne mehanizme sodelovanja, kot so mehanizem medsebojnega priznavanja ukrepov in mehanizem harmonizacije ukrepov (Hoekman, 2015, str. 4–5). Predvsem pa imajo lahko ti trgovinski sporazumi velik vpliv na mednarodno trgovino s proizvodi, ki so nadpovprečno obremenjeni z necarinskimi ukrepi (kot so na primer agroživilski proizvodi). Težko pa je predvideti, ali bi se ta vpliv odrazil le v izboljšanju tržnega položaja nekaterih akterjev na trgu ali pa bi se odrazil tudi v splošnem povečanju družbene blaginje. Kot poudarja Rodrik (2018), so namreč novodobni trgovinski sporazumi velikokrat le vzvod za tako imenovano »iskanje rent« s strani politično dobro povezanih akterjev na trgu.

K razcvetu pogajanj o »mega« regionalnih trgovinskih sporazumih (predvsem med razvitimi državami) je pripomoglo več dejavnikov. Eden izmed najpomembnejših je zagotovo vpetost mednarodnih podjetij v globalne verige vrednosti, zaradi česar so njihovi

nabavni, produkcijski in distribucijski procesi razpršeni med različnimi državami. Pomemben dejavnik pa je tudi trgovinski vzpon Kitajske na mednarodnem prizorišču, kar je precej spremenilo geopolitične interese trgovinskih velesil, kot sta ZDA in EU (Bown, 2017, str. 2). Slednji sta tudi vpleteni v najbolj izpostavljene »mega« regionalne trgovinske sporazume zadnjih let, kot sta Celoviti gospodarski in trgovinski sporazum med EU in Kanado (angl. *Comprehensive Economic and Trade Agreement*, v nadaljevanju CETA) ter Čezatlantsko trgovinsko in naložbeno partnerstvo med ZDA in EU (angl. *Transatlantic Trade and Investment Partnership*, v nadaljevanju TTIP). Omenjena sporazuma nudita obetavni platformi za bolj poglobljeno regulativno sodelovanje med državami severno-atlantskega geopolitičnega prostora, saj imajo te pogosto zelo podobne motive in cilje pri vzpostavljanju nekarinskih ukrepov, kot so SPS in TBT ukrepi. Sporazum CETA, ki je stopil v veljavo leta 2017 in bi tako lahko predstavljal tudi zgled za nadaljnja pogajanja o sporazumu TTIP, vključuje mnogo elementov regulativnega sodelovanja med pristopnicama. Obsežna poglavja sporazuma so tako posvečena nekarinskim ukrepom, kot so SPS in TBT ukrepi, in njihovemu poenotenju s pomočjo večine mehanizmov, ki sem jih navedla v prejšnjem podpoglavju. Tudi druge OECD države so vpletene v vrsto pogajanj; najbolj izpostavljeno je zagotovo tako imenovano Transpacifiško partnerstvo (angl. *Trans-Pacific Partnership*, v nadaljevanju TPP), ki je v letu 2017 po odstopu ZDA od pogajanj sicer obstalo na mrtvi točki, vendar bodo preostale kandidatke⁴ za sklenitev sporazuma TPP nadaljevale pogajanja brez ZDA. Vsi omenjeni sporazumi imajo mnogo širša in bolj podrobna določila glede regulativnega sodelovanja kot jih predvideva STO (Hoekman, 2015, str. 5–8).

V nadaljevanju se bom posvetila dosedanjemu regulativnemu sodelovanju med EU in ZDA ter možnostim za njuno nadaljnje sodelovanje v primeru morebitne sklenitve trgovinskega sporazuma TTIP.

2.4 Primer regulativnega sodelovanja na področju nekarinskih ukrepov med EU in ZDA

Ideja po intenzivnejšem regulativnem sodelovanju med EU in ZDA je prisotna že dolgo časa. Že leta 1995 je bil ustanovljen Čezatlantski poslovni dialog (angl. *Trans-Atlantic Business Dialogue*), ki je služil kot platforma za dialog med ameriškimi in evropskimi podjetji ter političnimi odločevalci glede regulativnih razlik in možnosti za njihovo poenotenje. Glede na obseg in naravo trgovine med EU in ZDA (ta je večinoma znotraj-panožna) je mogoče sklepati, da so regulativne razlike izjemnega pomena za medsebojno trgovino in da je interes za regulativno sodelovanje na obeh straneh velik (Lester in Barbee, 2013, str. 850). Dosedanje regulativno sodelovanje med EU in ZDA je velikokrat presegalo STO zaveze in k temu stremi tudi zelo ambiciozen »mega« regionalni trgovinski sporazum TTIP, ki je že nekaj let v fazi pogajanj.

⁴ Avstralija, Brunej, Čile, Japonska, Kanada, Malezija, Mehika, Nova Zelandija, Peru, Singapur, Vietnam in ZDA (odstop od pogajanj 23.1. 2017).

2.4.1 Pomen necarinskih ukrepov v čezatlantski trgovini

Trgovinska menjava med EU in ZDA se je po gospodarski krizi ponovno močno okrepila in predstavlja skoraj tretjino svetovne trgovinske menjave. Po podatkih Generalnega direktorata za trgovino Evropske Komisije je EU v letu 2016 predstavljala največji trg za ameriški izvoz; ZDA so namreč v EU izvozile za dobrih 240 milijard dolarjev proizvodov, kar predstavlja 18,7 % celotnega ameriškega izvoza. Tudi ZDA predstavljajo največji trg za EU izvoznike, saj so ti v letu 2016 v ZDA izvozili za 363 milijard dolarjev proizvodov, kar predstavlja 20,8 % celotnega izvoza EU. Tako ZDA kot EU sta v letu 2016 uvozili največ proizvodov iz Kitajske in pri obeh je uvoz iz Kitajske v letu 2016 predstavljal dobro petino celotnega uvoza. Proizvodi, uvoženi iz EU, so v ZDA v letu 2016 predstavljali 19 % celotnega uvoza; proizvodi, uvoženi iz ZDA, pa so v letu 2016 v EU predstavljali 14,6 % celotnega uvoza (Evropska Komisija, Generalni direktorat za trgovino, 2017, str. 8). Trgovinska menjava med EU in ZDA je torej zelo močna in predstavlja nezanemarljiv delež svetovne trgovine; carinske in necarinske ovire pa so tako pomemben dejavnik v čezatlantskih trgovinskih odnosih. Glede na to, da so se carinske stopnje na večino proizvodov v čezatlantski trgovini vztrajno zniževale v zadnjih desetletjih, je trenutno osrednji cilj ameriških in evropskih izvoznikov ter njihovih pristojnih organov harmonizacija necarinskih ukrepov.

Velik del proizvodov v trgovinski menjavi med ZDA in EU je podvržen necarinskim ukrepom. Najbolj so obremenjeni agroživilski proizvodi in kljub temu, da predstavljajo le majhen delež trgovinske menjave med ZDA in EU, razlike v implementaciji necarinskih ukrepov velikokrat močno ovirajo čezatlantsko trgovino (Disdier et al., 2015, str. 14). Tudi ostale skupine proizvodov so obremenjene z necarinskimi proizvodi (predvsem s TBT ukrepi), vendar pa agroživilski proizvodi po obremenjenosti izrazito odstopajo. Za ameriške in evropske izvoznike je v čezatlantski trgovini torej problematika neusklajenih necarinskih ukrepov velikokrat ključnega pomena, kar izpostavljajo tudi Berden et al. (2009). Avtorji so opravili raziskavo v kar 5500 podjetjih v ZDA in EU, in sicer v 23 sektorjih, ter skušali s pomočjo rezultatov raziskave med temi podjetji med drugim razumeti vpliv določenih necarinskih ukrepov na bilateralno trgovino med ZDA in EU. Rezultati študije kažejo na pozitivne učinke zmanjševanja necarinskih ovir za bilateralno trgovino; učinek pa je še posebej velik v nekaterih sektorjih, med drugim tudi v agroživilskem sektorju.

Čeprav so predvsem pri agroživilskih proizvodih motivi ZDA in EU za vzpostavljanje SPS in TBT ukrepov podobni, pa se način njihove implementacije včasih precej razlikuje, saj ZDA zasledujejo pristop t.i. takojšnjega znanstvenega postopka (angl. *immediate scientific process*), EU pa t.i. previdnostni pristop (angl. *precautionary principle*) (Egger et al., 2015, str. 9–10). Te razlike lahko precej ovirajo bilateralno trgovino, zato si ameriški in evropski izvozniki prizadevajo za regulativno sodelovanje na področju necarinskih ukrepov, s katerim bi dosegli približevanje ali celo harmonizacijo necarinskih ukrepov. Kot že omenjeno, k temu spodbuja tudi STO, in sicer predvsem preko Sporazuma SPS in

Sporazuma TBT. V zadnjih dveh desetletjih se je tako zvrstilo že več poskusov intenzivnejšega regulativnega sodelovanja med ZDA in EU, in sicer predvsem na področju SPS in TBT ukrepov.

2.4.2 Primeri dosedanjega regulativnega sodelovanja med EU in ZDA

Regulativni organi v ZDA in EU so začeli intenzivneje sodelovati že leta 1995, ko je bil ustanovljen Čezatlantski poslovni dialog, ki je služil kot platforma za dialog glede regulativnih razlik in možnosti za njihovo poenotenje. V naslednjih letih se je to bilateralno regulativno sodelovanje še okrepilo, kar je vodilo v sklenitev t.i. Načrta za regulativno sodelovanje (angl. *Regulatory Cooperation Roadmap*) leta 2002 in nato še v vzpostavitev t.i. Transatlantskega ekonomskega sveta (angl. *Transatlantic Economic Council*) leta 2007. ZDA in EU sta v tem obdobju sklenili tudi precej bilateralnih sporazumov na posameznih področjih, ki so vsebovali različne mehanizme za regulativno sodelovanje (Chase in Pelkmans, 2015, str. 6–8 in Gerstetter, 2014, str. 16). Primera takih bilateralnih sporazumov, sklenjenih med EU in ZDA, sta Veterinarski enakovrednostni sporazum (angl. *Veterinary Equivalency Agreement*) in Dogovor o enakovrednosti ekoloških proizvodov (angl. *Organic Equivalence Cooperation Arrangement*).

Veterinarski enakovrednostni sporazum, ki je bil podpisan leta 1999, uveljavlja mehanizem priznavanja enakovrednosti SPS ukrepov na trgovino z živalmi in živalskimi proizvodi med EU in ZDA. Obe strani tudi zavezuje k rednim bilateralnim posvetovanjem in izmenjavi informacij. Na ta način spodbuja k večji transparentnosti in boljšemu sodelovanju na področju SPS ukrepov ter posledično poenostavlja bilateralno trgovino z živalmi in živalskimi proizvodi med EU in ZDA. Priznavanje SPS ukrepov izvozne države kot enakovredne v uvozni državi namreč pripomore k nižjim stroškom prilagoditve, s katerimi se soočajo izvozniki. Sporazum podrobneje določa tudi proces, s katerim se ugotavlja ali so določeni SPS ukrepi izvozne države na zadovoljivo visoki ravni in ali tako zadovoljujejo raven SPS ukrepov, ki so prisotni v uvozni državi. Odločitev o tem, ali so določeni SPS ukrepi izvozne države na dovolj visoki ravni, je izključno v rokah uvozne države, ki o tem odloča v skladu s svojim regulativnim okvirom (Gerstetter, 2014, str. 17). Po nekaterih ocenah (npr. Holo, 2010) je izvoz živali in živalskih proizvodov predvsem iz ZDA v EU izrazito narasel v letih po sklenitvi Veterinarskega enakovrednostnega sporazuma; v letih 1999–2009 naj bi namreč tovrstni ameriški izvoz v EU narasel kar za 67 % in dosegel 3,5 milijarde ameriških dolarjev. Poleg tega naj bi tudi ameriški izvoz živali in živalskih proizvodov v EU narasel bolj kot v druge trgovinske partnerice, kar naj bi pričalo o blagodejnih trgovinskih učinkih, ki jih je sporazum imel.

Na podlagi Dogovora o enakovrednosti ekoloških proizvodov, ki je bil sklenjen leta 2012, pa je EU vključila ZDA na seznam držav, za katere velja Uredba Evropske komisije o ureditvi uvoza ekoloških proizvodov (Evropska komisija, Izvedbena uredba št. 126, 2012). Dogovor omogoča, da se lahko ekološke izdelke iz ZDA trži v EU kot enakovredne evropskim ekološkim izdelkom, saj priznava ameriški nacionalni ekološki program kot

enakovrednega evropskemu ekološkemu programu. Z uveljavitvijo mehanizma enakovrednosti za ekološke proizvode naj bi se tako predvsem zmanjšalo nepotrebno dvojno preverjanje raznih administrativnih zahtev (kot je na primer dvojno pridobivanje certifikatov o ekoloških proizvodih). Kot navaja Evropska komisija (2015), je Dogovor že pripomogel k občutnemu zmanjšanju trgovinskih stroškov, k večji izbiri za potrošnike in k lažjemu regulativnemu sodelovanju med EU in ZDA. Ocenjeno je bilo tudi (Bendz et al., str. 2), da je mogoče Dogovoru pripisati zelo velik vpliv na povečanje ameriškega izvoza ekoloških proizvodov v EU; leta 2013 so tako ameriški izvozniki izvozili v EU za kar 55 % več ekoloških proizvodov kot leto prej.

Izbrana primera torej nakazujeta na to, da imajo tovrstna bilateralna sodelovanja pozitiven vpliv na trgovinsko sodelovanje in spodbujanje mednarodne menjave. Opaziti je tudi, da so se v teh specifičnih sodelovanjih poslužili predvsem enostavnejših mehanizmov regulativnega sodelovanja, kot sta transparentnost in mehanizem priznavanja enakovrednosti nevarinskih ukrepov. Implementacija teh mehanizmov je namreč enostavnejša in hitrejša, bi pa imela uporaba bolj poglobljenih mehanizmov najbrž večji trgovinski učinek na trgovinski partnerici. K uporabi bolj poglobljenih mehanizmov sodelovanja, kot sta mehanizem medsebojnega priznavanja ukrepov ter mehanizem harmonizacije ukrepov, stremijo novodobni »mega« regionalni sporazumi.

2.4.3 Obeti za regulativno sodelovanje v okviru Čezatlantskega trgovinskega in naložbenega partnerstva (TTIP)

EU in ZDA so pogajanja o TTIP-u začela po turbulentnem obdobju finančne in gospodarske krize leta 2013. Cilji pogajanj so bili zastavljeni zelo visoko, in sicer predvsem s poudarkom na odstranjevanju in zmanjševanju nevarinskih ovir ter poglobljenem regulativnem sodelovanju. V okviru TTIP-a naj bi se tako razrešili tudi nekateri trgovinski spori, kot je denimo v uvodu že omenjeni spor glede uporabe hormonov pri proizvodnji mesa. TTIP tako predstavlja najbolj ambiciozno zastavljen »mega« regionalni sporazum, ki presega določila mednarodnega trgovinskega sistema pod okriljem STO in v številnih gospodarskih sektorjih nadgrajuje dosedanje trgovinsko sodelovanje med ZDA in EU. Kot izpostavljajo Egger et al. (2015, str. 1), imajo ta pogajanja in potencialni sporazum tudi velik vpliv na multilateralni trgovinski sistem, saj predstavlja trgovina med EU in ZDA kar tretjino celotne svetovne trgovine in bo tako v primeru sklenitve sporazuma tudi vpliv na tretje države nezanemarljiv.

Regulativno sodelovanje je pogosto izpostavljeno kot eden izmed najpomembnejših vidikov pogajanj za sklenitev TTIP-a in pomemben vir potencialnih koristi, ki bi jih TTIP lahko imel (Francois et al., 2015 in Fontagne et al., 2013). Chase in Pelkmans (2015) obenem poudarjata, da bi moralo biti osrednje vodilo regulativnega sodelovanja med EU in ZDA predvsem doprinos k bolj učinkovitemu delu regulativnih organov. Glede na dolgo in velikokrat tudi plodno zgodovino regulativnega sodelovanja na področju nevarinskih ukrepov med ZDA in EU ter vzpostavljeno medsebojno zaupanje, imajo pogajanja v

okviru TTIP-a zelo dobro osnovo in velik potencial. Morebitna implementacija bolj kompleksnih mehanizmov regulativnega sodelovanja v okviru TTIP-a se lahko tako zgleduje po implementaciji že uveljavljenih manj kompleksnih mehanizmov regulativnega sodelovanja, kot je na primer mehanizem priznavanja enakovrednosti.

Potencialne ekonomske koristi regulativnega sodelovanja v okviru TTIP-a je težko meriti, kljub temu pa se je v zadnjih letih zvrstilo že kar nekaj študij, ki so skušale simulirati te koristi. Večina tovrstnih študij ocenjuje, da bi lahko v primeru intenzivnega regulativnega sodelovanja med EU in ZDA v okviru TTIP-a prišlo do občutnega zmanjšanja trgovinskih stroškov, ki nastanejo zaradi neusklajenosti nekarinskih ukrepov. Francois et al. (2015) so tako na primer izpostavili znižanje in odpravljanje nekarinskih ovir v obliki regulativnih neskladij kot glavni faktor pri potencialnemu zniževanju trgovinskih stroškov, ki bi jih prinesel TTIP. To tezo so sicer potrdili tudi že v Fontanage et al. (2013). V obeh študijah so avtorji ocenili, da bi lahko kar do 80 % vseh pričakovanih trgovinskih koristi izviralo iz poenotenja nekarinskih ukrepov in regulativnega sodelovanja. Fontanage et al. (2013) ocenjujejo tudi, da bi si v primeru sklenitve TTIP-a trgovina med EU in ZDA povečala v povprečju za 50 %, v nekaterih sektorjih pa še veliko bolj izrazito (v agroživilskem sektorju naj bi se tako ob primernem poenotanju nekarinskih ukrepov trgovina povečala za kar 150 %).

Nekateri kritiki sporazuma (npr. Gerstetter, 2014) poudarjajo, da lahko pride do efektivnega regulativnega sodelovanja med EU in ZDA tudi brez tako obsežnega trgovinskega sporazuma kot je TTIP. Kot veliko boljše alternative za regulativno sodelovanje izpostavljajo bolj intenzivno sodelovanje v okviru mednarodnih organizacij za standardizacijo in nadaljnjo uporabo posamičnih sektorskih bilateralnih sporazumov, kot sta na primer že izpostavljena Veterinarski sporazum in Dogovor o priznavanju ekoloških proizvodov.

Lester in Barbee (2013, str. 863–866) ter Chase in Pelkmans (2015, str. 18–19) kot zgled za nadaljnja pogajanja o TTIP-u izpostavljajo primer t.i. Sveta za regulativno sodelovanje med ZDA in Kanado (angl. *Canada-U.S. Regulatory Cooperation Council*, v nadaljevanju RCC), ki je bil vzpostavljen leta 2011. Kot izpostavljajo, bi lahko bil RCC zgled uspešnega regulativnega sodelovanja med dvema podobno razvitima trgovinskima partnerjema, saj se je v prvih letih po vzpostavitvi izkazal za zelo uspešno platformo za regulativno sodelovanje med ZDA in Kanado. Lester in Barbee (2013, str. 864–865) poudarjata, da je RCC uspešen predvsem zato, ker povezuje podjetja, potrošnike in državne regulativne organe znotraj enotne platforme, kjer lahko vsi deležniki skupaj naslavljajo pereča področja, kjer je potrebno intenzivnejše regulativno sodelovanje. Po zgledu RCC bi bilo po njunem mnenju priporočljivo, da bi regulativno sodelovanje v okviru TTIP-a olajšalo participacijo podjetij in potrošnikov v proces sodelovanja z državnimi regulativnimi organi. Na tak način bi se lahko tudi lažje identificiralo sektorje oziroma področja, kjer je poenotenje regulativnih okvirov najbolj potrebno oziroma kjer bi to prineslo največje ekonomske koristi. Obenem pa bi na ta način tudi precej olajšali delo regulativnim

organom, saj bi bila lažja tudi identifikacija področij, kjer regulativno zbliževanje ni potrebno oziroma področij, ki jih podjetja ali potrošniki ne vidijo kot problematična. TTIP bi lahko tako po vzoru RCC predstavljal platformo za povezovanje vseh deležnikov na trgu, ki so vpleteni v regulativno sodelovanje in na ta način presegel obseg in učinke dosedanjih klasičnih trgovinskih sporazumov.

Zaradi vpletenosti dveh politično in ekonomsko podobnih trgovinskih partneric, se je na prvi pogled zdelo, da bodo pogajanja o TTIP-u zaključena v približno dveh letih. Vendar pa so se ta zaradi obsežnosti pogajalskih tematik, različnih pogledov na določena področja in tudi zaradi nasprotovanja splošne javnosti precej zavlekla. Zaradi omenjenih dejavnikov so bila kompleksna predvsem pogajanja o področjih kot so javna naročila, geografske označbe in varna hrana (Disdier et al., 2015, str. 7). Predvsem na področju varne hrane (na primer pri obravnavi gensko spremenjenih organizmov) je, kljub enakim ciljem, razlika med pristopoma EU in ZDA precej občutna in posledično kakršnokoli regulativno sodelovanje zelo oteženo. Kot že omenjeno, se namreč ZDA poslužujejo takojšnjega znanstvenega postopka, EU pa zasleduje previdnostni pristop (Egger et al., 2015, str. 9–10). Do razlik tako prihaja pri obravnavi različnih tveganj na področju varne hrane, ki znanstveno še niso popolnoma ovržena oziroma glede njihove uporabe še ni prišlo do popolnega znanstvenega konsenza. ZDA v takih primerih z upoštevanjem takojšnjega znanstvenega postopka tako dovoljuje vstop na trg proizvodom, ki so sicer obremenjeni s takimi tveganji, vendar pa se jim ni z visoko mero gotovosti dokazalo, da so lahko nevarni. Na drugi strani pa je pristop EU do takih proizvodov veliko bolj zadržan, saj s pomočjo previdnostnega pristopa ne dovoljuje na trg tveganim proizvodom samo zato, ker se jim ni z visoko mero gotovosti dokazalo, da so lahko nevarni. Regulator ima torej v primeru suma tveganj pravico ukrepati z različnimi regulativnimi omejitvami in na tak način že preventivno odstraniti s trga proizvode, za katere obstaja kakršnokoli tveganje, da so nevarni (Stoll et al., 2016). Na tak način EU zagotavlja visoko stopnjo varnosti. Mednarodne smernice na tem področju, ki jih na primer vzpostavlja STO v okviru Sporazuma SPS, precej omejujejo uporabo previdnostnega pristopa in so veliko bolj skladne s pristopom, ki ga zasleduje ZDA. Kot izpostavljajo Stoll et al. (2016), je STO v kar nekaj trgovinskih sporih med EU in ZDA odločil v prid slednje, saj argument previdnostnega pristopa ni zadoščal. Previdnostni pristop pa je v EU pravno zavezujoč in glede na to, da splošna evropska javnost ni naklonjena spremembam na tem področju, vidnejšega regulativnega približevanja v okviru TTIP-a ne gre pričakovati.

Poleg omenjenih razhajanj glede regulacije določenih področij, je nadaljnja pogajanja o sklenitvi TTIP-a močno ogrozila tudi menjava ameriške administracije leta 2017, saj nova administracija nadaljevanju pogajanj ni naklonjena. Zadnji, 15. krog pogajanj, se je odvijal oktobra 2016. Kot je izpostavljeno v Poročilu Evropske komisije (2016), je bil v okviru zadnjega kroga pogajanj storjen napredek predvsem pri poglavjih, ki so povezana z regulativnim sodelovanjem. Podrobno so bila obravnavana predvidena SPS in TBT poglavja v potencialnem TTIP sporazumu, ki bi seveda močno presegala STO-jeve zaveze iz Sporazuma SPS in Sporazuma TBT. Obe pogajalski strani sta tudi potrdili ustanovitev

posebnih posvetovalnih teles za ukrepe SPS in TBT. V splošnem so v okviru regulativnega sodelovanja izpostavljena predvsem implementacija mehanizma priznavanja enakovrednosti ukrepov in mehanizem medsebojnega priznavanja ukrepov ter nadaljnja izmenjava informacij. Zadnji uradni dokument, ki je objavljen na spletni strani Evropske komisije, je Poročilo svetovalne skupine za TTIP. Ta se je zadnjič sestala marca 2017. Iz Poročila je mogoče razbrati, da je evropska stran še vedno močno naklonjena nadaljevanju pogajanj in vsem ostalim oblikam regulativnega sodelovanja z ZDA, med drugim tudi nadaljnjemu sodelovanju v okviru STO (Evropska komisija, Poročilo svetovalne skupine za TTIP, 2017). Status nadaljnjih pogajanj je negotov in če gre sklepati po dejanjih nove ameriške administracije v primeru pogajanj za TTP, je morebitna sklenitev TTIP-a v bližnji prihodnosti zelo težko izvedljiva.

Kljub dolgotrajnim pogajanjem in kopici pogajalskim krogom je usoda TTIP-a torej precej negotova. Če pa v prihodnosti pride do sklenitve sporazuma in posledično poenotenja regulativnih okvirov, bi imel TTIP občutne posledice za celotno svetovno gospodarstvo. Na eni strani bi lahko postavil zgled za multilateralno regulativno sodelovanje na globalni ravni; na drugi strani pa bi lahko tudi negativno vplival na manjše izvozne države, ki bi jih takšen sporazum izoliral. Predvsem bi to lahko negativno vplivalo na manjše izvoznice proizvodov, ki so močno zaznamovani z necarinskimi ukrepi in za izvoz katerih je potrebno veliko regulativnega sodelovanja (tak primer so agroživilski proizvodi). Manjše izvoznice bi tako lahko zaradi izključenosti iz regulativnega sodelovanja povsem izgubile velik izvozni trg, ki ga predstavljata ZDA in EU. Ena izmed rešitev, ki jo denimo navaja Jurenas (2015, str. 28), bi lahko bila vključitev jasnih določil za tretje države, ki bi te usmerjale pri prilagajanju na spremenjene regulativne zahteve.

3 KVANTIFIKACIJA NECARINSKIH UKREPOV IN OCENJEVANJE NJIHOVIH TRGOVINSKIH UČINKOV

Za primerno oblikovanje trgovinske politike in odločanje glede intenzivnosti mednarodnega regulativnega sodelovanja je velikokrat potrebna tudi trdnejša osnova; zato je kvantifikacija necarinskih ukrepov in njihovih vplivov zelo dobrodošla. Čeprav je pomen in vpliv necarinskih ukrepov, kot so SPS in TBT ukrepi, v mednarodni trgovini vedno večji, pa predstavlja merjenje njihovih kvantitativnih učinkov precejšen izziv ter precej velike konceptualne in praktične težave (Facchini et al., 2006, str. 847).

V nasprotju s carinskimi ovirami, necarinskih ukrepov v veliki večini ni možno neposredno kvantificirati in enostavno modelirati, poleg tega pa so informacije in podatki o necarinskih ukrepih zelo omejeni. Zaradi specifične heterogene narave necarinskih ukrepov, pa je ocene le-teh tudi težko posplošiti (Arita et al., 2015, str. 2). To velja predvsem za kvantifikacijo tehničnih ukrepov, kot so SPS in TBT ukrepi, saj imajo ti običajno raznolike učinke na mednarodno trgovino, ki so odvisni od obsega in načina implementacije posameznega ukrepa (UNCTAD, 2013, str. 17).

Podatke o necarinskih ukrepih je pogosto tudi težko zbirati in tako zelo težko vzdrževati konsistentno podatkovno zbirko. Informacije o necarinskih ukrepih so velikokrat skrite v zakonodajnih in drugih regulativnih dokumentih, poleg tega pa velikokrat niso zbrane na enem mestu, temveč razpršene med različne državne regulacijske agencije (Gourdon, 2014, str. 5).

Vse naštete pomanjkljivosti vplivajo na to, da je zbiranje in analiziranje podatkov o necarinskih ovirah zelo potratno s časovnega vidika in z vidika porabe sredstev. Do prvega poskusa sistematičnega zbiranja podatkov o necarinskih ukrepih in njihove kategorizacije je prišlo v okviru UNCTAD ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja (Gourdon, 2014, str. 5). Na področju zbiranja podatkov o necarinskih ukrepih je v splošnem v zadnjih dveh desetletjih viden precejšen napredek, kar lahko pripišemo predvsem intenzivnemu sodelovanju številnih mednarodnih organizacij kot so UNCTAD, STO, Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (v nadaljevanju OECD), Svetovna banka in IMF. Med najbolj uporabne podatkovne baze lahko uvrstimo podatkovno bazo I-TIP, ki je že bila predhodno omenjena in je nastala v okviru sodelovanja STO in UNCTAD ter podatkovno bazo WITS (angl. *World Integrated Trade Solution*). Podatkovno bazo WITS je razvila Svetovna banka v tesnem sodelovanju z UNCTAD in omogoča uporabniku prijazno dostopanje do podatkov o necarinskih ovirah po državah in po poljubni stopnji agregacije proizvodov.

Tudi obstoječi podatki o necarinskih ukrepih imajo veliko pomanjkljivosti: njihov obseg in kvaliteta zelo variira med državami in sektorji, včasih pa so tudi preveč agregirani, da bi lahko omogočali podrobnejšo analizo določenega ukrepa.

Razlogov za preučevanje in kvantifikacijo necarinskih ukrepov je več; eden izmed njih je zagotovo ta, da je vpliv necarinskih ovir na mednarodno trgovino kljub vsemu še vedno pomanjkljivo razumljen. Poleg tega je njihova uporaba vse pogostejša, njihova raznolikost pa vse večja. Nenazadnje pa lahko kot močan motiv za preučevanje necarinskih ukrepov deluje tudi dejstvo, da države z njihovo uporabo usmerjajo in regulirajo mednarodno trgovino.

3.1 Metode merjenja necarinskih ukrepov

Necarinske ukrepe oziroma njihove učinke je mogoče kvantificirati s pomočjo različnih metodologij. Nekatere so bolj preproste in ponujajo predvsem pregled nad pogostostjo uporabe določenega ukrepa oziroma njegovo pojavnostjo; s pomočjo drugih pa lahko ocenimo tudi učinke necarinskih ukrepov na mednarodno trgovino. V nadaljevanju so predstavljene najbolj uveljavljene in pogosto uporabljene metode pregleda pojavnosti in kvantifikacije učinkov necarinskih ukrepov.

3.1.1 Frekvenčni indeksi in indeksi pokritosti

Eden izmed najbolj enostavnih pristopov za splošen pregled pojavnosti izbranih

necarinskih ukrepov v določenem sektorju je zagotovo uporaba frekvenčnih indeksov in indeksov pokritosti. S frekvenčnim indeksom prikažemo delež produktov (v nekem sektorju), ki so predmet enega ali več necarinskih ukrepov; z indeksom pokritosti pa prikažemo delež uvoza (v nekem sektorju), ki je predmet necarinskih ukrepov (Fugazza, 2013, str. 9).

Frekvenčni indeks zapišemo na sledeč način:

$$F_j = \left[\frac{\sum D_i M_i}{\sum M_i} \right] \cdot 100, \quad (1)$$

kjer D_i predstavlja slamnato spremenljivko, ki ponazarja prisotnost enega ali več necarinskih ukrepov; M_i pa predstavlja slamnato spremenljivko, ki ponazarja prisotnost uvoza produkta i . Frekvenčni indeks tako ponazarja le prisotnost ali odsotnost necarinskega ukrepa in povzame delež produktov (v nekem sektorju), ki so predmet necarinskih ukrepov. Frekvenčni indeksi tako ne odražajo relativne vrednosti produktov, ki so predmet necarinskih ukrepov – to lahko merimo z indeksi pokritosti, ki merijo delež uvoza določenih produktov v nekem sektorju, ki so predmet necarinskih ukrepov. Indeks pokritosti zapišemo na sledeč način:

$$C_j = \left[\frac{\sum D_i V_i}{\sum V_i} \right] \cdot 100, \quad (2)$$

kjer je D_i spet predstavlja slamnato spremenljivko, ki ponazarja prisotnost enega ali več necarinskih ukrepov; V_i pa predstavlja vrednost uvoza produkta i (Nicita in Gourdon, 2013, str. 6).

Prednost frekvenčnega indeksa in indeksa pokritosti je predvsem v enostavnosti njune konstrukcije (UNCTAD, 2013, str. 22). Ob uporabi primernih podatkov o necarinskih ukrepih (ki se v zadnjih letih zelo sistematično zbirajo in osvežujejo v okviru podatkovnih baz kot so WITS in I-TIP) lahko indeksa predstavljata zelo dobre informacije o razvoju in spremembah pojavnosti različnih necarinskih ukrepov. Indeksa tudi nudita informacije o tem v kateri skupini proizvodov, sektorju ali državi je določena vrsta necarinskega ukrepa bolj ali manj prisotna, kar služi kot dobra osnova za politično odločanje o usmeritvah trgovinske politike. Včasih pa se ju posredno celo uporablja za identifikacijo učinkov necarinskih ukrepov na trgovinske tokove, in sicer kot pojasnjevalno spremenljivko v ekonometričnih modelih (Beghin in Bureau, 2001, str. 12 in Bacchetta et al., 2012a, str. 76). V ta namen je na primer frekvenčni indeks uporabljen v gravitacijskem modelu v Disdier et. al (2008).

Kljub nekaterim prednostim uporabe frekvenčnega indeksa in indeksa pokritosti, pa se njuna slabost kaže predvsem v tem, da ne nudita neposredne informacije o učinkih necarinskih ukrepov na mednarodno trgovino (UNCTAD, 2013, str. 22). Ukrep, ki ima zanemarljive učinke na mednarodno trgovino je tako obravnaven enako oziroma se mu pripisuje isti pomen kot tistemu ukrepu, ki drastično vpliva na trgovinske tokove

(Bacchetta et al., 2012a, str. 76). Problematično je lahko tudi to, da so podatki o pojavnosti necarinskih ukrepov včasih zavajajoči zaradi slabših podatkov glede uporabe necarinskih ovir v nekaterih državah – kakovost poročanja o necarinskih ukrepih lahko namreč med državami zelo variira (Beghin in Bureau, 2001, str. 11).

Čeprav predstavljajo frekvenčni indeksi in indeksi pokritosti uporabno metodo za enostaven pregled prisotnosti in pomena necarinskih ukrepov v mednarodni trgovini, pa indeksa ne zajameta kompleksnosti nekaterih necarinskih ukrepov kot so SPS in TBT ukrepi, ki lahko na primer s pozitivnim signaliziranjem produktov na trgu tudi pospešujejo mednarodno trgovino (Disdier et al., 2008, str. 11).

3.1.2 Metoda »cenovne vrzeli«

Ena izmed metod, ki omogoča ocenjevanje cenovnih učinkov necarinskih ukrepov, je tako imenovana metoda cenovne vrzeli. Načeloma lahko z metodo cenovne vrzeli primerjamo ceno izdelkov pred in po uveljavitvi necarinskih ukrepov na te izdelke. V praksi se primerja ceno izdelka na domačem trgu s ceno enakega izdelka na mednarodnem trgu; tako torej dobimo cenovni učinek necarinskih ukrepov, ki jih država uvede na določen izdelek (UNCTAD, 2013, str. 23).

Ta cenovna vrzel, ki nastane zaradi razlike med »domačo« in »zunanjo« ceno pa mora biti popravljena oziroma zmanjšana za druge faktorje poleg necarinskih ukrepov, ki lahko še pripomorejo k tej vrzeli. Glavni namen te metode je merjenje trgovinskih učinkov necarinskih ovir, kar omogoča kalkulacija tako imenovanih »carinskih ekvivalentov«. Posplošeno lahko cenovno vrzel zapišemo kot carinski ekvivalent (TE_{NTM}) na sledeči način:

$$TE_{NTM} = \frac{p_d}{p_w} - (1 + \tau + c), \quad (3)$$

kjer je p_d domača cena, p_w zunanja cena, τ je carinska ovira, c pa marža, ki predstavlja mednarodne transportne stroške. Z navedeno enačbo (3) lahko merimo učinek necarinskih ukrepov na implicitni način, in sicer kot cenovno vrzel (v odstotkih) med zunanjo in domačo ceno ob predpostavki, da sta uvozni in domači izdelek popolna substituta. Ocena cenovne vrzeli oziroma carinski ekvivalent lahko služi tudi kot spremenljivka v bolj kompleksnih ekonometričnih modelih, kot je na primer model splošnega ravnovesja s katerim lahko ocenimo učinke necarinskih ukrepov na blaginjo države (Bacchetta et al., 2012a, str. 73 in Beghin in Bureau, 2001, str. 6–9).

Metoda cenovne vrzeli je zelo priročna, saj omogoča kalkulacijo carinskih ekvivalentov na relativno enostaven način. Po drugi strani pa ima metoda precejšnje konceptualne pomanjkljivosti. Zelo težko je na primer pridobiti ustrezne domače in zunanje cene za določene skupine izdelkov. Problematična je tudi predpostavka, da sta domač in uvožen izdelek popolna substituta, kar velikokrat ne drži. Včasih so namreč uvoženi izdelki v nekaterih ozirih precej drugačni od domačih; če se so domače različice izdelkov višje

kvalitete kot uvožene, cenovna vrzel odraža predvsem razliko v kvaliteti proizvodov (UNCTAD, 2013, str. 23). Poleg tega se pomanjkljivost kaže tudi v tem, da je ob prisotnosti več različnih necarinskih ukrepov težko ločiti vpliv določenega necarinskega ukrepa od vseh ostalih in se moramo tako zadovoljiti le z identifikacijo njihovih skupnih učinkov (Bacchetta et al., 2012a, str. 73).

Kot še ugotavljata Beghin in Bureau (2001, str. 8–9) lahko v primeru, da izvozna podjetja cenovno diskriminirajo, cenovna vrzel odraža predvsem razlike v rentah in ne učinka necarinskih ukrepov. Avtorja še dodajata, da so lahko primerjave med domačo in zunanjo ceno nekega izdelka tudi pristranske zaradi razlik med državami v elastičnosti ponudbe in povpraševanja po določenem izdelku.

Metoda cenovne vrzeli v splošnem ni najbolj primerna za analize velikih vzorcev produktov na bolj razčlenjeni ravni; njena uporabnost se kaže tako predvsem pri analizi določenih proizvodov, ki so relativno standardizirani.

3.1.3 Ocenjevanje s pomočjo gravitacijskega modela

Kot že ime nakazuje, gravitacijski model izhaja iz splošnega gravitacijskega zakona in v kontekstu mednarodne trgovine tako predvideva, da je obseg izvoza premo sorazmerno povezan z »ekonomskima masama« (ki predstavljata bruto domača proizvoda oziroma BDP) izvozne in uvozne države in obratno sorazmerno povezan z razdaljo med njima. Z drugimi besedami – pričakujemo lahko, da bodo pari držav z večjo »ekonomsko maso« oziroma večjim BDP-jem med seboj trgovale več in hkrati, da bodo države, ki so med seboj bolj oddaljene, trgovale manj (zaradi na primer večjih transportnih stroškov) (Shepherd, 2012, str. 9).

Osnovni gravitacijski model mednarodne trgovine lahko zapišemo z naslednjo enačbo:

$$F_{ij} = G \frac{M_i^\alpha M_j^\beta}{D_{ij}^\theta}, \quad (4)$$

kjer F_{ij} predstavlja trgovinski tok med izvozno državo i in uvozno državo j ; M_i in M_j predstavljata »ekonomski masi« oziroma BDP-ja držav i in j ; D_{ij} pa predstavlja razdaljo med državama (Head, 2003, str. 2). G v tem primeru ni gravitacijska konstanta kot v fizičnem pomenu, saj se v kontekstu mednarodne trgovine spreminja v času in vključuje na primer bilateralne trgovinske stroške. Baldwin in Taglioni (2006, str. 5) poudarjata, da zanemarjanje G vodi v veliko število empiričnih napak gravitacijskega modela mednarodne trgovine.

Multiplikativna narava gravitacijske enačbe pomeni, da lahko s pomočjo naravnih logaritmov ohranimo linearen odnos med logaritmiranimi trgovinskimi tokovi,

»ekonomskimi masami« in razdaljo. Z vključitvijo slučajne spremenljivke ε_{ij} pa dobimo naslednjo preprosto regresijsko enačbo (Head, 2003, str.4):

$$\ln F_{ij} = \alpha \ln M_i + \beta \ln M_j - \theta \ln D_{ij} + \rho \ln G + \varepsilon_{ij}, \quad (5)$$

ki torej nakazuje, da večanje ekonomske mase (M) držav i in j , ki trgujeta, pozitivno vpliva na njun trgovinski tok (F); večanje razdalje (D) med njima pa ima na njun trgovinski tok negativen vpliv. V gravitacijski model lahko dodamo tudi tako imenovane slamnate spremenljivke, ki so značilne za analize z gravitacijskim modelom. Takšni slamnati spremenljivki sta denimo skupna meja (CBORD_{ij}) in skupni jezik (CLANG_{ij}), kjer gre pričakovati, da bodo države s skupno mejo in skupnim jezikom trgovale več kot tiste, ki nimajo skupnega jezika in si ne delijo državne meje (Shepherd, 2012, str. 16).

Če hočemo s pomočjo gravitacijskega modela oceniti vpliv necarinskih ukrepov na trgovinske tokove, potem te v model vključimo kot pojasnjevalno spremenljivko. Necarinski ukrepi so lahko v model vstavljeni na različne načine; informacija o njihovi uporabi se lahko na primer vnese v obliki slamnate pojasnjevalne spremenljivke, ki zavzame vrednost 1, če je obravnavani necarinski ukrep v dani državi v uporabi in vrednost 0 v nasprotnem primeru.

Necarinski ukrepi so lahko kot neodvisna spremenljivka v gravitacijskem modelu vstavljeni tudi na druge načine, na primer v obliki frekvenčnega indeksa (Beghin in Bureau, 2001, str. 12 in Bacchetta et al., 2012a, str. 76) ali tako imenovanega ad valorem ekvivalenta (Disdier et al., 2008). Pri določenih necarinskih ukrepih, kot so najvišje dovoljene mejne vrednosti (na primer najvišje dovoljene mejne vrednosti pesticidov v določenih proizvodih) pa se lahko med državami neposredno primerja številske vrednosti teh ukrepov in se jih tako veliko enostavneje vključi v gravitacijski model.

Vpliv necarinskih ukrepov lahko s pomočjo gravitacijskega modela mednarodne trgovine ocenimo na podlagi presečnih ali panelnih podatkov. Z uporabo panelnih podatkov lahko sicer veliko precizneje identificiramo vpliv implementacije necarinskih ukrepov; z upoštevanjem časovne dimenzije podatkov lahko namreč izoliramo vplive na trgovino, ki so časovno razmeroma konstantni, sicer pa nemerljivi ali težko merljivi. Zato je, kljub večji empirični kompleksnosti, v splošnem priporočljiva uporaba panelnih struktur. Obenem je tudi priporočljivo, da se za ocenjevanje vpliva necarinskih ukrepov uporabi čim bolj razčlenjene podatke na ravni proizvodov (na primer na dvo-, štiri- ali šestmestni ravni Nomenklature HS) (Fugazza, 2013, str. 11 in UNCTAD, 2013, str. 24). Ocena je tako določena za specifične skupine proizvodov, kar je za odločevalce v okviru trgovinske politike veliko bolj uporabno. Seveda pa so podrobni podatki (predvsem o necarinskih ovirah) dostopni le za omejen vzorec držav.

Z uporabo gravitacijskega modela lahko sicer ocenimo učinek necarinskih ukrepov na trgovinske tokove izbranih držav, ne moremo pa oceniti njihovega vpliva na splošno blagostanje v izbranih državah. Včasih se namreč z uvedbo novih necarinskih ukrepov in

posledično s spremembo regulativnih okvirov popravljajo napake na trgu. To lahko sicer zmanjša trgovinske tokove, vendar kljub temu pozitivno vpliva na blagostanje izbrane države. Sicer pa lahko gravitacijski model kaže tudi na pozitivne učinke necarinskih ukrepov, v kolikor seveda ti botrujejo povečanim trgovskim tokovom (Beghin in Bureau, 2001, str. 14–16). Do tega lahko na primer pride, če neka država uvede nov necarinski ukrep na določen proizvod, ki že obstaja v državi partnerici in s tem zaradi poenotenja regulativnih okvirov dejansko pospeši medsebojne trgovinske tokove. Gravitacijski model lahko torej meri negativne in pozitivne učinke necarinskih ukrepov, kar je zagotovo ena izmed prednosti te metode. Za dobre in stabilne ocene pa je potrebno imeti dovolj velik vzorec z dovolj zanesljivimi podatki, kar lahko velikokrat predstavlja problem in posledično omejitve te metode.

3.1.4 Ostale metode ocenjevanja

Med preostalimi metodami, ki služijo za ocenjevanje vpliva necarinskih ukrepov, velja omeniti predvsem modele splošnega ravnotežja (angl. *computable general equilibrium models* oziroma CGE modeli), analizo stroškov in koristi (angl. *cost-benefit analysis* oziroma CBA) ter raziskave podjetij (angl. *business surveys*).

Modeli splošnega ravnotežja se precej pogosto uporabljajo predvsem za ocenjevanje učinkov tradicionalnih trgovinskih politik, kot je na primer zmanjševanje carinskih stopenj. Zahvaljujoč napredku računalniške in simulacijske tehnologije ter prizadevanjem za izboljšave podatkovnih zbirk in njihove dostopnosti, je namreč dandanes njihova uporaba precej olajšana. Kljub temu pa so v splošnem nekoliko manj primerni za ocenjevanje vpliva necarinskih ukrepov, čeprav se je njihove uporabe poslužilo že kar precejšnje število študij. Kot je zapisano v poročilu UNCTAD o necarinskih ukrepih (2013, str. 25), so modeli splošnega ravnotežja v praksi uporabni predvsem za ugotavljanje ravni trgovinske zaščite, ki jo povzročajo necarinski ukrepi, ne morejo pa dejansko oceniti njihovega količinskega ali cenovnega učinka. To informacijo je namreč potrebno predhodno izračunati in šele nato vključiti v model. Problematično je tudi to, da je ta metoda precej zahtevna z vidika sestavljanja podatkovne baze in samega modela. Vendar pa je glede na veliko število opravljenih študij mogoče sklepati, da so modeli splošnega ravnotežja kljub vsemu zelo priročni za napovedovanje ocen učinkov necarinskih ukrepov na državno blaginjo (UNCTAD, 2013, str. 25).

Analiza stroškov in koristi predstavlja bolj obsežno in celovito analizo učinkov necarinskih ukrepov na blaginjo, zato nudi dobro dopolnitev metodam, ki analizirajo samo trgovinske učinke. Kot že omenjeno, imajo lahko necarinski ukrepi in posledično strožja regulacija tudi pozitivne učinke na družbeno blaginjo in v takih primerih je analiza stroškov in koristi bolj primerna kot druge metode. Ko se na primer uvede SPS ukrep, katerega osnovni namen je poprava napake na trgu in zvišanje varnostnih standardov, lahko z analizo stroškov in koristi ovrednotimo stroške domačih in tujih proizvajalcev, ki nastanejo zaradi prilagoditve na nove standarde in koristi, ki jih imajo domači potrošniki z avtorji višjih

varnostnih standardov. Če stroški presegajo koristi, ki jih imajo potrošniki od uvedbe novega SPS ukrepa, lahko analiza stroškov in koristi nudi dobro podlago za ponovno evalvacijo o znanstveni in ekonomski upravičenosti uvedbe takega ukrepa in za premislek o boljšem načinu regulacije (Beghin in Bureau, 2001, str. 17). Glavna prednost te metode je možnost ovrednotenja stroškov in koristi za vse akterje na trgu. Obravnava posameznega necarinskega ukrepa je tako bolj poglobljena, s tem pa je mogoče tudi hitreje identificirati alternativne rešitve za specifičen regulativni problem. Zato se analizo stroškov in koristi uporablja predvsem za specifične študije primera, kjer se da pridobiti podrobne informacije o specifičnem necarinskem ukrepu (UNCTAD, 2013, str. 26 in Fugazza, 2013, str. 14).

Raziskave podjetij (s pomočjo anket, strukturiranih intervjujev ali celo odprtih intervjujev) so ravno tako ena izmed možnosti za preučevanje necarinskih ukrepov. S tovrstnimi raziskavami lahko pridobimo informacije o pojavnosti določenih necarinskih ukrepov in predvsem o njihovi relativni pomembnosti za podjetja, ki so vključena v raziskavo. Predvsem s pomočjo odprtih intervjujev je možno pridobiti zelo podrobne podatke o pomembnosti in vplivu necarinskih ukrepov. Tudi uporaba anketnih vprašalnikov, v katerih podjetja na primer razvrščajo necarinske ukrepe po pomembnosti, je zelo priročna, saj lahko na ta način pridobimo številske podatke, ki jih je mogoče vključiti v ekonometrične študije. Raziskave podjetij so uporabne predvsem za preučevanje necarinskih ukrepov, katerih učinke je drugače težko meriti. Seveda pa pri tovrstnem raziskovanju obstaja bojazen, da so odgovori podjetij pristranski in jih je zato težko posplošiti na celoten sektor ali industrijsko panogo. Obenem so tudi tovrstne raziskave precej potratne z vidika denarnih in človeških virov in je zato priporočljivo, da se jih uporablja izjemoma za preučevanje ukrepov, ki jih na druge načine ni mogoče oceniti (Beghin in Bureau, 2001, str. 12–14 in Fugazza, 2013, str. 11).

3.2 Pregled nekaterih dosedanjih študij trgovinskih učinkov necarinskih ukrepov v agroživilskem sektorju

Kar precejšnje število študij je že poskušalo kvantificirati učinke necarinskih ukrepov in v literaturi zasledimo uporabo vseh metod za analiziranje necarinskih ukrepov, ki sem jih navedla v tem poglavju. Kljub nekaterim metodološkim omejitvam pri tovrstnih analizah in pomanjkljivim podatkovnim virom za necarinske ukrepe, rezultati kažejo na to, da je vpliv necarinskih ukrepov na mednarodno trgovino v splošnem negativen. Rezultati empiričnih študij pa kažejo tudi na to, da so necarinski ukrepi (predvsem tehnični ukrepi oziroma SPS in TBT ukrepi) v agroživilskem sektorju velikokrat bolj restriktivni in bolj razširjeni kot v drugih sektorjih. Nekatere študije sicer nakazujejo tudi na pozitivne učinke tovrstnih ukrepov na mednarodno trgovino v agroživilskem sektorju; velikokrat je to odvisno predvsem od uporabljene metode in od specifik držav, ki so zajete v vzorec.

Eden izmed nedavnih in bolj vidnih poskusov uporabe frekvenčnih indeksov in indeksov pokritosti je študija Nicite in Gourдона (2013), ki je že bila omenjena v prvem poglavju. Avtorja sta na ta način analizirala pojavnost necarinskih ukrepov na vzorcu 26 držav.

Ugotovila sta, da se predvsem pojavnost SPS in TBT ukrepov izrazito povečuje in da so najbolj prisotni v agroživilskem sektorju. Poleg tega avtorja tudi ugotavljata, da obstaja pozitivna korelacija med tradicionalnimi trgovinskimi ukrepi (povprečna carinska stopnja) in pojavnostjo necarinskih ukrepov in tudi pri tej ugotovitvi izpostavljata agroživilski sektor, kjer je ta pozitivna korelacija najbolj očitna.

Metode cenovne vrzeli sta se poslužila Calvin in Krissoff (1998), ki sta v svoji študiji analizirala vpliv tehničnih ukrepov na mednarodno trgovino z jabolki. Izračun cenovne vrzeli sta avtorja aplicirala na trgovino z jabolki med Japonsko in ZDA; cenovna vrzel je bila v njunem primeru tako razlika med ceno japonskih jabolk in ceno primerljivih ameriških jabolk, ki se izvažajo na Japonsko. Iz tako izračunane cenovne vrzeli sta nato avtorja pridobila carinski ekvivalent tehničnih ukrepov in s pridobljenimi rezultati nakazala, da je vpliv tehničnih ukrepov na zaviranje trgovine z jabolki med Japonsko in ZDA bolj pomemben od vpliva carin. Avtorja sicer ob tem poudarjata, da so carinski ekvivalenti tehničnih ukrepov zaradi določenih predpostavk metode morda precenjeni in dopuščata možnost, da lahko zajamejo zgolj razlike v kvaliteti jabolk in ne odražajo trgovinskih ovir, ki jih povzročajo necarinski ukrepi.

V zadnjih dveh desetletjih je v empiričnih študijah, ki analizirajo učinke necarinskih ukrepov, zelo prisotna uporaba gravitacijskega modela. Študije, ki se poslužujejo uporabe gravitacijskega modela, so navadno zastavljene precej na široko in lahko zajemajo več sektorjev, držav in trgovinskih politik. To omogoča dobro podlago za analizo učinkov, ki jih lahko imajo različne trgovinske politike glede specifičnih necarinskih ukrepov na mednarodno trgovino. Predvsem se avtorji te metode poslužujejo pri analizi tehničnih ukrepov (kot so SPS in TBT ukrepi) in jih v gravitacijski model umeščajo na različne načine. Veliko študij se poslužuje uporabe najvišjih dovoljenih mejnih vrednosti (angl. *maximum residue levels*), ki imajo to prednost, da so izražene s številskimi vrednostmi in tako v gravitacijski model navadno vstopajo neposredno kot neodvisna številka spremenljivka. Tak pristop omogoča analizo učinkov specifičnega necarinskega ukrepa oziroma specifične trgovinske politike in je možen, če so predmet preučevanja mednarodne menjave izdelki, ki vsebujejo sledi določenih snovi, kot so razni pesticidi (običajno so to izdelki rastlinskega izvora). Dovoljene ravni teh snovi v izdelkih so določene z ukrepi SPS v obliki mednarodnih standardov in nacionalnih zakonodaj, ki določajo najvišje dovoljene mejne vrednosti. Odstopanja od splošno sprejetih mednarodnih standardov in razlike med posameznimi nacionalnimi zakonodajami lahko precej zavirajo mednarodno trgovino z izdelki, ki so predmet tovrstnih SPS ukrepov. Še posebej je problematično, če so najvišje dovoljene mejne vrednosti določene brez znanstvenega konsenza oziroma ne temeljijo na veljavnih znanstvenih dognanjih. Na to opozarja tudi Sporazum SPS in spodbuja k mednarodni harmonizaciji nacionalnih regulativ ali vsaj k približevanju mednarodno sprejetim standardom na tem področju. Dve izmed bolj vidnih študij, ki so najvišje dovoljene mejne vrednosti uporabile v gravitacijskem modelu sta zagotovo Wilson in Otsuki (2004) ter Drogué in DeMaria (2012).

Wilson in Otsuki (2004) sta v svoji raziskavi z uporabo gravitacijskega skušala ugotoviti kakšen učinek imajo tovrstni SPS ukrepi na mednarodno trgovino. Na vzorcu 11 držav uvoznic in 19 držav izvoznic sta analizirala podatke o SPS ukrepih glede najvišjih dovoljenih mejnih vrednosti določenih pesticidov na bananah ter podatke o trgovini z bananami. Ugotovila sta, da bi 10-odstotna zaostritev zakonodaje držav uvoznic na področju najvišjih dovoljenih mejnih vrednosti pesticidov na bananah (kar pomeni znižanje teh mejnih vrednosti) vodila v padec uvoza banan za 14,8 %. Kot še poudarjata avtorja, tak padec uvoza predstavlja veliko trgovinsko trenje in negativno vpliva predvsem na manj razvite države, ki izvažajo banane. Najvišje dovoljene mejne vrednosti pesticidov na podoben način v gravitacijski model vneseta tudi Drogué in DeMaria (2012). Avtorja na ta način preučujeta njihov vpliv na mednarodno trgovino z jabolki in hruškami in pri tem vzameta v zakup vse pesticide, katerih sledi se lahko nahajajo na omenjenem sadju. Osnovni cilj njune raziskave pa je predvsem razumeti kako podobnosti in razlike pri regulaciji najvišjih dovoljenih mejnih vrednosti pesticidov vplivajo na mednarodno trgovino. Medtem ko Wilson and Otsuki (2004) vneseta najvišje dovoljene mejne vrednosti pesticidov držav uvoznic kar v gravitacijski model kot neodvisno številsko spremenljivko, pa Drogué in DeMaria (2012) iz teh vrednosti najprej sestavita tako imenovane indekse podobnosti (angl. *similarity index*), ki jih nato vstavita v gravitacijski model. Na ta način avtorja ocenita vpliv razlik in podobnosti v zakonodajah, ki določajo najvišje dovoljene mejne vrednosti pesticidov na jabolkih in hruškah. Rezultati študije, ki sta jo avtorja izvedla na vzorcu sedmih izvoznih in sedmih uvoznih držav, nakazujejo, da harmonizacija zakonodaje na tem področju načeloma pozitivno vpliva na mednarodno trgovino. Obenem pa avtorja poudarjata, da tak sklep ne velja za vse države v vzorcu in da je potrebno vpliv podobnosti zakonodaj na mednarodno trgovino analizirati od primera do primera, saj je močno odvisen od položaja države izvoznice.

V veliki večini primerov pa necarinskih tehničnih ukrepov ni mogoče meriti neposredno in jih je za uporabo v gravitacijskem modelu potrebno najprej kvantificirati. Če jih torej želimo vnesti v gravitacijski model kot neodvisno spremenljivko, jih je potrebno oceniti oziroma preobraziti v slamnato spremenljivko, frekvenčni indeks, ad valorem ekvivalent ali druge podobne približke. Moenius (2004) je na primer kot ključno neodvisno spremenljivko v svojem gravitacijskem modelu uporabil število standardov, ki si jih država uvoznica in država izvoznica delita. V okviru svoje študije je namreč med drugim preučeval kakšen učinek ima podobnost nacionalnih zakonodaj na mednarodno trgovino. Ugotovil je, da predvsem v določenih sektorjih (kot je na primer agroživilski) število skupnih standardov izrazito pozitivno vpliva na povečan obseg mednarodne trgovine. V Disdier et al. (2008) pa so avtorji v gravitacijski model vstavili necarinske ukrepe na različne načine. Osnovni namen študije je bil analiza strukture in učinkov ukrepov SPS in TBT na mednarodno trgovino z agroživilskimi proizvodi. Ukrepe SPS in TBT so avtorji vnesli v model kot neodvisno spremenljivko na tri načine: v obliki frekvenčnega indeksa, v obliki slamnate spremenljivke, ki odraža prisotnost SPS ali TBT ukrepov za določen proizvod, in v obliki ad valorem ekvivalenta. Poleg tega se študija od podobnih predhodnih

študij razlikuje tudi po tem, da je v gravitacijski model vključena spremenljivka za carinsko oviro in na ta način avtorji ločijo vpliv carinskih in necarinskih ovir oziroma ukrepov. Rezultati študije Disdier et al. (2008) predvidevajo, da ukrepi SPS in TBT zmanjšujejo izvoz agroživilskih proizvodov predvsem iz manj razvitih držav v bolj razvite države. Njihove rezultate sta Xiong and Beghin (2011) še nadgradila in dopolnila s podobno analizo necarinskih ukrepov v agroživilskem sektorju na vzorcu držav članic OECD. Napredek pri njuni raziskavi pa predstavlja predvsem dejstvo, da sta s pomočjo gravitacijskega modela ločila pozitiven vpliv večjega povpraševanja zaradi višjih standardov in negativen vpliv, ki nastane zaradi dodatnih stroškov ob prilagoditvi na drugačne (višje) standarde. Ugotovila sta, da je vpliv tehničnih necarinskih ukrepov na trgovino z agroživilskimi proizvodi med državami članicami OECD dejansko pozitiven, saj prevlada učinek večjega povpraševanja zaradi višjih standardov. Ko sta avtorja uporabila bolj razčlenjene podatke, sta sicer ugotovila, da preučevani necarinski ukrepi še vedno omejujejo trgovino z določenimi izdelki (kot so na primer mlečni izdelki).

Veliko študij se je poslužilo tudi uporabe preostalih metod analiziranja necarinskih ukrepov; v svoji študiji so na primer Francois et al. (2005) uporabili model splošnega ravnotežja in ugotovili, da je mogoče s pomočjo tovrstnih modelov solidno napovedati pomembne učinke necarinskih ukrepov na splošno blagostanje držav. V zadnjih letih se je model splošnega ravnotežja velikokrat pojavil v raznih študijah, ki so analizirale vpliv bilateralnih sporazumov na morebitno izboljšanje blagostanja držav pristopnic. Francois et al. (2015) so tako na primer analizirali vpliv morebitne uveljavitve Čezatlantskega trgovinskega in naložbenega partnerstva (TTIP) na podpisnice partnerstva. Pri tem so se osredotočili predvsem na znižanje necarinskih ovir za obe trgovinski partnerici in ocenjevali morebiten učinek na BDP, proizvodnjo in trgovinske tokove po sektorjih, plače, spremembe v strukturi delovne sile in podobno. Rezultati študije kažejo na pozitivne učinke vseh preučevanih kategorij za obe trgovinski partnerici in nakazujejo na to, da je razsežnost teh pozitivnih učinkov odvisna predvsem od znižanja necarinskih ovir oziroma harmonizacije necarinskih ukrepov. Avtorji še dodajajo, da so napovedani pozitivni učinki zniževanja carinskih in necarinskih ovir izrazitejši v nekaterih sektorjih in pri tem med drugim izpostavljajo agroživilski sektor, kjer so tako carinske kot necarinske ovire relativno visoke.

Analiza stroškov in koristi ter raziskave podjetij sicer ne sodita med pogosto uporabljene metode za analizo necarinskih ukrepov, v literaturi pa ju največkrat zasledimo kot bolj precizno dopolnitev drugih metod. Eden izmed vidnejših poskusov uporabe analize stroškov in koristi necarinskih ukrepov v agroživilskem sektorju je zagotovo van Tongeren et al. (2009). Osnovni namen njihove študije je razviti enoten analitični okvir za oceno stroškov in koristi, ki jih prinašajo necarinski ukrepi akterjem tekom celotne dobavne verige (tujim dobaviteljem, domačim kupcem in proizvajalcem ter državi) in tako drugim raziskovalcem ponuditi alternativni pristop za bolj poglobljeno raziskovanje na tem področju. Avtorji študije tako razvijejo orodje za pregled vseh stroškov in koristi necarinskih ukrepov ter za njihovo medsebojno primerjavo. Predvsem pa dajejo velik

poudarek aspektu koristi necarinskih ukrepov, ki nastanejo ob odpravljanju napak na trgu in ki se jim v okviru ostalih metod ne posveča veliko pozornosti. Raziskave podjetij z namenom analize necarinskih ukrepov pa lahko na primer zasledimo v študiji, ki so jo za OECD opravili Henson et al. (2000) in v Berden et al. (2009). V Henson et al. (2000) so med drugim analizirali vpliv necarinskih ukrepov na trgovino z mlečnimi proizvodi in kot glavno metodo uporabili odprte nestrukturirane intervjuje, ki so bili opravljeni s podjetji, ki so izvažala tovrstne proizvode. Intervjuje s podjetji so v okviru študije opravili v štirih razvitih državah in na primeru podjetij, ki so izvažala mlečne proizvode, ugotovili, da predstavljajo necarinske ovire za nekatere izvoznike veliko finančno breme. V Berden et al. (2009) pa so avtorji uporabili raziskavo podjetij zgolj kot dopolnilo ostalim metodam, ki so jih uporabili v svoji študiji. Uporabnost raziskave med podjetij se je pokazala predvsem v primerih, ko ostale metode niso zadostno pojasnile vplivov določenih necarinskih ukrepov. Avtorji so opravili raziskavo v kar 5500 podjetjih v ZDA in EU, in sicer v 23 sektorjih (med drugim tudi v agroživilskem) in skušali s pomočjo rezultatov raziskave med temi podjetji razumeti vpliv določenih necarinskih ukrepov na ta podjetja in ta vpliv kvantificirati. Odgovore podjetij, ki so jih pridobili z raziskavo, so tako preobrazili v indekse, vstavili v regresijski model in izračunali vpliv necarinskih ovir na bilateralno trgovino med ZDA in EU ter na njun BDP, zaposlenost in plače. Rezultati celotne študije kažejo na pozitivne učinke zmanjševanja necarinskih ovir za vse obravnavane kategorije; učinek pa je še posebej velik v nekaterih sektorjih, med drugim tudi v agroživilskem sektorju.

Pregled izbranih študij torej nakazuje, da je bilo predvsem v zadnjem obdobju mnogo raznovrstnih poskusov kvantifikacije učinkov necarinskih ukrepov v agroživilskem sektorju. Rezultati niso enoznačni in kažejo tudi na pozitivne učinke trgovinskih politik, ki so povezane z necarinskimi ukrepi. Ker pa so podatki velikokrat pomanjkljivi in ker ima vsaka od navedenih metod ocenjevanja določene pomanjkljivosti, je, če je to možno, priporočljivo kombinirati več metod.

4 EMPIRIČNA ANALIZA NECARINSKIH UKREPOV V AGROŽIVILSKEM SEKTORJU

V tem poglavju bom skušala ovrednotiti pomen necarinskih ukrepov v agroživilskem sektorju in se pri tem opreti na predstavljena teoretična izhodišča iz prejšnjih poglavij. Razlog za izbor agroživilskega sektorja izhaja iz dejstva, da je ta zaradi zagotavljanja varnosti in skladnosti agroživilskih proizvodov izrazito obremenjen z necarinskimi ukrepi, kar sem že večkrat izpostavila. Pri opredelitvi skupin proizvodov, ki sem jih uporabila v analizi, sem se oprla na Nomenklaturo HS. Kot že omenjeno v prvem poglavju, je Nomenklatura HS večnamenska mednarodna nomenklatura, ki jo za razvrščanje blaga uporablja več kot 200 držav in mednarodnih organizacij; vanjo pa se uvršča več kot 98 % vsega mednarodno trgovanega blaga oziroma proizvodov. Nomenklatura HS vsebuje okoli 5000 skupin blaga, ki so organizirane v 99 poglavij, ta pa tvorijo 21 oddelkov (Finančna

uprava RS, 2017, str. 3 in Izvedbena uredba Evropske komisije št. 1101/2014). Večina agroživilskih proizvodov spada pod prve štiri oddelke Nomenklature HS, zato sem v svoji analizi uporabila podatke za proizvode, ki so umeščene v naslednje oddelke:

- Oddelek I: Žive živali; proizvodi živalskega izvora.
- Oddelek II: Rastlinski proizvodi.
- Oddelek III: Masti in olja živalskega ali rastlinskega izvora in proizvodi njihove razgradnje; pripravljene užitne masti; voski živalskega ali rastlinskega izvora.
- Oddelek IV: Proizvodi živilske industrije; pijače, alkoholne tekočine in kis; tobak in tobačni nadomestki.

Navedeni oddelki zajemajo 24 poglavij skupin proizvodov, ki so nato podrobneje razdeljeni na več podpoglavij. Vsako izmed 24 poglavij predstavlja dvomestno razdelitev skupin proizvodov, podpoglavja pa se nato razdeljujejo do večmestnih ravni. Podatki, ki sem jih uporabila v analizi temeljijo na teh 24 skupinah proizvodov, saj zaradi prevelike kompleksnosti in obilice podatkov nisem uporabila bolj podrobne razdelitve na podpoglavja. Seznam vseh skupin proizvodov, ki sem jih uporabila, je v Prilogi 1.

Analiza je osredotočena na SPS in TBT ukrepe, ki z naskokom prevladujejo v agroživilskem sektorju. O tem lahko sklepamo že na podlagi notifikacij pri STO, kar je že bilo omenjeno v prejšnjih poglavjih. Ti ukrepi so v okviru agroživilskega sektorja zanimivi za preučevanje tudi zato, ker je njihov trgovinski učinek nepredvidljiv – v primeru nepopolnih informacij na trgu, lahko delujejo kot pozitiven signal glede varnosti in kakovosti izdelkov in posledično lahko spodbujajo mednarodno trgovino; v primeru protekcionistične uporabe pa lahko zaustavljajo mednarodno trgovino (Disdier et al., 2008, str. 1). Kot poudarjata Beghin in Bureau (2001), je kvantifikacija učinkov teh ukrepov tudi ključnega pomena za spremembe njihove regulativne ureditve.

Kvaliteta podatkov glede prisotnosti SPS in TBT ukrepov pa lahko med državami zelo variira in obstoječe baze so glede tega še vedno niso optimalne (Piermartini & Yotov, 2016, str. 26). Zaradi tega sem za potrebe svoje analize uporabila vzorec OECD držav, saj sem sklepala, da so njihovi podatki oziroma notifikacije pri STO najbolj zanesljivi.

Z ozirom na že predstavljena teoretična izhodišča in pretekle študije sem za analizo uporabila frekvenčne indekse in indekse pokritosti ter gravitacijski model mednarodne trgovine.

4.1 Uporaba frekvenčnih indeksov in indeksov pokritosti

V prvem delu svoje analize sem se poslužila uporabe frekvenčnih indeksov in indeksov pokritosti, ki predstavljajo precej enostavno orodje za pregled pojavnosti nevarinskih ukrepov po sektorjih in državah. Cilj te metode je s pomočjo frekvenčnega indeksa prikazati delež agroživilskih proizvodov (proizvodi iz prvih 24 poglavij Nomenklature HS), ki so predmet SPS in/ali TBT ukrepov; s pomočjo indeksa pokritosti pa delež uvoza

agroživilskih proizvodov, ki je predmet SPS in/ali TBT ukrepov. Izhajala sem iz enačb (1) in (2), ki sta specificirani v 3. poglavju.

Kot že večkrat omenjeno, sta se te metode poslužila Nicita in Gourdon (2013), in glede na rezultate njune študije lahko pričakujem visoke vrednosti obeh indeksov za izbrane države. Za potrebe tega dela analize sem vzorec OECD držav dodatno skrčila na 9 OECD držav in dodala Evropsko unijo (EU-28) kot celoto.

Vir podatkov za prisotnost SPS in TBT ukrepov predstavlja portal I-TIP⁵. Portal I-TIP nudi obsežne informacije o necarinskih ukrepih, ki jih uveljavljajo države članice STO. Med drugim vključuje notifikacije držav članic glede SPS in TBT ukrepov in te notifikacije bodo moj glavni vir pri sestavi frekvenčnih indeksov in indeksov pokritosti. Pri vsaki obravnavani državi sem upoštevala prisotnost necarinskega ukrepa, če je ta država objavila notifikacijo o SPS ali TBT ukrepu na proizvod oziroma skupino proizvodov, ki se uvrščajo v poglavja od 1 do 24 Nomenklature HS in če je ta notifikacija veljala za vse države članice STO. Posamezen ukrep je lahko predmet več različnih notifikacij; posamezna notifikacija pa lahko vsebuje več različnih ukrepov. Sicer pa so države dolžne objaviti notifikacije samo za ukrepe, ki se uveljavljajo na novo in ne tudi za nazaj. Dostopnost informacij glede necarinskih ukrepov v posamezni državi je odvisno od njihove usklajenosti glede obvez poročanja, ki jih imajo v okviru STO. Podatki o notifikacijah so tako včasih pristranski, saj lahko izpolnjevanje obvez glede poročanja variira med državami (Piermartini & Yotov, 2016, str. 26). Kot sem že izpostavila, so zato podatki glede notifikacij bolj zanesljivi v primeru bolj razvitih držav, ki načeloma bolj vestno izpolnjujejo svoje obveze glede poročanja o spremembah na področju necarinskih ukrepov.

Primer notifikacije, ki jo je podala EU leta 2013 in velja za uvoz iz vseh članic STO, je na primer notifikacija glede SPS ukrepov, ki jih zajema Uredba Evropske komisije št. 605/2010 in njeni kasnejši amandmaji. Ta Uredba namreč določa pogoje zdravstvenega varstva živali, javnozdravstvene pogoje ter zahteve za izdajo spričeval za vnos pošiljk surovega mleka in mlečnih proizvodov v EU. SPS ukrepi, ki jih Uredba določa se tako nanašajo na skupino proizvodov, ki spadajo (glede na dvomestno raven HS) pod poglavje 04 (mlečni proizvodi) Nomenklature HS. V tem primeru je potrebno poudariti, da so notifikacije EU-28 usklajene med državami članicami EU in veljajo v vseh državah članicah EU. Vsaka članica EU-28 lahko sicer poda notifikacijo tudi sama, če je ukrep, ki je predmet notifikacije, skladen z evropsko in nacionalno zakonodajo.

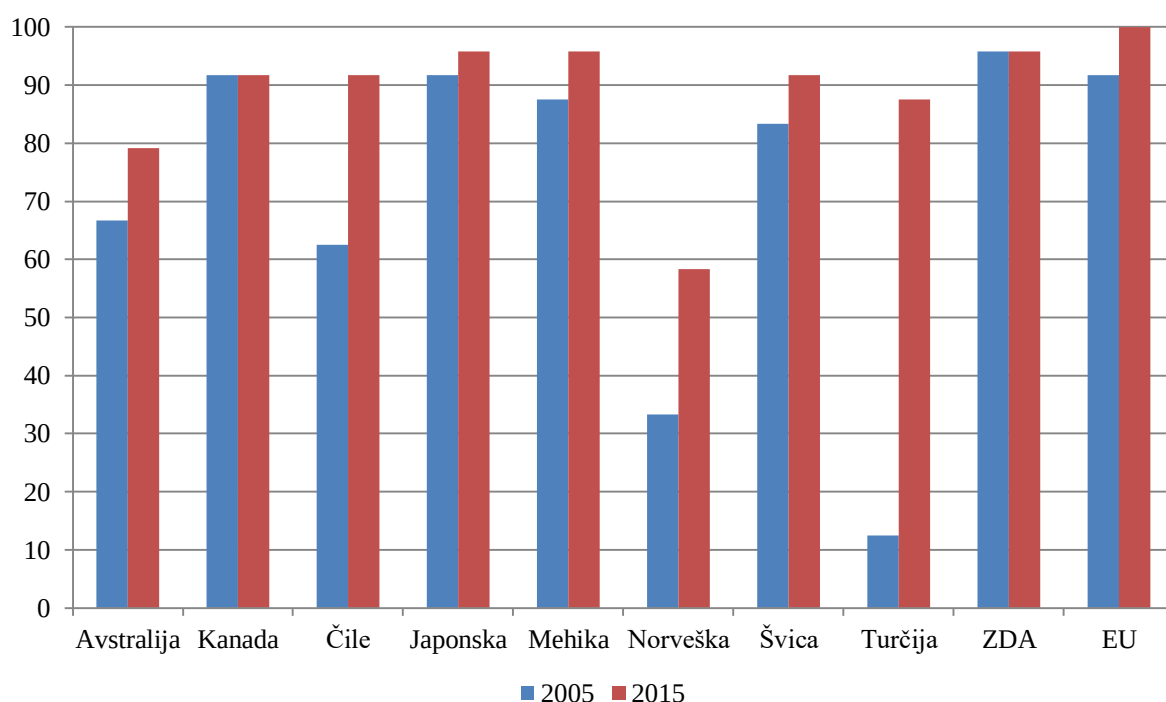
Za potrebe sestave indeksov pokritosti sem poleg podatkov o prisotnosti SPS in TBT ukrepov uporabila tudi podatke o vrednostih uvoza za izbrane države. Ta podatek sem pridobila na podatkovnem portalu COMTRADE (angl. *Commodity Trade Statistics Database*), ki je vzdrževan pod okriljem Združenih narodov oziroma njihove divizije za statistiko UNSD (angl. *United Nations Statistics Division*). COMTRADE velja za enega izmed najbolj obsežnih podatkovnih portalov za mednarodne trgovinske tokove, saj

⁵ Že omenjen v 1. poglavju.

pokriva bilateralne trgovinske tokove za več kot 170 držav. Vrednosti trgovinskih tokov so pretvorjene iz nacionalnih valut in izražene v ameriških dolarjih. COMTRADE ponuja tudi razvrstitev podatkov po različnih nomenklaturah in na različnih nivojih razčlenitve. Trgovinski tokovi so na primer glede na Nomenklaturo HS disagregirani do najnižjih ravni, in sicer do 6-mestne ravni HS.

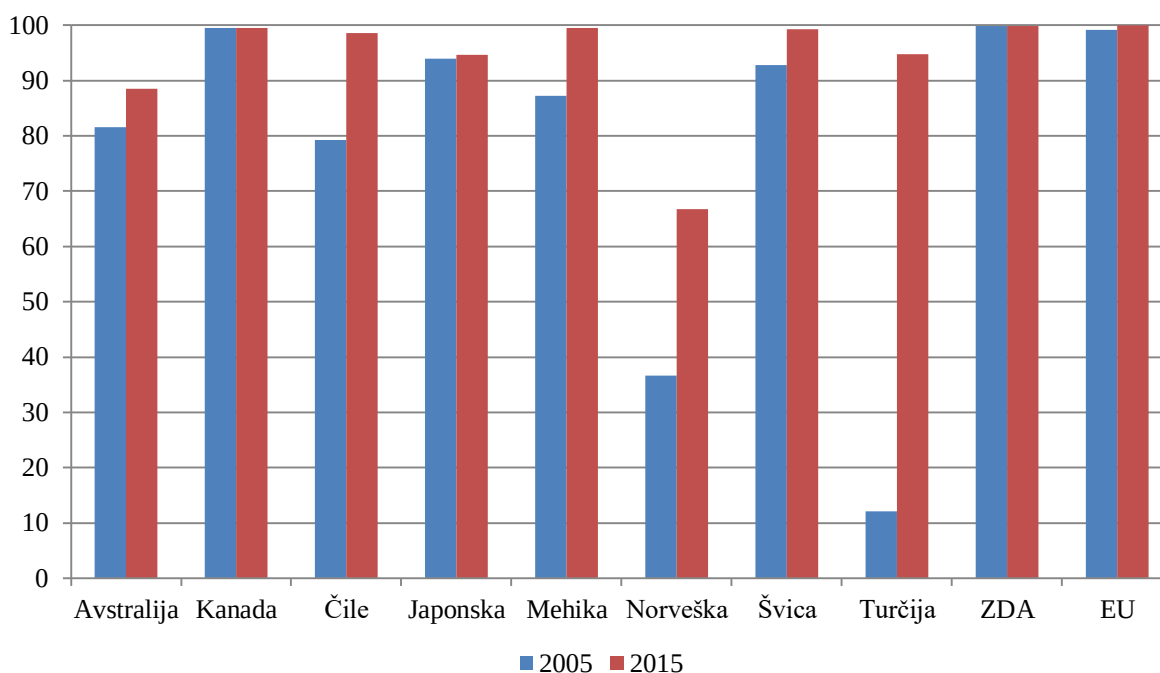
Podrobni podatki o prisotnosti SPS in TBT ukrepov ter uvozu za izbrana HS poglavja in za izbrane države se nahajajo v Prilogi 2. Podatki so zbrani za leti 2005 in 2015. V Prilogi 2 se nahajajo tudi izračunani frekvenčni indeksi in indeksi pokritosti za izbrane države; rezultati pa so grafično predstavljeni na Sliki 3 in Sliki 4.

Slika 3: Frekvenčni indeksi agroživilskih proizvodov za izbrane države

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov iz I-TIP

Slika 4: Indeksi pokritosti agroživilskih proizvodov za izbrane države

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov iz COMTRADE in I-TIP

Kot je razvidno iz obeh slik, so frekvenčni indeksi in indeksi pokritosti za izbrane države zelo visoki in so se med letoma 2005 in 2015 še povišali ali pa vsaj ostali na enaki ravni. Iz tega lahko sklepamo, da je v izbranih državah obremenjenost agroživilskih proizvodov z ukrepi SPS in TBT izjemno visoka.

Edina zares velika skoka frekvenčnega indeksa in indeksa pokritosti med letoma 2005 in 2015 je opaziti pri Turčiji. Frekvenčni indeks je za Turčijo leta 2005 znašal 12,5 %, kar pomeni, da je bilo le 12,5 % agroživilskih proizvodov (torej takih, ki se uvrščajo v poglavja od 1 do 24 Nomenklature HS) predmet enega ali več SPS ali TBT ukrepov. Frekvenčni indeks se je za leto 2015 precej zvišal in je znašal 87,5 %, kar pomeni, da je bilo leta 2015 že 87,5 % agroživilskih proizvodov predmet enega ali več SPS ali TBT ukrepov. Razlog za velik skok pri frekvenčnem indeksu za Turčijo lahko iščemo predvsem v dejstvu, da je bilo leta 2005 zelo malo agroživilskih proizvodov predmet SPS in TBT ukrepov, v naslednjih desetih letih pa se je zaradi uvedbe novih SPS in TBT ukrepov ta delež precej povečal. Obenem pa se je ves čas povečeval tudi uvoz agroživilskih proizvodov (kar sicer velja za vse opazovane države), iz česar lahko sklepamo, da porast necarinskih ukrepov v Turčiji ni zaustavila rasti uvoza. To je seveda zelo grob sklep, saj bi bilo potrebno za natančnejšo oceno pogledati bilateralno trgovino s posameznimi državami; porast uvoza namreč lahko pripišemo harmonizaciji zakonodajnega okvira glede necarinskih ukrepov s posameznimi državami, ki veliko uvažajo v Turčijo. Indeks pokritosti se je za Turčijo še bolj izrazito povečal, in sicer iz 12,1 % leta 2005 na 94,8 % leta 2015; to pomeni, da je bilo leta 2015 94,8 % vrednosti celotnega uvoza agroživilskih proizvodov podvrženega ukrepom SPS in TBT. Sklepamo lahko, da je prišlo v obdobju

med 2005 in 2015 do uveljavitve SPS in TBT ukrepov na takšne skupine agroživilskih proizvodov, ki predstavljajo relativno velik delež celotnega uvoza agroživilskih proizvodov. Delež uvoza se je pri nekaterih skupinah proizvodov celo izrazil povečal po uveljavitvi SPS in TBT ukrepov; tak primer je uvoz proizvodov, ki spadajo v poglavje 10 Nomenklature HS (žita). Leta 2005 je delež uvoza te skupine proizvodov predstavljal le 5,5 % uvoza vseh agroživilskih proizvodov, leta 2015 pa je ta delež narasel na 14,8 %. Temu bi lahko botroval pozitiven vpliv harmonizacije zakonodajnega okvira glede SPS in TBT ukrepov z državami, ki v Turčijo uvažajo veliko žita. Po drugi strani pa je opaziti tudi take skupine proizvodov, ki se jim je delež uvoza v celotnem uvozu agroživilskih proizvodov znižal po uveljavitvi SPS in TBT ukrepov (na primer skupine proizvodov, ki spadajo pod poglavja 12 in 15 Nomenklature HS).

Iz grafičnega prikaza na Sliki 3 in Sliki 4 je opaziti še dva večja skoka pri vrednostih obeh indeksov med letoma 2005 in 2015, in sicer na primerih Norveške in Čila; pri ostalih obravnavanih OECD državah in EU-28 pa lahko vidimo, da so bile vrednosti frekvenčnih indeksov in indeksov pokritosti za agroživilske proizvode izjemno visoki že leta 2005. V primeru EU-28 lahko celo vidimo, da so leta 2015 že vse skupine agroživilskih proizvodov, ki so uvrščene v poglavja od 1 do 24 Nomenklature HS, predmet vsaj enega ali več SPS in/ali TBT ukrepov. To nam sicer bolj malo pove o dejanskem učinku teh ukrepov na mednarodno trgovino, vendar pa lahko sklepamo, da je z EU-28 lažje trguje država, ki ima podoben regulativni okvir oziroma uveljavlja podobne SPS in TBT ukrepe.

Povzamemo lahko, da indeksa nudita solidno informacijo glede pojavnosti SPS in TBT ukrepov v agroživilskem sektorju po državah in s tem soliden prvi vpogled v razširjenost uporabe teh ukrepov. Zagotovo pa zgolj na podlagi pregleda pojavnosti nevarinskih ukrepov ne moremo soditi o njihovem učinku na mednarodno trgovino ali na smer teh učinkov. Za nadaljnjo podrobnejšo analizo nevarinskih ukrepov so tako bolj primerne druge analitične metode.

4.2 Uporaba gravitacijskega modela

V prvem delu analize sem že ugotovila, da je prisotnost SPS in TBT ukrepov velika, cilj drugega dela moje analize pa je predvsem ocena učinkov, ki jih imajo ti ukrepi na trgovino z agroživilskimi proizvodi za izbrane države. Pri tem se bom poslužila uporabe gravitacijskega modela mednarodne trgovine, kjer je lahko informacija o nevarinskih ovirah vstavljena kot pojasnjevalna spremenljivka.

V prejšnjem poglavju sem že omenila, da je v empiričnih študijah, ki analizirajo učinke SPS in TBT ukrepov na mednarodno trgovino, zelo prisotna uporaba gravitacijskega modela. Zanimiv pregled sta opravila Li in Beghin (2012), ki sta analizirala metodologijo in rezultate 27 tovrstnih študij. Ugotovila sta, da je bolj verjetno, da so ocene učinkov SPS in TBT ukrepov negativne v študijah, ki analizirajo njihov vpliv v agroživilskem sektorju in predvsem v študijah, ki analizirajo njihov vpliv na izvoz agroživilskih proizvodov iz

manj razvitih držav v bolj razvite države. Avtorja še podarjata, da je smer učinkov SPS in TBT ukrepov odvisna tudi od agregiranosti podatkov – v študijah, ki uporabljajo bolj razčlenjene podatke, je namreč zaslediti, da so njihove ocene učinkov bolj pozitivne kot v študijah z bolj agregiranimi podatki. Z ozirom na te ugotovitve sem skušala ovrednotiti tudi rezultate svoje analize, ki jo predstavljam v nadaljevanju.

4.2.1 Predstavitev modela in podatkov

Moj preučevani vzorec je sestavljen iz 35 OECD držav⁶, za katere sem poskušala zbrati letne podatke za obdobje 2005–2015. Tako kot v prvem delu analize, sem uporabila razčlenjene podatke za prvih 24 oddelkov Nomenklature HS (podatki so razčlenjeni na dvomestno raven Nomenklature HS oziroma HS2). V preteklosti je sicer uporaba gravitacijskega modela večinoma temeljila na agregiranih podatkih, vendar pa se to v zadnjih letih spreminja, saj lahko dostopamo do vedno bolj zanesljivih globalnih podatkovnih zbirk razčlenjenih podatkov. Analizirala sem torej panelne podatke, ki so, če so dostopni, v splošnem bolj primerni za tovrstne analize kot pa presečni podatki. Kot navajata Piermartini in Yotov (2016, str. 13), uporaba panelnih podatkov v gravitacijskem modelu namreč vodi do boljših oziroma bolj stabilnih ocen. Nekateri avtorji tudi opozarjajo na pravilno vključitev tako imenovanega faktorja multilateralnega trgovinskega upora (ang. *multilateral trade resistance factor*), brez katerega so ocene koeficientov v gravitacijskih modelih pristranske (Anderson in Van Wincoop, 2003 in Adam in Cobham, 2007). Ker je ta primeren samo pri uporabi presečnih podatkov, Baldwin in Taglioni (2006) pri uporabi panelnih podatkov predlagata prilagoditve z vključitvijo tako imenovanih časovno spremenljivih državnih slamnatih spremenljivk (ang. *time varying nation dummies*).

Pri sestavi gravitacijskega modela sem se opirala na predstavljeno empirično literaturo in izhajala iz enačb (4) in (5). Ključno pojasnjevalno spremenljivko drugega dela moje analize predstavljajo necarinski ukrepi oziroma SPS in TBT ukrepi, ki so v model vstavljeni v obliki slamnate spremenljivke ($SPSTBT_{ijt}$). Poleg že predhodno omenjenih standardnih gravitacijskih spremenljivk, sem v gravitacijski model dodala še spremenljivko za carinske ovire (T_{ijt}), saj lahko na ta način v okviru celotnih trgovinskih stroškov ločimo vpliv carinskih ovir od vpliva necarinskih ukrepov oziroma ovir (Disdier et al., 2008, str. 12 in Bacchetta et al., 2012a, str. 116). V model je spremenljivka za carinske ovire umeščena po zgledu iz študij, kot so Disdier et al. (2008), Bacchetta et al. (2012a) in UNCTAD (2013), kjer predlagajo naslednjo razčlenitev trgovinskih stroškov (π_{ij}):

$$\ln \pi_{ij} = \delta_1 \ln D_{ij} + \delta_2 \ln(1 + T_{ijt}) - \delta_3 NTM_{ij} + \varepsilon_{ij}. \quad (6)$$

⁶ Avstralija, Avstrija, Belgija, Češka, Čile, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Islandija, Irska, Italija, Izrael, Japonska, Kanada, Koreja, Latvija, Luksemburg, Madžarska, Mehika, Nemčija, Nizozemska, Nova Zelandija, Norveška, Poljska, Portugalska, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica, Turčija, Združeno kraljestvo in ZDA.

V enačbi (7) D_{ij} predstavlja fizično razdaljo med državama v paru, T_{ij} predstavlja carinsko oviro, NTM_{ij} pa necarinski ukrep oziroma oviro. Ob upoštevanju slednjega ter enačb (4) in (5), sem ocenila naslednji razširjen gravitacijski model mednarodne trgovine:

$$\ln IM_{ijt}^{HS2} = \beta_0 + \beta_1 \ln BDP_{it} + \beta_2 \ln BDP_{jt} + \beta_3 \ln D_{ij} + \beta_4 \ln(1 + T_{ijt}^{HS2}) + \beta_5 SPSTBT_{ijt}^{HS2} + \beta_6 CBORD_{ij} + \beta_7 CLANG_{ij} + \varepsilon_{ij}. \quad (7)$$

V zapisanem modelu (7) predstavljajo:

- i in j državi v paru;
- t preučevano obdobje;
- IM_{ijt}^{HS2} trgovinski tok agroživilskih proizvodov na ravni HS2 med državama v paru za dano časovno obdobje;
- BDP_{it} BDP prve države v paru za dano časovno obdobje,
- BDP_{jt} BDP druge države v paru za dano časovno obdobje;
- D_{ij} razdaljo med državama;
- T_{ijt}^{HS2} carinsko oviro na agroživilske proizvode na ravni HS2 med državama v danem časovnem obdobju;
- $SPSTBT_{ijt}^{HS2}$ slamnato spremenljivko o obstoju ukrepov SPS in TBT med državama;
- $CBORD_{ij}$ slamnato spremenljivko o delitvi skupne meje med državama;
- $CLANG_{ij}$ slamnato spremenljivko o obstoju skupnega jezika med državama;
- ε_{ij} slučajen vpliv.

Podatke za odvisno spremenljivko IM_{ijt}^{HS2} sem pridobila na podatkovnem portalu COMTRADE, ki sem ga že omenila in ki predstavlja enega izmed najbolj zanesljivih virov razčlenjenih letnih podatkov na globalni ravni. V splošnem je bolj priporočljiva uporaba podatkov za uvoz kot za izvoz (Piermartini in Yotov, str. 21). Ti so namreč bolj zanesljivi, saj so zaradi raznih uvoznih dajatev, ki jih spremljajo carinske uprave, predmet bolj podrobnega nadzora. Moja odvisna spremenljivka torej predstavlja uvoz agroživilskih proizvodov na ravni HS2 v tekočih cenah v ameriških dolarjih v času t med državama i in j . Uporabila bom nominalne vrednosti uvoza, saj empirična literatura pogosto izpostavlja problematičnost neprimerne deflacije nominalnih trgovinskih tokov. Uporaba nominalnih vrednosti trgovinskih tokov v primeru presečnih podatkov sicer ni vprašljiva, v primeru panelnih podatkov (torej, ko je prisotna tudi časovna dimenzija) pa je razmislek o uporabi realnih ali nominalnih podatkov bolj na mestu. Vendar pa nedavna empirična literatura spodbuja k uporabi nominalnih vrednosti, saj iz teorije izhaja, da gravitacijski model v osnovi predstavlja izdatkovno funkcijo, ki alokira nominalni BDP v nominalne vrednosti trgovinskih tokov (Baldwin in Taglioni, 2006, str. 23, Bacchetta et al., 2012a, str. 111 in Shepherd, 2012, str. 15). Kot še izhaja iz teoretičnih predpostavk gravitacijskega modela (Baldwin in Taglioni, 2006, str. 9), sem uvoz iz države i v državo j in uvoz iz države j v državo i obravnavala kot dve različni opazovanji.

Tako imenovana »ekonomska masa«, ki je umeščena v gravitacijski model kot standardna pojasnjevalna spremenljivka, je največkrat ponazorjena z BDP-jem držav v vzorcu. Literatura namreč navaja, da je uporaba podatkov o celotnem državnem BDP-ju bolj primerna od na primer uporabe podatkov o BDP-ju na prebivalca (Shepherd, 2012, str. 15). Podatke o tekočih vrednostih BDP-ja držav v vzorcu, ki so izražene v ameriških dolarjih, sem pridobila na podatkovnem portalu WDI (angl. *World Development Indicators*), ki je vzpostavljen pod okriljem Svetovne banke. Kot že nakazano, so tudi podatki o BDP-ju tako kot podatki o uvozu izraženi nominalno (Shepherd, 2012, str. 15).

D_{ij} oziroma razdalja med državama v paru je še ena standardna pojasnjevalna spremenljivka gravitacijskega modela. Izražena je kot razdalja med središčema oziroma glavnima mestoma držav v paru v kilometrih. Načeloma velja, da večja razdalja med državama negativno vpliva na trgovinske tokove med njima, saj med drugim vpliva na višje transportne, komunikacijske in transakcijske stroške (Head, 2003, str. 6–8). Podatki o razdaljah med središči držav v kilometrih so dosegljivi na spletni strani pariškega inštituta za mednarodno ekonomiko CEPII (franc. *Centre d'Etude Prospectives et d'Informations Internationales*), kjer so dosegljivi tudi podatki o pogosto uporabljenih slamnatih spremenljivkah za gravitacijski model. V svojem gravitacijskem modelu sem uporabila slamnati spremenljivki za skupno mejo med državama ($CBORD_{ij}$) in skupni jezik med državama ($CLANG_{ij}$). Slamnata spremenljivka $CBORD_{ij}$ zavzame vrednost 1, če imata državi skupno mejo in vrednost 0, če je nimata; slamnata spremenljivka $CLANG_{ij}$ pa zavzame vrednost 1, če imata državi skupen jezik in vrednost 0, če ga nimata. Osnovna intuicija in rezultati empiričnih študij nakazujejo, da skupna meja in skupen jezik pozitivno vplivata na trgovinske tokove med državama (Head, 2003, str. 9–10). Vse omenjene pojasnjevalne spremenljivke, ki so dosegljive na spletni strani CEPII, se v času ne spreminjajo.

Pojasnjevalna spremenljivka za carinsko oviro (T_{ijt}^{HS2}) je v model vključena v obliki tehtanega povprečja carin na ravni HS2. Carine se namreč zbirajo na zelo razčlenjeni ravni za vsak proizvod posebej in če jih želimo analizirati po skupinah proizvodov (v našem primeru na ravni HS2), moramo te podatke izračunati s pomočjo enostavnega ali tehtanega povprečja. Enostavno povprečje ni najbolj primerno, saj imajo carine množično uvoženih proizvodov enako utež kot carine proizvodov, katerih uvoz je zelo majhen. Z uporabo tehtanega povprečja lahko ta problem omilimo, saj je carina vsakega proizvoda tehtana z deležem uvoza tega proizvoda (Bacchetta et al., 2012a, str. 66). Podatke o carinah sem pridobila na podatkovnem portalu TRAINS (angl. *Trade Analysis and Information System*), kjer so podatki za tehtana povprečja carin na ravni HS2 že zbrani. Kljub temu, da je podatkovni portal TRAINS zelo izčrpen, pa ne vsebuje podatkov o tehtanem povprečju carin za izbrane skupine agroživilskih proizvodov na ravni HS2 za vse države v mojem vzorcu. Zato je vzorec držav v analizi precej manjši, ko v model vključimo pojasnjevalno spremenljivko za carinsko oviro.

Kot že izpostavljeno, je ključna pojasnjevalna spremenljivka v mojem modelu slamnata spremenljivka $SPSTBT_{ijt}^{HS2}$, ki zavzame vrednost 1, če je med državama vzpostavljen SPS ali TBT ukrep na agroživilske proizvode na ravni HS2 v danem časovnem obdobju, in vrednost 0, če tak ukrep ni vzpostavljen. To je tudi edina slamnata spremenljivka v mojem modelu, ki se spreminja s časom. Tako kot v prvem delu analize, vir podatkov za prisotnost SPS in TBT ukrepov predstavlja portal I-TIP, ki sem ga že podrobno predstavila v prejšnjih poglavjih.

4.2.2 Rezultati in diskusija

Parametre predstavljenega regresijskega modela sem ocenila s pomočjo cenilke najmanjših kvadratov oziroma OLS (angl. *ordinary least square estimator*) in s pomočjo cenilke fiksnih učinkov oziroma FE (angl. *fixed effects estimator*). Kot navaja empirična literatura, je potrebno pri uporabi panelnih podatkov in razčlenjenih sektorskih podatkov (v mojem primeru so to razčlenjeni podatki za agroživilski sektor), ki so bolj heterogeni kot agregirani podatki, posebno pozornost nameniti problemu heteroskedastičnosti oziroma serijske korelacije. Če se soočamo s heteroskedastičnostjo, so ocene cenilke OLS pristranske in nekonsistentne; zato je v primeru analize panelnih podatkov priporočljiva uporaba cenilke FE (Bacchetta et al., 2012a, str. 108–114 in Piermartini in Yotov, 2016, str. 8). Cenilka FE absorbira in kontrolira učinke spremenljivk, ki se v času ne spreminjajo, zato Piermartini in Yotov (2016, str. 24) svetujeta, da se to cenilko uporabi vedno, ko so panelni podatki na razpolago in ko je cilj analize z gravitacijskim modelom identifikacija učinkov trgovinskih politik, ki se spreminjajo v času.

Če je osrednji cilj regresijske analize ocena učinkov spremenljivk, ki so konstantne v času, je sicer bolj priporočljiva uporaba cenilke naključnih učinkov oziroma RE (angl. *random effects estimator*) (Bacchetta et al., 2012a, str. 108). Ustreznost uporabe cenilke FE ali cenilke RE lahko preverimo s pomočjo Hausmanovega testa, ki v ničelni hipotezi predvideva, da med cenilkama ni bistvenih razlik; če je ničelno domnevo torej mogoče zavrniti, je za analizo podatkov bolj primerna cenilka FE, v nasprotnem primeru pa cenilka RE.

Kot je razvidno iz Tabele 3, sem poleg cenilk OLS in FE uporabila tudi robustno cenilko FE oziroma cenilko FE z robustnimi standardnimi napakami na osnovi tako imenovanega grozdenja (angl. *robust clustered estimator*), s katero pridobimo robustne ocene standardnih napak in je še posebej primerna za ocenjevanje v primeru panelnih podatkov (Wooldridge, 2012, str. 511). Zaradi serijske korelacije so namreč konvencionalne ocene standardnih napak pogosto pristranske, kar ta cenilka odpravlja; kot navaja Kezdi (2004, str. 95), z večanjem časovne dimenzije postaja celo bolj konsistentna in nepristranska.

Tabela 3: Vpliv ukrepov SPS in TBT na trgovino med OECD državami

	(1) OLS	(2) FE	(3) FE	(4) FE	(5) FE - robustne napake
BDP prve države	0,600*** (0,0106)	0,729*** (0,120)	0,699*** (0,0609)	0,711*** (0,0603)	0,729*** (0,106)
BDP druge države	0,738*** (0,0120)	0,862*** (0,0110)	0,888*** (0,00408)	0,901*** (0,00405)	0,862*** (0,0396)
Razdalja	-0,760*** (0,0202)	-0,884*** (0,0221)	-1,182*** (0,00661)	-0,914*** (0,00759)	-0,884*** (0,0637)
Carina	0,0331** (0,0106)	-0,0936*** (0,0146)			-0,0936 (0,0518)
Skupen jezik	1,167*** (0,0473)	1,286*** (0,0439)	0,668*** (0,0224)	0,796*** (0,0222)	1,286*** (0,109)
Skupna meja	-0,810*** (0,243)	-0,522* (0,220)	1,328*** (0,0255)	1,550*** (0,0254)	-0,522 (0,425)
SPSTBT	0,547*** (0,0389)	-0,0512 (0,0803)	-0,00639 (0,0420)	-0,0122 (0,0415)	-0,0512 (0,0821)
EU				1,230*** (0,0189)	
EMU				-0,0883*** (0,0230)	
Št. opazovanj	42564	42564	211906	211906	42564
F test (OLS)	1330,40				
Prob > F (OLS)	0,0000				
R ²	0,180	0,177	0,302	0,318	0,177

Standardne napake v oklepajih

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov iz COMTRADE, I-TIP, CEPII, TRAINS in WDI

Vrednosti koeficientov za spremenljivke standardnega gravitacijskega modela, ki sem jih pridobila z uporabo cenilke OLS (predstavljene v prvem stolpcu Tabele 3), so sicer v večini v skladu s pričakovanimi vrednostmi in so statistično značilne ($p < 0,05$); glede na stopnjo značilnosti F-testa (razvidno iz Tabele 3) pa lahko tudi sklepamo, da je model ustrezen. F-test namreč v ničelni hipotezi predvideva, da so vsi regresijski koeficienti enaki nič; če je ničelno domnevo torej mogoče zavrniti, je vsaj en regresijski koeficient različen od nič in lahko sklepamo da model kot celota zadovoljivo pojasnjuje varianco odvisne spremenljivke.

Ne glede na te rezultate pa moramo vzeti v zakup ugotovitve empirične literature, ki pravi, da so ocene cenilke OLS pristranske in nekonsistentne in je zato v primeru analize panelnih podatkov bolj priporočljiva uporaba cenilke FE. Preverila sem tudi, če bi bila morda smotrna uporaba cenilke RE, vendar sem s pomočjo Hausmanovega testa (rezultati testa so predstavljeni v Tabeli 4) prišla do sklepa, da je ničelno domnevo mogoče zavrniti, kar pomeni, da je za mojo analizo podatkov bolj primerna cenilka FE.

Tabela 4: Hausmanov test

χ^2	201,07
Prob > χ^2	0,0000

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov iz COMTRADE, I-TIP, CEPII, TRAINS in WDI

Kot že zapisano, cenilka FE absorbira učinke spremenljivk za posamezno državo, ki se v času ne spreminjajo. Kot je razvidno iz drugega stolpca Tabele 3, sta regresijska koeficienta, ki kažeta vpliv BDP-ja držav v paru na uvoz agroživilskih proizvodov v državi v paru, statistično značilna. Njuni vrednosti sta tudi v skladu z empirično teorijo, ki pravi, da se ti koeficienti navadno gibajo med vrednostma 0,7 in 1,1 (Head, 2003, str. 4–5). Koeficient za BDP prve države na primer znaša 0,729, kar pomeni, da vodi povečanje BDP-ja te države za 1 % v povečanje uvoza za to državo za približno 0,73 %. Koeficienti za razdaljo, carino, skupen jezik in skupno mejo so ravno tako statistično značilni, smer njihovega vpliva pa je z izjemo koeficienta za skupno mejo pričakovana. Regresijski koeficient, ki pa je v središču moje analize, je koeficient za ukrepe SPS in TBT, ki znaša -0,0512. Če želimo to vrednost interpretirati kot elastičnost, jo je potrebno pred tem še transformirati (Wooldridge, 2012, str. 235). Vrednosti koeficientov za slamnate spremenljivke so namreč v dvojnem logaritmskem modelu transformirane na sledeč način:

$$elastičnost = 100 * [\exp(\beta) - 1]. \quad (8)$$

Po opravljeni transformaciji, je razvidno, da obstoj SPS ali TBT ukrepov na agroživilske proizvode zmanjša njihov uvoz za približno 4,99 %. To je torej zelo majhen negativen učinek, iz česar lahko sklepam, da SPS in TBT ukrepi za trgovino med državami v mojem vzorcu ne predstavljajo velike trgovinske ovire. Kot je razvidno iz Tabele 3, je regresijski koeficient za ukrepe SPS in TBT tudi edini, ki pri oceni s cenilko FE, ni statistično značilno različen od nič. Problematične pa so tudi vrednosti determinacijskega koeficienta R^2 . Ta namreč znaša le 0,177, kar pomeni, da je le 17,7 % variance logaritma odvisne spremenljivke pojasnjenih z linearnim vplivom logaritmov neodvisnih spremenljivk. Nizko vrednost R^2 lahko pripišemo premajhnemu in preveč homogenemu vzorcu držav. Moj vzorec namreč zajema zelo homogene razvite države, ki imajo podoben regulativni okvir glede uporabe SPS in TBT ukrepov in tako ti dejansko nimajo velikega vpliva na trgovino. Poleg tega so podatki o skupinah agroživilskih proizvodov morda tudi premalo razčlenjeni; moji podatki so namreč razčlenjeni le do dvomestne ravni razčlenitve po Nomenklaturi

HS. Bolj podrobna razčlenitev (na primer na štiri- ali šestmestni ravni) bi morda vplivala na večjo pojasnjevalno moč mojega modela.

Kot je razvidno iz tretjega in četrtega stolpca v Tabeli 3, sem v nadaljevanju analize iz modela odstranila spremenljivko za carine. Determinacijski koeficient se je po tem posegu nekoliko povečal, na kar je morda vplivalo večje število opazovanj. Pred tem je namreč izostanek bilateralnih podatkov o carinah pomembno vplival na manjše število opazovanj. Rezultati regresijskih koeficientov za ostale spremenljivke se niso pretirano spremenili; izjema je le regresijski koeficient za skupno mejo, ki je pozitiven in kot tak tudi v skladu s pričakovanji. Tudi na slednje je zelo verjetno vplivalo večje število opazovanj oziroma večje število držav, ki so vključene v analizo. Kljub vsemu pa ostaja koeficient za ukrepe SPS in TBT še vedno statistično neznačilen, njegov vpliv na trgovino pa je skorajda zanemarljiv. Ker sem želela preveriti, če bi se pojasnjevalna moč modela izboljšala ob vključitvi dodatnih slamnatih spremenljivk, sem v model dodala še slamnati spremenljivki za članstvo v Evropski uniji (EU) in za članstvo v evropski ekonomski monetarni uniji (EMU). Slamnata spremenljivka EU zavzame vrednost 1, če sta državi v paru članici EU in vrednost 0 v nasprotnem primeru; slamnata spremenljivka EMU pa zavzame vrednost 1, če sta državi v paru članici EMU in vrednost 0 v nasprotnem primeru. Iz četrtega stolpca je razvidno, da se zaradi dodanih spremenljivk rezultati bistveno ne spremenijo. Po pričakovanjih, članstvo držav v EU pozitivno vpliva na njun medsebojni trgovinski tok; nekoliko manj pričakovan pa je regresijski koeficient za EMU, ki tega ne predvideva. Ob uporabi robustne cenilke FE (peti stolpec v Tabeli 3) pa je še opaziti, da sta poleg koeficientov za ukrepe SPS in TBT, statistično neznačilna še koeficienta za carino in skupno mejo.

Z uporabljenim gravitacijskim modelom torej ne morem sklepati na izrazit pozitiven ali negativen vpliv ukrepov SPS in TBT na trgovino preučevanega vzorca držav. Temu lahko botruje predvsem izrazito homogen vzorec preučevanih držav. Sklepam, da imajo države v mojem vzorcu precej poenoten regulativni okvir glede uporabe SPS in TBT ukrepov, kar lahko pomeni, da ti ukrepi za njihovo medsebojno trgovino dejansko ne predstavljajo prevelikih ovir. Za nadaljnjo analizo bi bilo tako morda smotrno analizirati večji vzorec držav, ki ne bi bile tako homogene. To je razvidno tudi iz študij Disdier et al. (2008) in Xiong and Beghin (2011), ki so ugotovili, da je vpliv ukrepov SPS in TBT bolj negativen za trgovino med različno razvitimi državami in manj negativen oziroma celo pozitiven za trgovino med bolj razvitimi državami (kar nedvomno velja za moj vzorec). Glede na ugotovitve analize, ki sta jo opravila Li in Beghin (2012), je smer in jakost učinkov necarinskih ukrepov pri uporabi gravitacijskega modela odvisna tudi od agregiranosti podatkov; tu bi bilo za nadaljnje analize smotrno uporabiti manj agregirane podatke oziroma uporabiti razčlenjenost vsaj na štirimestni ravni Nomenklature HS.

SKLEP

Necarinski ukrepi neposredno ali posredno vplivajo na mednarodno trgovino. Velikokrat lahko služijo kot orodje za blaženje napak na trgu ali za zagotavljanje družbene blaginje. Če pa so necarinski ukrepi vzpostavljeni brez upoštevanja mednarodnih standardov in zgolj iz protekcionističnih vzgibov, lahko predstavljajo trgovinske ovire in posledično zavirajo mednarodno trgovino. Vse pogostejša raba necarinskih ukrepov je prišla do izraza predvsem z razvojem multilateralnega mednarodnega trgovinskega sistema ter s postopnim zniževanjem carinskih stopenj. V zadnjem desetletju pa lahko kot enega izmed glavnih vzrokov za izrazit vzpon necarinskih ukrepov označimo tudi finančno in gospodarsko krizo, ki je zelo verjetno vplivala na večji trgovinski protekcionizem. V zadnjem desetletju je bilo zato v okviru STO veliko truda usmerjenega v krepitev transparentnosti necarinskih ukrepov in v spodbujanje njihovih notifikacij. Notifikacije podajo informacije o necarinskih ukrepih, ki bodo v določeni državi stopili v veljavo oziroma so že v veljavi in kot take predstavljajo pomemben vir podatkov o necarinskih ukrepih. Glede na STO-jeve podatke lahko sklepamo, da izrazito prednjačijo predvsem notifikacije o dveh vrstah necarinskih ukrepov: to so SPS in TBT ukrepi, ki se jih države članice STO v zadnjem desetletju poslužujejo veliko bolj pogosto kot preostalih necarinskih ukrepov. Z naskokom največ pa jih je v agroživilskem sektorju; agroživilski proizvodi so namreč podvrženi temeljitemu varnostnemu nadzoru, ki na trgu povečuje njihovo integriteto in neoporečnost.

Zaradi razširjenosti uporabe necarinskih ukrepov (predvsem SPS in TBT ukrepov) je mednarodno regulativno sodelovanje ključnega pomena za blažitev njihovih morebitnih negativnih trgovinskih učinkov in za promocijo njihovih morebitnih pozitivnih učinkov. Do določene mere je za to pristojen STO, vendar so za bolj intenzivno regulativno sodelovanje in bolj učinkovito poenotenje necarinskih ukrepov primernejši trgovinski sporazumi. Predvsem v zadnjih letih narašča število tako imenovanih »mega« regionalnih trgovinskih sporazumov, ki so v primerjavi s tradicionalnimi trgovinskimi sporazumi občutno razširili domet regulativnega sodelovanja v okviru necarinskih ukrepov. Primer »mega« regionalnega trgovinskega sporazuma je tudi TTIP, trgovinski sporazum med EU in ZDA, ki je še vedno v fazi pogajanj. Zaradi vpletenosti dveh politično in ekonomsko podobnih trgovinskih partneric, se je na prvi pogled zdelo, da bodo pogajanja o TTIP-u zaključena relativno hitro, vendar pa so se zaradi obsežnosti pogajalskih tematik, različnih pogledov na določena področja, nasprotovanja splošne javnosti in tudi omahovanja nove ameriške administracije precej zavlekla. Če bi pa v prihodnosti vendarle prišlo do sklenitve sporazuma v predvideni obliki, bi imelo to zaradi ekonomske pomembnosti obeh vpletenih trgovinskih partneric, občutne posledice za celotno svetovno trgovino.

Pri oblikovanju najbolj primernih trgovinskih politik, ki so v kontekstu necarinskih ukrepov osredotočene predvsem na mednarodno regulativno sodelovanje, je pomembno, da se lahko politični odločevalci opirajo na meritve njihovega obsega in dejanskih učinkov. Kvantifikacija necarinskih ukrepov in njihovih učinkov pa velikokrat predstavlja precejšen

izziv. Številne študije so že poskušale kvantificirati učinke necarinskih ukrepov in v literaturi zasledimo uporabo različnih metod za kvantifikacijo in analizo necarinskih ukrepov. Kljub nekaterim metodološkim omejitvam pri tovrstnih analizah in pomanjkljivim podatkovnim virom za necarinske ukrepe, rezultati povečini kažejo na to, da je vpliv necarinskih ukrepov na mednarodno trgovino v splošnem negativen. Rezultati empiričnih študij nakazujejo tudi na to, da so necarinski ukrepi (predvsem SPS in TBT ukrepi) v agroživilskem sektorju velikokrat bolj restriktivni kot v drugih sektorjih.

V svoji empirični analizi sem se poslužila dveh pogosto uporabljenih metod za kvantifikacijo necarinskih ukrepov in njihovih učinkov: frekvenčnih indeksov in indeksov pokritosti ter gravitacijskega modela. Frekvenčni indeks in indeks pokritosti predstavljata precej enostavno orodje za pregled pojavnosti necarinskih ukrepov po sektorjih in državah. Na primeru desetih OECD držav v letih 2005 in 2015 sem prikazala delež agroživilskih proizvodov, ki so predmet SPS in/ali TBT ukrepov oziroma delež uvoza agroživilskih proizvodov, ki je predmet SPS in/ali TBT ukrepov. Ugotovila sem, da so frekvenčni indeksi in indeksi pokritosti za izbrane države zelo visoki in so se med letoma 2005 in 2015 še povišali ali pa vsaj ostali na enaki ravni. V izbranih državah je torej obremenjenost agroživilskih proizvodov z ukrepi SPS in TBT izjemno visoka. Ker pa zgolj na podlagi pregleda pojavnosti necarinskih ukrepov ne moremo soditi o njihovem učinku na mednarodno trgovino, sem za ta namen uporabila razširjen gravitacijski model mednarodne trgovine. Necarinske ukrepe sem v model vstavila kot pojasnjevalno spremenljivko in tako na vzorcu izbranih OECD držav ocenila učinke, ki so jih imeli ti ukrepi na trgovino z agroživilskimi proizvodi v obdobju 2005–2015. Uporabljeni model se sicer kot celota ni izkazal kot najbolj primeren za pojasnjevanje vpliva na mednarodne trgovinske tokove. Kljub temu pa pridobljeni rezultati kažejo na zanemarljivo majhen učinek SPS in TBT ukrepov na trgovino z agroživilskimi proizvodi za izbran vzorec držav.

Glede na pridobljene rezultate torej ne morem trditi, da imajo SPS in TBT ukrepi viden učinek na mednarodno trgovino z agroživilskimi proizvodi, kar je (glede na večino izsledkov drugih empiričnih študij) morda malce nepričakovano. Razloge za to lahko iščemo na primer v dejstvu, da je bil vzorec preučevanih držav izrazito homogen oziroma, da imajo države v vzorcu precej poenoten regulativni okvir glede uporabe SPS in TBT ukrepov. Tako ti ukrepi za njihovo medsebojno trgovino dejansko ne predstavljajo prevelikih ovir, saj je njihova uporaba medsebojno precej usklajena. Za nadaljnjo analizo bi bilo torej priporočljivo analizirati večji vzorec držav, ki ne bi bil tako homogen. Poleg tega pa je smer in jakost učinkov necarinskih ukrepov pri uporabi gravitacijskega modela odvisna tudi od agregiranosti podatkov; bolj razčlenjeni podatki bi nam morda lahko ponudili bolj jasno sliko glede vpliva necarinskih ukrepov na mednarodno trgovino. V bodoče bi bilo tako smotrno uporabiti manj agregirane podatke oziroma uporabiti razčlenjenost na vsaj štirimestni ravni Nomenklature HS. Zaradi kompleksnosti necarinskih ukrepov oziroma njihovih učinkov (kot je denimo učinek na družbeno

blaginjo), bi bilo v bodoče zagotovo koristno uporabiti tudi še kakšno izmed drugih predstavljenih analitičnih metod.

LITERATURA IN VIRI

1. Adam C., & Cobham D. (2007). Modelling Multilateral Trade Resistance in a Gravity Model with Exchange Rate Regimes. *Centre For Dynamic Macroeconomic Analysis, Conference Papers 2007*. Castlecliffe: School Of Economics & Finance, University Of St Andrews.
2. Anderson J., & Van Wincoop E. (2003). Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle. *American Economic Review*, 93(1), 170–192.
3. Arita, S., Mitchell, L., & Beckman, J. (2015). Estimating the Effects of Selected Sanitary and Phytosanitary Measures and Technical Barriers to Trade on US-EU Agricultural Trade. *United States Department of Agriculture, Economic Research Service*. Economic Research Report 212887.
4. Bacchetta, M., Beverelli, C., Cadot, O., Fugazza, M., Grether, J. M., Helble, M., & Piermartini, R. (2012a). *A practical guide to trade policy analysis*. Geneva: WTO.
5. Bacchetta, M., Richter, J. and Santana, R. (2012b). How much light do WTO notifications shed on NTMs?. V Cadot, O. in Malouche, M. (2012), *Non-Tariff Measures: A fresh look at trade policy's new frontier* (str. 23–57). Washington, D.C. in London: World Bank in Centre for Economic Policy Research.
6. Bain, C., Ransom, E., & Higgins, V. (2013). Private agri-food standards: Contestation, hybridity and the politics of standards. *International Journal of Sociology of Agriculture and Food*, 20(1), 1–10.
7. Baldwin, R., & Taglioni, D. (2006). Gravity for dummies and dummies for gravity equations. *National Bureau of Economic Research. Working Paper 12516*. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu <http://www.nber.org/papers/w12516>
8. Basu, S. R., & Kuwahara, H. (2010). UNCTAD initiatives on non-tariff measures-some results from a pilot project. V *Rising Non-Tariff Protectionism And Crisis Recovery* (str. 183–199). United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP).
9. Beghin, J. C., & Bureau, J. C. (2001). Quantification of sanitary, phytosanitary and technical barriers to trade policy analysis. *Centre for Agricultural and Rural Development, Iowa State University. Working Paper 01-WWWP29*. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu <https://ageconsearch.umn.edu/bitstream/18620/1/wp010291.pdf>
10. Beghin, J., Disdier, A. C., Marette, S., & Van Tongeren, F. (2012). Welfare costs and benefits of non-tariff measures in trade: a conceptual framework and application. *World Trade Review*, 11(3), 356–375.
11. Bendz, K., Krautgartner, R., Pinckaers, M., & Strzelecki, K. (2012). *The EU-U.S. Organic Equivalence Cooperation Arrangement*. USDA Foreign Agricultural Service, Global Agriculture Information Network.
12. Berden, K. G., Francois, J., Thelle, M. M., Wymenga, M. P., & Tamminen, M. S. (2009). Non-tariff measures in EU-US trade and investment – An economic analysis. *Ecorys poročilo za Evropsko komisijo, Reference OJ 2007/S180-219493*.

- Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu <https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/5177.pdf>
13. Bhagwati, J. N., Krishna, P., & Panagariya, A. (2014). *The World Trade System: Trends and Challenges*. MIT Press. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu http://www.columbia.edu/~jb38/papers/pdf/paper1-the_world_trading_system.pdf
 14. Bown, C. P. (2017). Mega Regional Trade Agreements and the Future of the WTO. *Global Policy*, 8(1), 107–112.
 15. Bureau, J.-C., Disdier, A.-C., Emlinger, C., Felbermayr, G., Fontagne, L., Foure, J., & Jean, S. (2014). Risks and opportunities for the EU agri-food sector in a possible EU-US trade agreement. *Študija Evropskega parlamenta za Odbor za kmetijstvo in razvoj podeželja*. Bruselj: Evropski parlament. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU%282014%29514007_EN.pdf
 16. Cadot, O., Malouche, M., & Sáez, S. (2012). *Streamlining Non-Tariff Measures. A Toolkit for Policy Makers*. Washington, DC.: World bank.
 17. Calvin, L., & Krissoff, B. (1998). Technical barriers to trade: a case study of phytosanitary barriers and US-Japanese apple trade. *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 23, 351–366.
 18. Chase, P. & Pelkmans, J. (2015). This time it's different: Turbo-charging regulatory cooperation in TTIP. *CEPS Special Report No. 110*. Brussels: Centre for European Policy Studies.
 19. Chin, L., Rusli, C., & Khusyairi, A. (2015). The Determinants of Non-Tariff Barriers: The Role of WTO Membership. *International Journal of Economics & Management*, 9(1), 155–175.
 20. Crowley, M. A. (2003). An introduction to the WTO and GATT. *Economic Perspectives*, 4, 42-57.
 21. Disdier, A. C., & van Tongeren, F. (2010). Non-tariff measures in agri-food trade: What do the data tell us? Evidence from a cluster analysis on OECD imports. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 32(3), 436–455.
 22. Disdier, A. C., Emlinger, C., & Fouré, J. (2015). Atlantic versus Pacific Agreement in agri-food sectors: does the winner take it all? *Selected Paper prepared for presentation at the 2015 Agricultural & Applied Economics Association and Western Agricultural Economics Association Annual Meeting*. San Francisco, CA: Agricultural & Applied Economics Association.
 23. Disdier, A. C., Fontagné, L., & Mimouni, M. (2008). The impact of regulations on agricultural trade: evidence from the SPS and TBT agreements. *American Journal of Agricultural Economics*, 90(2), 336–350.
 24. Drogué, S., & DeMaria, F. (2012). Pesticide residues and trade, the apple of discord?. *Food Policy*, 37(6), 641–649.
 25. Egger, P., Francois, J., Manchin, M., & Nelson, D. (2015). Non-tariff barriers, integration and the transatlantic economy. *Economic Policy*, 30(83), 539–584.

26. Evropska komisija. (2015, 8. april). *The Letter from the DG for Agriculture and Rural Development: Review of the operation of the mutual recognition and of the Organics Working Group*. Generalni direktorat za trgovino. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu <https://www.ams.usda.gov/sites/default/files/media/NOP%20EU%20Commission%20Review%20of%20EU-US.pdf>
27. Evropska komisija. (2016). *Poročilo o 15. krogu pogajanj o Čezatlantskem partnerstvu za trgovino in naložbe*. Generalni direktorat za trgovino. Bruselj: Evropska komisija.
28. Evropska komisija. (2017). *Poročilo svetovalne skupine za TTIP*. Generalni direktorat za trgovino. Bruselj: Evropska komisija.
29. Evropska komisija. (2017, 11. november). *European Union, Trade in goods with USA*. Generalni direktorat za trgovino. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113465.pdf
30. Facchini, G., Van Biesebroeck, J., & Willmann, G. (2006). Protection for sale with imperfect rent capturing. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économie*, 39(3), 845–873.
31. Finančna uprava RS. (2017). *Harmoniziran sistem*. Ljubljana: FURS.
32. Fontagné, L., Gourdon, J., & Jean, S. (2013). Transatlantic trade: whither partnership, which economic consequences?. *CEPII Policy Brief*, 1, 10.
33. Francois, J. F., van Meijl, H., & van Tongeren, F. (2005). Gauging the WTO Negotiation's Potential Gain from the Doha Round. *Economic Policy*, 20(42), 349–391.
34. Francois, J., Manchin, M., Norberg, H., Pindyuk, O., & Tomberger, P. (2015). *Reducing transatlantic barriers to trade and investment: An economic assessment*. Final Project Report. London: CEPR.
35. Fugazza, M. (2013). *The economics behind non-tariff measures: theoretical insights and empirical evidence*. Geneva: UN.
36. Gerstetter, C., Donat, L., Klaas, K., & Weingartner, K. (2014). Regulatory cooperation under TTIP—a risk for democracy and national regulation?. *TTIP-Series of Heinrich Böll Foundation*. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2540639>
37. Gervais, J. P., Larue, B., Otsuki, T., Rau, M. L., & Shutes, K. (2011). New data and analysis on non-tariff measures in agri-food trade. *Paper prepared for presentation at the Agricultural & Applied Economics Association's 2011 AAEA & NAREA Joint Annual Meeting*. Pittsburgh, Pennsylvania: AAEA & NAREA. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu <http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/174749>
38. Gourdon, J. (2014). *CEPII NTM-MAP: A tool for assessing the economic impact of non-tariff measures*. CEPII Working Paper, No. 2014-24. Paris: CEPII.
39. Gourdon, J., & Nicita, A. (2013). *A preliminary analysis on newly collected data on non-tariff measures*. Policy issues in international trade and commodities study series No. 53. Geneva: UN.

40. Grossman, G., & Helpman, E. (1994). Protection for Sale. *American Economic Review*, 84(4), 833–850.
41. Grübler, J., Ghodsi, M., & Stehrer, R. (2016). *Assessing the impact of non-tariff measures on imports*. Vienna: The Vienna Institute for International Economic Studies.
42. Head, K. (2003). *Gravity for beginners*. Vancouver: University of British Columbia.
43. Henson, S. & Loader, R. (2000). *An Assessment of the Costs for International Trade in Meeting Regulatory Requirements*. OECD Trade Committee, Working Paper, N°: TD/TC/WP(2002)40/FINAL. Paris: OECD.
44. Hergehelegiu, C. (2018). The political economy of non-tariff measures. *The World Economy*, 41(1), 262–286.
45. Hoekman, B. (2013). Global trade governance. V Weiss, T. G., & Wilkinson, R. (ur.), *International Organization and Global Governance* (552–563). Routledge.
46. Hoekman, B. (2015). Trade Agreements and International Regulatory Cooperation in a Supply Chain World. *Robert Schuman Centre for Advanced Studies*. RSCAS Working Paper 2015/04. EUI.
47. Holo, E. (2010). *Trade Policy Monitoring The US - EU Veterinary Equivalency Agreement: Content and Comparison*. USDA Foreign Agricultural Service, Global Agriculture Information Network.
48. International Trade Centre. (2011). *The Interplay of Public and Private Standards*. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu <http://www.intracen.org/publication/The-Interplay-of-Public-and-Private-Standards-Literature-Review-Series-on-the-Impacts-of-Private-Standards-Part-III/>
49. International Trade Centre. (2015). *The Invisible Barriers to Trade – How Businesses Experience Non-Tariff Measures*. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu <http://www.intracen.org/publication/The-Invisible-Barriers-to-Trade---How-Businesses-Experience-Non-Tariff-Measures/>
50. Izvedbena uredba Komisije (EU) št. 1101/2014 z dne 16. oktobra 2014 o spremembi Priloge I k Uredbi Sveta (EGS) št. 2658/87 o tarifni in statistični nomenklaturi ter skupni carinski tarifi. (2014). *Uradni list Evropske unije*, št. L 312/1.
51. Izvedbena uredba Komisije (EU) št. 126/2012 z dne 14. februarja 2012 o spremembi Uredbe (ES) št. 889/2008 glede dokazil in o spremembi Uredbe (ES) št. 1235/2008 v zvezi z ureditvami za uvoz ekoloških proizvodov iz Združenih držav Amerike. (2012). *Uradni list Evropske unije*, št. L 41/5.
52. Johnson, R. (2014). Sanitary and phytosanitary (SPS) and related non-tariff barriers to agricultural trade. *Congressional Research Service*. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu <http://nationalaglawcenter.org/wp-content/uploads/assets/crs/R43450.pdf>
53. Johnson, R. (2015). The U.S.-EU Beef Hormone Dispute. *Congressional Research Service*. Najdeno 1. aprila 2018 na spletnem naslovu <https://fas.org/sgp/crs/row/R40449.pdf>

54. Jurenas, R. (2015). *How Could Mega-Regional Trade Negotiations Affect Agricultural and Food Trade?*. Issue Paper No. 57. Geneva: International Centre for Trade and Sustainable Development.
55. Kezdi, Gabor. (2004). Robust Standard Error Estimation in Fixed-Effects Panel Models. *Hungarian Statistical Review*, Special number 9, 95–116.
56. Kono, Daniel Y. (2006). Optimal Obfuscation: Democracy and Trade Policy Transparency. *American Political Science Review*, 100(3), 369–84.
57. Kono, Daniel Y. (2009). Market structure, electoral institutions, and trade policy. *International Studies Quarterly*, 53(4), 885–906.
58. Lester, S., Barbee, I. 2013. The Challenge of Cooperation: Regulatory Trade Barriers in the Transatlantic Trade and Investment Partnership. *Journal of International Economic Law*, 16(4), 847–867.
59. Li, Y., & Beghin, J. C. (2012). A meta-analysis of estimates of the impact of technical barriers to trade. *Journal of Policy Modeling*, 34(3), 497–511.
60. Majkovič, D., Chevassus-Lozza, E., Latouche, K., Turk, J. (2007). Assessment Of Effects Of Selected Trade Policy Measures With The Gravity Modelling Technique. 4. konferenca Društva agrarnih ekonomistov Slovenije (DAES). Moravske Toplice: DAES.
61. Malouche, M., Reyes, J. D., & Fouad, A. (2013). Making trade policy more transparent: a new database of non-tariff measures, *Economic premise*, (128), 1–7.
62. Mattoo, A., Mulabdic, A., & Ruta, M. (2017). *Trade Creation and Trade Diversion in Deep Agreements*. Policy Research Working Paper 8206. Washington, DC: World Bank.
63. Melitz, M. J. (2005). When and how should infant industries be protected?. *Journal of International Economics*, 66(1), 177-196.
64. Moenius, J. (2004). Information versus Product Adaptation: The Role of Standards in Trade. *International Business and Markets Research Center Working Paper*. Evanston, IL: Northwestern University.
65. OECD. (2013). *Non-Tariff Measures in Agri-Food Trade: Improving Policy Coherence for Development*. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu https://www.oecd.org/pcd/002012441_PCD%20in%20Focus_E-book.pdf
66. Piermartini, R., & Yotov, Y. V. (2016). *Estimating Trade Policy Effects With Structural Gravity*. Geneva: WTO.
67. Prévost, D. (2003, 10. april). SPS Measures . *UNCTAD Course on Dispute Settlement in International Trade, Investment and Intellectual Property, Module 3.9*. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu <http://unctad.org/en/Pages/DITC/TNCD/Dispute-Settlement-in-International-Trade.aspx>
68. Reardon, T., & Barrett, C. B. (2000). Agroindustrialization, globalization, and international development: an overview of issues, patterns, and determinants. *Agricultural economics*, 23(3), 195-205.

69. Rodrik, D. (2018). What Do Trade Agreements Really Do?. *National Bureau of Economic Research. Working Paper 24344*. Najdeno 1. aprila 2018 na spletnem naslovu <http://www.nber.org/papers/w24344>
70. Shepherd, B. (2012). *The gravity model of international trade: A user guide*. Geneva: UN/ESCAP.
71. Smith, G. (2009). *Interaction of Public and Private Standards in the Food Chain*. OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, No. 15. Paris: OECD.
72. Sporazum v obliki izmenjave pisem o sprejetju v imenu Evropske skupnosti sprememb prilog k Sporazumu med Evropsko skupnostjo in Združenimi državami Amerike o sanitarnih ukrepih za varovanje javnega zdravja in zdravja živali v trgovini z živimi živalmi in živalskimi proizvodi. (2004). *Uradni list Evropske unije*, št. L 137/33.
73. Staiger, R. W. (2012). *Non-tariff measures and the WTO*. Geneva: WTO.
74. Stoler, A.L. (2011). TBT and SPS Measures, In Practice. V Chauffour, J.P., & Maur, J.C. (ur.), *Preferential Trade Agreement Policies for Development: A Handbook* (str. 217–235). Washington, DC.: World bank.
75. Stoll, P., Douma, W., & Sadeleer, N. (2016, 28. junij). CETA, TTIP and the EU precautionary principle. Legal analysis of selected parts of the draft CETA agreement and the EU TTIP proposals. *Study commissioned by Foodwatch*. Najdeno 1. septembra 2017 na spletnem naslovu https://www.foodwatch.org/en/press/press-release-study-on-precautionary-principle-in-ttip-and-ceta-28-06-2016/?sword_list%5B0%5D=precautionary
76. UNCTAD. (2012). *International classification of non-tariff measures*. New York & Geneva: UN.
77. UNCTAD. (2013). *Non-tariff measures to trade: Economic and policy issues for developing countries*. New York & Geneva: UN.
78. Uredba Komisije (EU) št. 605/2010 z dne 2. julija 2010 o pogojih zdravstvenega varstva živali, javnozdravstvenih pogojih in veterinarskih spričevalih za vnos surovega mleka in mlečnih proizvodov, namenjenih za prehrano ljudi, v Evropsko unijo. (2010). *Uradni list Evropske unije*, št. L 175/1.
79. van Tongeren, F., Bastien, V. & von Lampe, M. (2015). *International Regulatory Co-operation, a trade-facilitating mechanism*. Ginebra: International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD).
80. van Tongeren, F., Beghin, J., & Marette, S. (2009). *A Cost-Benefit Framework for the Assessment of Non-Tariff Measures in Agro-Food Trade*. OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, No. 21. Paris: OECD.
81. Veggeland, F., & Elvestad, C. (2004). *Equivalence and mutual recognition in trade arrangements: relevance for the WTO and the Codex Alimentarius Commission*. NILF Report 2004-9. Centre for Food Policy/Norwegian Agricultural Economics Research Institute.
82. Wilson, J. S., & Otsuki, T. (2004). To spray or not to spray: pesticides, banana exports, and food safety. *Food policy*, 29(2), 131-146.

83. Wooldridge, J. M. (2012). *Introductory econometrics : a modern approach* (5th ed.). Mason, Ohio: South-Western Cengage Learning.
84. WTO. (1995, 1. januar). *Agreement on Technical Barriers to Trade*. Geneva: WTO.
85. WTO. (1995, 1. januar). *Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures*. Geneva: WTO.
86. WTO. (1995, 1. januar). *General Agreement on Tariffs and Trade 1994 with reference to General Agreement on Tariffs and Trade 1947*. Geneva: WTO.
87. WTO. (2012). *World Trade Report 2012: Trade and public policies: A closer look at non-tariff measures in the 21st century*. Geneva: WTO.
88. WTO. (2017). *Annual Report 2017*. Geneva: WTO.
89. Xiong, B., & Beghin, J. (2011). Disentangling the demand-enhancing effect and trade-cost effect of technical measures in agricultural trade among OECD countries. *Prepared for presentation at the International Agricultural Trade Research Consortium (IATRC) 2011 Annual Meeting*. St. Petersburg, Florida: IATRC.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Prvi štirje oddelki kombinirane nomenklature HS1

Priloga 2: Vrednost uvoza in prisotnost izbranih nevarinskih ukrepov za izbrane države
ter izračun frekvenčnih indeksov in indeksov pokritosti za leti 2005 in 20152

PRILOGA 1: Prvi štirje oddelki kombinirane nomenklature HS

Oddelek I

Žive živali; proizvodi živalskega izvora

- 1 Žive živali
- 2 Meso in užitni klavnični proizvodi
- 3 Ribe in raki, mehkužci in drugi vodni nevretenčarji
- 4 Mlečni proizvodi; ptičja jajca; naravni med; užitni proizvodi živalskega izvora, ki niso navedeni ali zajeti na drugem mestu
- 5 Proizvodi živalskega izvora, ki niso navedeni in ne zajeti na drugem mestu

Oddelek II

Rastlinski proizvodi

- 6 Živo drevje in druge rastline; čebulice, korenine in podobno; rezano cvetje in okrasno listje
- 7 Užitne vrtnine, nekateri koreni in gomolji
- 8 Užitno sadje in oreški; lupine agrumov ali melon in lubenic
- 9 Kava, pravi čaj, mate čaj in začimbe
- 10 Žita
- 11 Proizvodi mlinске industrije; slad; škrob; inulin; pšenični gluten
- 12 Oljna semena in plodovi; različna zrna, semena in plodovi; industrijske ali zdravilne rastline; slama in krma
- 13 Šelak; gume, smole in drugi rastlinski sokovi in ekstrakti
- 14 Rastlinski materiali za pletarstvo; rastlinski proizvodi, ki niso navedeni ali zajeti na drugem mestu

Oddelek III

Masti in olja živalskega ali rastlinskega izvora in proizvodi njihove razgradnje; pripravljene užitne masti; voski živalskega ali rastlinskega izvora

- 15 Masti in olja živalskega ali rastlinskega izvora in proizvodi njihove razgradnje; pripravljene užitne masti; voski živalskega ali rastlinskega izvora

Oddelek IV

Proizvodi živilske industrije; pijače, alkoholne tekočine in kis; tobak in tobačni nadomestki

- 16 Izdelki iz mesa, rib, rakov, mehkužcev ali drugih vodnih nevretenčarjev
- 17 Sladkorji in sladkorni proizvodi
- 18 Kakav in kakavovi proizvodi
- 19 Proizvodi iz žit, moke, škroba ali mleka; slaščičarski proizvodi

- 20 Proizvodi iz vrtnin, sadja, oreškov ali drugih delov rastlin
- 21 Razna živila
- 22 Pijače, alkoholne tekočine in kis
- 23 Ostanke in odpadki živilske industrije; pripravljena krma za živali
- 24 Tobak in izdelani tobačni nadomestki

Vir: Izvedbena uredba Komisije (EU) št. 1101/2014

PRILOGA 2: Vrednost uvoza in prisotnost izbranih nevarinskih ukrepov za izbrane države ter izračun frekvenčnih indeksov in indeksov pokritosti za leti 2005 in 2015

Avstralija

Skupina proizvoda v	Oddelek HS	Vrednost uvoza 2005 (000\$)	Delež uvoza 2005*	SPS/TB T 2005**	Vrednost uvoza 2015 (000\$)	Delež uvoza 2015	SPS/TB T 2015
1	I	79743,9	1,3	1	74648,6	0,5	1
2	I	268284,8	4,3	1	492521,3	3,6	1
3	I	505499,3	8,2	1	785605,8	5,8	1
4	I	295697,3	4,8	1	725379,9	5,3	1
5	I	58614,7	0,9	1	97912,3	0,7	1
6	II	34676,5	0,6	1	82981,8	0,6	1
7	II	177203,6	2,9	1	235255,3	1,7	1
8	II	368124,1	6,0	1	813989,2	6,0	1
9	II	229160,4	3,7	0	670764,4	4,9	1
10	II	61833,9	1,0	1	162978,1	1,2	1
11	II	42160,3	0,7	0	92713,7	0,7	0
12	II	135616,2	2,2	0	247257,0	1,8	1
13	II	51346,3	0,8	0	97666,9	0,7	0
14	II	3130,3	0,1	0	6365,0	0,0	0
15	III	318059,9	5,1	1	528277,4	3,9	1
16	IV	314944,2	5,1	1	663476,9	4,9	1
17	IV	142311,4	2,3	1	317976,9	2,3	1
18	IV	287685,7	4,7	0	722807,9	5,3	0
19	IV	386794,7	6,3	1	1048206,1	7,7	1
20	IV	407435,2	6,6	1	835118,4	6,1	1
21	IV	908470,2	14,7	1	1825369,2	13,4	1
22	IV	707341,9	11,5	1	1708386,0	12,6	1
23	IV	249830,0	4,0	0	642778,5	4,7	0
24	IV	142968,7	2,3	0	706830,0	5,2	1
$F_{2005} = 66,7$				$F_{2015} = 79,2$			
$C_{2005} = 81,5$				$C_{2015} = 88,5$			

Kanada

Skupina proizvoda v	Oddelek HS	Vrednost uvoza 2005 (000\$)	Delež uvoza 2005*	SPS/TB T 2005**	Vrednost uvoza 2015 (000\$)	Delež uvoza 2015	SPS/TB T 2015
1	I	98947,8	0,5	1	201346,4	0,6	1
2	I	974006,7	5,3	1	2243585,0	6,3	1
3	I	1239016,6	6,8	1	1980834,5	5,5	1
4	I	446219,2	2,4	1	644048,2	1,8	1
5	I	77450,2	0,4	1	148063,1	0,4	1
6	II	298519,0	1,6	1	382657,8	1,1	1
7	II	1613367,5	8,8	1	2914078,4	8,1	1
8	II	2316741,8	12,7	1	4504473,5	12,6	1
9	II	727980,0	4,0	1	1567150,7	4,4	1
10	II	402882,7	2,2	1	825058,6	2,3	1
11	II	114630,8	0,6	1	292356,0	0,8	1
12	II	437814,5	2,4	1	804227,5	2,2	1
13	II	90485,4	0,5	0	151349,1	0,4	0
14	II	6852,7	0,0	0	11871,0	0,0	0
15	III	536084,4	2,9	1	895411,3	2,5	1
16	IV	683495,7	3,7	1	1439151,2	4,0	1
17	IV	652807,6	3,6	1	981979,6	2,7	1
18	IV	757459,3	4,1	1	1503672,6	4,2	1
19	IV	1373042,2	7,5	1	2968459,1	8,3	1
20	IV	1137102,2	6,2	1	2344619,5	6,5	1
21	IV	1148255,8	6,3	1	2530993,0	7,1	1
22	IV	2280272,9	12,5	1	4785962,0	13,4	1
23	IV	776954,0	4,2	1	1565662,9	4,4	1
24	IV	100171,3	0,5	1	116880,4	0,3	1
$F_{2005} = 91,7$				$F_{2015} = 91,7$			
$C_{2005} = 99,5$				$C_{2015} = 99,5$			

Čile

Skupina proizvoda v	Oddelek HS	Vrednost uvoza 2005 (000\$)	Delež uvoza 2005*	SPS/TB T 2005**	Vrednost uvoza 2015 (000\$)	Delež uvoza 2015	SPS/TB T 2015
1	I	4793,2	0,2	1	10182,6	0,2	1
2	I	384336,8	19,1	1	1076618,6	18,3	1
3	I	17491,6	0,9	1	55349,6	0,9	1
4	I	78941,2	3,9	1	192637,4	3,3	1
5	I	31326,0	1,6	1	38000,7	0,6	1
6	II	8670,6	0,4	1	27814,6	0,5	1
7	II	24340,1	1,2	1	81485,0	1,4	1
8	II	56578,9	2,8	1	197700,3	3,4	1
9	II	57228,0	2,8	1	134813,6	2,3	1
10	II	237785,1	11,8	1	644661,8	10,9	1
11	II	24006,6	1,2	0	140208,6	2,4	1
12	II	89168,9	4,4	1	141358,0	2,4	1

13	II	14959,7	0,7	0	32499,3	0,6	0
14	II	255,4	0,0	0	551,4	0,0	1
15	III	239476,2	11,9	1	562382,5	9,6	1
16	IV	37037,6	1,8	1	182273,4	3,1	1
17	IV	111311,4	5,5	0	298943,7	5,1	1
18	IV	48625,4	2,4	0	138029,5	2,3	1
19	IV	49505,9	2,5	0	190983,6	3,2	1
20	IV	45884,0	2,3	1	206758,1	3,5	1
21	IV	70882,3	3,5	0	343077,8	5,8	1
22	IV	78702,0	3,9	0	387464,6	6,6	1
23	IV	279765,3	13,9	1	763476,4	13,0	1
24	IV	18017,4	0,9	0	40843,2	0,7	0
$F_{2005} = 62,5$				$F_{2015} = 91,7$			
$C_{2005} = 79,3$				$C_{2015} = 98,6$			

Japonska

Skupina proizvoda v	Oddelek HS	Vrednost uvoza 2005 (000\$)	Delež uvoza 2005*	SPS/TB T 2005**	Vrednost uvoza 2015 (000\$)	Delež uvoza 2015	SPS/TB T 2015
1	I	227348,7	0,4	1	216527,9	0,3	1
2	I	7978289,5	14,3	1	8596791,3	13,2	1
3	I	11537939,7	20,7	1	10243438,4	15,7	1
4	I	1063769,9	1,9	1	1576624,8	2,4	1
5	I	601331,7	1,1	1	611069,7	0,9	1
6	II	463779,0	0,8	1	553320,3	0,8	1
7	II	1915430,1	3,4	1	2351484,1	3,6	1
8	II	2297948,9	4,1	1	3002593,3	4,6	1
9	II	1353759,6	2,4	1	2126803,8	3,3	1
10	II	4708994,9	8,5	1	5949956,1	9,1	1
11	II	324159,0	0,6	1	513326,0	0,8	1
12	II	3614500,6	6,5	1	4911859,4	7,5	1
13	II	358917,5	0,6	1	327236,7	0,5	1
14	II	60835,1	0,1	0	91175,7	0,1	1
15	III	887618,3	1,6	1	1464363,4	2,2	1
16	IV	4422455,1	7,9	1	5640671,4	8,6	1
17	IV	597241,0	1,1	1	744633,8	1,1	1
18	IV	630771,2	1,1	1	953594,7	1,5	1
19	IV	1013490,7	1,8	1	1144538,6	1,8	1
20	IV	2567890,9	4,6	1	3233171,1	5,0	1
21	IV	1462626,1	2,6	1	1612513,4	2,5	1
22	IV	2455217,0	4,4	1	3274829,7	5,0	1
23	IV	1842870,5	3,3	1	2622985,7	4,0	1
24	IV	3287640,7	5,9	0	3501749,6	5,4	0
$F_{2005} = 91,7$				$F_{2015} = 95,8$			
$C_{2005} = 94,0$				$C_{2015} = 94,6$			

Mehika

Skupina proizvoda v	Oddelek HS	Vrednost uvoza 2005 (000\$)	Delež uvoza 2005*	SPS/TB T 2005**	Vrednost uvoza 2015 (000\$)	Delež uvoza 2015	SPS/TB T 2015
1	I	151294,8	1,1	1	192717,8	0,8	1
2	I	2368570,0	17,0	1	3820475,2	15,5	1
3	I	234517,3	1,7	1	566697,8	2,3	1
4	I	1147545,6	8,2	1	1639552,6	6,7	1
5	I	127028,4	0,9	1	274089,7	1,1	1
6	II	65509,9	0,5	1	117139,5	0,5	1
7	II	225029,2	1,6	1	360609,1	1,5	1
8	II	589096,6	4,2	1	1058135,7	4,3	1
9	II	108307,9	0,8	1	354147,8	1,4	1
10	II	1864088,2	13,4	1	4005350,5	16,3	1
11	II	504822,1	3,6	1	495782,0	2,0	1
12	II	1714918,3	12,3	1	2956476,5	12,0	1
13	II	92359,6	0,7	0	131100,4	0,5	0
14	II	12933,3	0,1	1	4115,5	0,0	1
15	III	761793,6	5,5	0	1311885,1	5,3	1
16	IV	223336,9	1,6	1	482100,0	2,0	1
17	IV	252016,5	1,8	1	806937,8	3,3	1
18	IV	254933,0	1,8	1	426688,5	1,7	1
19	IV	613940,1	4,4	1	676369,6	2,8	1
20	IV	438440,2	3,1	1	688743,9	2,8	1
21	IV	921342,5	6,6	0	1324017,8	5,4	1
22	IV	471684,2	3,4	1	1148096,0	4,7	1
23	IV	707341,2	5,1	1	1623277,6	6,6	1
24	IV	68093,5	0,5	1	119380,6	0,5	1
$F_{2005} = 87,5$				$F_{2015} = 95,8$			
$C_{2005} = 87,2$				$C_{2015} = 99,5$			

Norveška

Skupina proizvoda v	Oddelek HS	Vrednost uvoza 2005 (000\$)	Delež uvoza 2005*	SPS/TB T 2005**	Vrednost uvoza 2015 (000\$)	Delež uvoza 2015	SPS/TB T 2015
1	I	17662,0	0,4	1	21569,5	0,3	1
2	I	73748,1	1,8	1	186306,2	2,4	1
3	I	315789,6	7,8	0	367759,9	4,6	1
4	I	59928,3	1,5	0	133003,3	1,7	0
5	I	37695,8	0,9	0	48430,3	0,6	0
6	II	157580,4	3,9	1	245392,1	3,1	1
7	II	230925,2	5,7	1	383329,9	4,8	1
8	II	454670,9	11,2	0	766686,7	9,7	0
9	II	131920,7	3,3	0	246451,2	3,1	0
10	II	53706,3	1,3	0	149892,8	1,9	1
11	II	52502,7	1,3	0	266658,4	3,4	1
12	II	164756,0	4,1	0	278774,2	3,5	1

13	II	33055,1	0,8	0	13153,0	0,2	0
14	II	548,0	0,0	0	1796,0	0,0	0
15	III	306726,9	7,6	1	822665,3	10,4	1
16	IV	106099,6	2,6	0	194458,5	2,5	0
17	IV	145474,8	3,6	1	197583,7	2,5	1
18	IV	157178,9	3,9	0	226001,4	2,9	0
19	IV	327469,3	8,1	0	544371,6	6,9	1
20	IV	155690,9	3,8	0	265144,5	3,3	0
21	IV	228499,0	5,6	1	746380,6	9,4	1
22	IV	412545,1	10,2	0	735910,8	9,3	0
23	IV	322899,6	8,0	1	778349,3	9,8	1
24	IV	102345,0	2,5	0	299816,8	3,8	1
$F_{2005} = 33,3$				$F_{2015} = 58,3$			
$C_{2005} = 36,6$				$C_{2015} = 66,8$			

Švica

Skupina proizvoda v	Oddelek HS	Vrednost uvoza 2005 (000\$)	Delež uvoza 2005*	SPS/TB T 2005**	Vrednost uvoza 2015 (000\$)	Delež uvoza 2015	SPS/TB T 2015
1	I	54785,4	0,7	1	91036,1	0,8	1
2	I	472309,6	6,3	1	693003,3	5,8	1
3	I	322146,0	4,3	0	547674,1	4,6	1
4	I	354822,8	4,7	1	557954,6	4,7	1
5	I	52066,7	0,7	1	66890,6	0,6	1
6	II	451278,2	6,0	1	547920,2	4,6	1
7	II	471971,6	6,3	1	608118,6	5,1	1
8	II	812019,6	10,8	1	1286402,7	10,9	1
9	II	291796,3	3,9	1	874439,8	7,4	1
10	II	129385,8	1,7	1	302161,8	2,6	1
11	II	50756,4	0,7	1	84779,3	0,7	1
12	II	149895,9	2,0	0	239814,0	2,0	1
13	II	60542,6	0,8	0	76804,1	0,6	0
14	II	5207,1	0,1	0	3592,3	0,0	0
15	III	197222,8	2,6	1	355938,4	3,0	1
16	IV	219382,4	2,9	1	363123,2	3,1	1
17	IV	201151,1	2,7	1	23983,9	0,2	1
18	IV	307164,0	4,1	1	624744,3	5,3	1
19	IV	391752,8	5,2	1	740572,6	6,2	1
20	IV	332581,2	4,4	1	511056,2	4,3	1
21	IV	470139,6	6,3	1	661929,1	5,6	1
22	IV	1205421,8	16,0	1	1824349,5	15,4	1
23	IV	262745,8	3,5	1	489911,1	4,1	1
24	IV	252925,3	3,4	1	273106,7	2,3	1
$F_{2005} = 83,3$				$F_{2015} = 91,7$			
$C_{2005} = 92,8$				$C_{2015} = 99,3$			

Turčija

Skupina proizvoda v	Oddelek HS	Vrednost uvoza 2005 (000\$)	Delež uvoza 2005*	SPS/TB T 2005**	Vrednost uvoza 2015 (000\$)	Delež uvoza 2015	SPS/TB T 2015
1	I	14074,3	0,4	0	322768,2	2,9	1
2	I	276,9	0,0	1	106851,7	1,0	1
3	I	68558,3	2,0	0	244374,4	2,2	1
4	I	75786,9	2,2	1	147946,3	1,3	1
5	I	31252,5	0,9	0	50887,5	0,5	1
6	II	33812,5	1,0	0	81385,1	0,7	1
7	II	78794,6	2,3	0	456191,1	4,1	1
8	II	154306,7	4,5	0	464566,5	4,1	1
9	II	39957,4	1,2	0	199779,5	1,8	1
10	II	189574,5	5,5	0	1664965,6	14,8	1
11	II	14998,2	0,4	0	107251,4	1,0	1
12	II	697714,2	20,1	0	1884792,4	16,8	1
13	II	38570,4	1,1	0	39577,2	0,4	0
14	II	2730,2	0,1	0	12775,3	0,1	0
15	III	723862,4	20,9	0	1860664,5	16,5	1
16	IV	1136,0	0,0	0	14080,5	0,1	1
17	IV	44671,5	1,3	0	165715,6	1,5	1
18	IV	183151,0	5,3	0	556488,3	4,9	1
19	IV	76008,4	2,2	0	213003,7	1,9	1
20	IV	46933,7	1,4	0	114277,8	1,0	1
21	IV	278245,6	8,0	0	596453,1	5,3	1
22	IV	52122,0	1,5	0	285530,4	2,5	1
23	IV	341386,3	9,9	1	1116164,9	9,9	1
24	IV	275504,0	8,0	0	537724,8	4,8	0
$F_{2005} = 12,5$				$F_{2015} = 87,5$			
$C_{2005} = 12,1$				$C_{2015} = 94,8$			

ZDA

Skupina proizvoda v	Oddelek HS	Vrednost uvoza 2005 (000\$)	Delež uvoza 2005*	SPS/TB T 2005**	Vrednost uvoza 2015 (000\$)	Delež uvoza 2015	SPS/TB T 2015
1	I	2121688,1	2,8	1	3323897,0	2,3	1
2	I	5294673,4	6,9	1	9361155,7	6,6	1
3	I	9929226,9	12,9	1	15498425,8	10,9	1
4	I	1699113,4	2,2	1	2820284,1	2,0	1
5	I	692720,7	0,9	1	1074051,2	0,8	1
6	II	1630955,1	2,1	1	2011797,5	1,4	1
7	II	4735783,8	6,1	1	9283668,5	6,5	1
8	II	6703477,5	8,7	1	15428068,6	10,9	1
9	II	3641133,9	4,7	1	8176661,5	5,8	1
10	II	856086,1	1,1	1	2800409,5	2,0	1
11	II	572932,8	0,7	1	1663149,3	1,2	1
12	II	1077507,7	1,4	1	2669125,9	1,9	1

13	II	649186,5	0,8	1	1718104,5	1,2	1
14	II	60829,4	0,1	0	111638,0	0,1	0
15	III	2452113,1	3,2	1	6018380,6	4,2	1
16	IV	3413768,2	4,4	1	4960745,8	3,5	1
17	IV	2522569,2	3,3	1	4225260,0	3,0	1
18	IV	2906428,9	3,8	1	4983867,5	3,5	1
19	IV	3240851,9	4,2	1	6292327,5	4,4	1
20	IV	4300694,3	5,6	1	7722117,5	5,4	1
21	IV	2528224,0	3,3	1	4392828,1	3,1	1
22	IV	13812362,9	17,9	1	22200787,2	15,7	1
23	IV	795156,8	1,0	1	2983483,7	2,1	1
24	IV	1368701,4	1,8	1	2097265,0	1,5	1
$F_{2005} = 95,8$				$F_{2015} = 95,8$			
$C_{2005} = 99,9$				$C_{2015} = 99,9$			

EU

Skupina proizvoda v	Oddelek HS	Vrednost uvoza 2005 (000\$)	Delež uvoza 2005*	SPS/TB T 2005**	Vrednost uvoza 2015 (000\$)	Delež uvoza 2015	SPS/TB T 2015
1	I	665334,8	0,7	1	308100,0	0,2	1
2	I	4227347,2	4,5	1	4691849,6	3,2	1
3	I	14049825,2	15,1	1	19751364,1	13,5	1
4	I	1065878,2	1,1	1	1267655,9	0,9	1
5	I	1142865,0	1,2	1	1427685,2	1,0	1
6	II	1567226,9	1,7	1	1885533,6	1,3	1
7	II	3514685,3	3,8	1	4772464,8	3,3	1
8	II	14283640,1	15,4	1	21474851,2	14,6	1
9	II	5764198,5	6,2	1	12236174,4	8,3	1
10	II	2383645,8	2,6	1	5755726,9	3,9	1
11	II	97418,7	0,1	1	219724,5	0,1	1
12	II	6105620,2	6,6	1	10973076,3	7,5	1
13	II	670590,4	0,7	0	1065764,8	0,7	1
14	II	127779,6	0,1	0	255035,2	0,2	1
15	III	4940244,9	5,3	1	10192710,3	7,0	1
16	IV	4238830,2	4,6	1	6370859,4	4,3	1
17	IV	2242929,0	2,4	1	2302676,0	1,6	1
18	IV	3900800,9	4,2	1	7736018,8	5,3	1
19	IV	898477,5	1,0	1	1678245,2	1,1	1
20	IV	4431973,1	4,8	1	6905200,1	4,7	1
21	IV	1842335,0	2,0	1	3427583,5	2,3	1
22	IV	5011797,1	5,4	1	6705916,1	4,6	1
23	IV	7349473,0	7,9	1	11954946,6	8,2	1
24	IV	2508067,1	2,7	1	3294609,8	2,2	1
$F_{2005} = 91,7$				$F_{2015} = 100$			
$C_{2005} = 99,1$				$C_{2015} = 100$			

*glede na celoten uvoz vseh navedenih skupin proizvodov po HS v letu 2005

***ukrepi SPS ali TBT so prisotni =1; ukrepi SPS niso prisotni = 0*

Vir:prirejeno po COMTRADE, I-TIP